

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Naučná stezka po vybraných usedlostech Prahy 5
v rámci poznání regionální historie žáky 2. stupně základní školy

The Nature Trail of Selected Manors of Prague 5 in Terms of the
Regional History Learning Programme for Upper Secondary School
Students

Autor práce: Bc. et Bc. Barbora Pešková

Vedoucí práce: Ing. Michaela Dvořáková, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N PG-ZSV

2016

Prohlášení o samostatném vypracování diplomové práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Naučná stezka po vybraných usedlostech Prahy 5 v rámci poznání regionální historie žáky 2. stupně základní školy* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. 4. 2016

.....

podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce Ing. Michaele Dvořákové, Ph. D. za metodické vedení práce, cenné rady a ochotu.

ABSTRAKT

Cílem diplomové práce *Naučná stezka po vybraných usedlostech Prahy 5 v rámci poznání regionální historie žáky 2. stupně základní školy* je vytvořit historickou studii s didaktickým přesahem zaměřenou především na poznání regionální historie žáků 2. stupně základní školy.

Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. První část práce, teoretická, se zabývá zejména popisem a srovnáním ve smyslu představení konkrétních usedlostí a jejich vývoje nacházejících se na území Prahy 5, a to v historickém i kulturním kontextu.

Navazující praktická část je věnována didaktickému pojetí tématu s cílem přiblížit žákům 2. stupně základní školy dějinné, sociální a kulturně historické aspekty života lidí v dané oblasti ve vzájemných souvislostech s důrazem na poznání regionu, a to v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Práce také obsahuje i plán exkurze po vybraných usedlostech Prahy 5. Dále je součástí práce také návrh konkrétních pracovních listů pro žáky 2. stupně ZŠ, a to v souladu s cíli dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy.

KLÍČOVÁ SLOVA

regionální historie, vývoj, usedlost, Košíře, kulturní dědictví, exkurze

ABSTRACT

The aim of this Master's Thesis called *The Nature Trail of Selected Manors of Prague 5 in Terms of the Regional History Learning Programme for Upper Secondary School Students* is the creation of the historical study with the didactic overlap primarily focused on the regional history knowledge in case of the upper-secondary school students.

The thesis is divided into the theoretical and practical part. The former is interested in the description, comparison and introduction of the particular homesteads. It also covers their development in the area of Prague 5 in its historical and cultural context.

The latter, practical, part deals with the didactic aim to make the upper-secondary school students become familiar with the historical, social and culturally historical aspects of people's life in the given area, taking into account their mutual context. The didactic focus is given on the knowledge of the region with the respect to the educational area A Man and Society. This part also includes the draft of the worksheets intended to the upper-secondary school students in accordance with the outcomes required by Framework Educational Programme for Basic Education.

KEYWORDS

Regional History, Development, Homestead, Košíře, Cultural Heritage, Excursions

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Teoretická část.....	8
2.1	Regionální historie.....	8
2.1.1	Pojem regionální historie.....	8
2.1.2	Regionální historie ve výuce.....	8
2.2	Představení vývoje regionu od počátku k dnešku.....	10
2.2.1	Košíře v průběhu dějin.....	10
2.2.2	Povýšení Košíř na město.....	16
2.2.3	Košíře ve 20. století, dnes a v budoucnu.....	18
2.3	Vybrané košířské usedlosti.....	21
2.3.1	Šmukýřka.....	23
2.3.2	Kavalírka.....	25
2.3.3	Kotlářka.....	27
2.3.4	Turbová.....	30
2.3.5	Božíňka.....	35
3	Praktická část.....	40
3.1	Začlenění tématu do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.....	40
3.1.1	Vzdělávací oblast Člověk a společnost.....	40
3.1.2	Vzdělávací obor výchova k občanství.....	41
3.1.3	Průřezová témata.....	41
3.2	Výchova k úctě ke kulturně historickému dědictví v rámci poznání regionální historie.....	42
3.3	Exkurze.....	48
3.3.1	Terénní výuka.....	50
3.4	Průvodce naučnou stezkou.....	52
3.4.1	Přípravná fáze.....	52
3.4.2	Vlastní provedení exkurze.....	58
3.4.3	Závěrečná fáze exkurze.....	91
4	Závěr.....	94
5	Seznam použitých informačních zdrojů.....	96
6	Seznam příloh.....	105

1 Úvod

Téma své diplomové práce jsem se snažila koncipovat tak, aby se v samotné práci odrážel můj osobní zájem o historii Prahy 5 především v souvislosti s vývojem usedlostí, které se v hojném počtu v daném regionu nacházejí a zároveň, aby téma mělo didaktický přesah, díky kterému se obsah této práce může přiblížit i žákům základní školy a posloužit jako návod, jak vytvořit exkurzi za poznáním regionální historie žáky 2. stupně základní školy.

V první části práce, jež je věnována zejména historicko-kulturnímu popisu vývoje dané oblasti popíši osudy usedlostí vybraných podle možnosti didaktického využití, a to od jejich samotného vzniku a vybudování až do dnešních dní. Volbu vybraných usedlostí jsem provedla na základě zvážení více faktorů. Zaprvé usedlosti se musí nacházet v docházkové vzdálenosti od sebe, aby je bylo možné navštívit při jedné exkurzi, a dále jejich vývoj, ale především i nynější uplatnění, musí být rozdílné, aby byla představena i určitá rozmanitost úředu těchto staveb.

Druhá část práce obsahově navazuje na část předešlou, avšak je zaměřena didakticky, jejím cílem je přiblížit regionální vývoj a historii žákům, a pokusit se nalézt témata z regionální historie, která je možné prostřednictvím exkurze žáky učit.

Dále jsem vytvořila i návrh konkrétních pracovních listů, které by měly žákům pomoci ozřejmit, jak je důležité znát nejen současnou podobu regionu, ve kterém žijí, ale i jeho vývoj pro pochopení kulturně-historických souvislostí, jež nás ovlivňují dodnes.

2 Teoretická část

2.1 Regionální historie

2.1.1 Pojem regionální historie

Regionální historie je společenskovední disciplínou, jež zahrnuje nejen zájem o samotné dějiny týkající se určité oblasti, ale jedná se o průsečík geografických, společenských i ekonomických informací, které nám utváří komplexní pohled na vybraný region.¹

2.1.2 Regionální historie ve výuce

Co se týká regionální historie v rámci výuky na školách, tak bohužel regionalistický náhled bývá opomíjen ve prospěch probrání obecných informací. Samozřejmě s tím souvisí dle učitelů i malá dotace na společenskovední předměty, což způsobuje, že regionální historie není vyučována vůbec a vyučující se spíše soustředí na zvládnutí standartního učiva na úkor zakotvení identity žáků v jejich regionu.²

Velmi dobře se však dá využít konkrétnost a prostorová blízkost regionální historie pro přiblížení látky žákům a z toho důvodu jsem se rozhodla názorně vztáhnout učební látku právě k oblasti, kde se žáci pohybují, žijí.

Způsoby, kterými lze zakomponovat regionální vhléd žáků do probírané problematiky, je celá řada. Jak již bylo výše zmíněno, díky časovým dotacím jednotlivých předmětů není v praxi možné věnovat se regionální historii zvlášť, proto lze přehled o vlastním regionu u žáků prohlubovat různými jinými formami. Například můžeme regionální historii použít k motivaci žáků, a to tím způsobem, že v rámci obecného tématu žákům představíme v úvodu osobnost, místo či událost, jež se k obsahu výuky vztahuje, a v průběhu hodiny se k této informaci vrátíme či na ni poukážeme. Dále je vhodné obecné informace vztáhnout ke konkrétním údajům, jež se přímo týkají určitého regionu, jeho

---

¹ Regionální historie. *PedF UK- Katedra občanské výchovy a filosofie* [online]. Dostupné z: <http://tarantula.ruk.cuni.cz/KOVF-343.html>

² Černá, M. *Využití regionálních témat ve výuce dějepisu*. [online]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/13175/vyuziti-regionalnich-temat-ve-vyuce-dejepisu.html/>

osobností, událostí atd., tedy na jasném příkladu představit obecnou látku, tzn. například při probírání uměleckého slohu uvést příklady staveb, jež se nacházejí v dané oblasti. Pomocí regionální historie můžeme pomoci žákům rozvíjet i tvůrčí schopnosti či kritické myšlení, a to prostřednictvím metod indukce a dedukce. Například z obecných dějin se dá vyvodit, jak se zřejmě vytvářela historie ve zvoleném regionu, nebo naopak, na příkladu regionální historie odvozovat dějiny všeobecné. Učení kritického myšlení můžeme využít mimo jiné při ověřování pravdivosti pramenů, například když použijeme data a informace z určitého regionu ohledně počtu obyvatelstva, pak jistě odhalíme, zda autoři skutečně uváděli pravdivé informace, když popisovali, že povstání proti vrchnosti se účastnily tisíce lidí, avšak žáci díky znalosti regionálních poměrů odvodí, že v dané době v regionu tisíce lidí nežily.³

Regionální historii lze vhodně využít i při praktických výukových metodách. Jednou z možností je zorganizovat exkurzi po významných místech a památkách daného regionu či města. Také je možné regionální historii zařadit do projektové výuky, kdy se dá využít poloha vzdělávací instituce a v návaznosti na ni zvolit témata pro projekty, tak aby součástí bylo zasazení do historického, společenského kontextu a srovnání s národními dějinami. Projekty mohou být zaměřeny na významné či zajímavé osobnosti, události, místa či stavby v regionu. Regionální historie se dá využít i jako průřezové téma ve výuce dějepisu, základu společenských věd či dalších společenskovedních předmětech. Díky poznání svého regionu a jeho vývoje si žáci utvářejí vztah nejen k němu, ale především tak pochopí hodnoty své země i celého národa.

---

³ Černá, M. *Využití regionálních témat ve výuce dějepisu*. [online]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/13175/vyuziti-regionálních-temat-ve-vyuce-dejepisu.html/>

2.2 Představení vývoje regionu od počátku k dnešku

Pro mou diplomovou práci je stěžejním úkolem vybrat účelně danou oblast Prahy 5, v rámci které budu postupně představovat jednotlivé usedlosti, jež budou náplní půldenní exkurze pro žáky 2. stupně základní školy. Výběr usedlostí je podmíněn nejen jejich polohou tak, aby bylo možné je všechny v rámci jedné exkurze navštívit, ale především jejich osud musí být rozdílný, aby se na jejich vývoji dal demonstrovat různý úděl a přístup k nim, včetně jejich uplatnění jak dříve, tak nyní.

V následujících kapitolách mé diplomové práce bude nejdříve popsána oblast, ve které se vybrané usedlosti nacházejí, a dále bude postupně představeno pět usedlostí, jež se liší především svou nynější funkcí a stavem. Jedná se tedy jak o chátrající či dokonce zaniklé usedlosti, tak o zrekonstruované usedlosti, jež v dnešní době slouží různým účelům.

2.2.1 Košíře v průběhu dějin

Košíře jsou nyní čtvrtí páté pražské městské části, dříve bývaly jen malou osadou za hradbami hlavního města s názvem Košůře. Svůj nynější název mají nejspíše podle *kosarů* či *kosieřů*, kteří zde bydleli a zahnutým nožem či srpem, tzv. kosířem, řezali proutí u potoka a vyráběli z něj košíky a různé košatiny. Stará osada Košíře se rozprostírala mezi Motolským a Košířským potokem při Plzeňské ulici a tvořila úzký chobot do katastru Smíchova.⁴

Ačkoliv první písemné podklady o Košířích jsou až z 12. století, díky archeologickým vykopávkám v dané oblasti je zřejmé, že byla osídlena již v době prehistorické.⁵

---

⁴ Ruth, F. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních II.* s. 602

⁵ Zelinka, T. Č. *Pražská předměstí.* s. 88, 89

První doložená zmínka o Košířích je z roku 1185^{6, 7} v listině svatojiřského kláštera, kdy půdu Košíř vlastnily řeholnice prvního ženského kláštera na pražském území, svatojiřské benediktinky. Pro Košíře podobně jako pro všechny ostatní osady zemědělského charakteru v okolí města pražského znamenaly pozemkovou vrchnost⁸ významné církevní instituce - vyšehradské probošství, již zmíněné benediktinky u sv. Jiří, dále cisterciáci v Plasích a na Zbraslavi nebo premonstráti na Strahově.⁹ Tehdejší Košíře se od současných lišily kromě jiného také polohou, tedy v nejstarších dobách se rozeznávaly Košíře Větší i Menší, nebo Přední i Zadní, ovšem není známo, které části se takto označovaly. Jelikož Košíře sousedily s Újezdem, náležely proto také ke kostelu Jana Křtitele na Prádle a část Újezdu příslušela Košířím. Roku 1146 založil Vladislav II. Plaský klášter a věnoval mu část území Košíř. Zbylá část Košíř příslušela královské koruně. Eliška Přemyslovna nechala zákupním¹⁰ právem půdu Košíř, která měla dohromady přibližně 120 hektarů, rozdělit na různé díly usedlíkům, což ovšem později zapříčinilo nejednotnost a roztříštěnost Košíř.¹¹

Ve 14. století za vlády Karla IV. prožívaly Košíře nebývalý rozkvět a rozvoj. Karel IV. vydal roku 1358 dvě důležitá nařízení¹², kterými prosazoval zakládání vinic a vysazování vinné révy z Rakouska a Burgundska na holých stráních

---

⁶ Některé zdroje se rozcházejí ohledně data první zmínky o Košířích. Nejvíce se jich shoduje na roku 1185, avšak našla jsem i informace o tom, že poprvé se Košíře připomínají v dějinách až v roce 1209, kdy je získal klášter v Plasech výměnou za biskupa Daniela II. poddaného v Košířích. Srov. Šubert, A. D. *Čechy*, díl III. s. 447, Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 735

⁷ Zdroje se také rozcházejí v tom, kde se první písemná zmínka o Košířích objevila. Dohledala jsem i informaci, že první historická zpráva o Košířích je uváděna v souvislosti s tím, že kníže Bedřich daroval se souhlasem své choti Alžběty jednoho poddaného ve vsi Košíře plaskému klášteru, a to právě roku 1185. Srov. Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 735

⁸ Ves Košíře v první čtvrtině 13. století vlastnil klášter sv. Jiří na Pražském Hradě, dále probošt vyšehradské kapituly a také se zde nacházel statek českých panovnic. Srov. Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 735

⁹ Veverka, P.-Matějka, I.-Lukeš, Z.-Vlček, P.-Ebel, M. *Slavné stavby Prahy 5*. s. 12

¹⁰ *Zákupné právo* neboli *emfyteutické právo* byla feudální forma dědičného nájmu půdy, jež se užívala v Čechách v 13. století. Držitelům pozemků s tímto právem vznikl závazek vůči vlastníkovi půdy k placení pravidelných dávek nebo práce na této půdě. Emfyteuze přinesla výhody jak vlastníkům půdy, tak nájemcům, neboť vlastníci získali stabilní příjem a nájemce měl možnost hospodaření na půdě. Hlavním cílem emfyteuze tedy bylo zejména motivovat nájemce k obdělávání půdy. Srov. *Právo emfyteutické*. *Arts lexikon* [online]. [cit. 2015-11-9]. Dostupné z: http://artslexikon.cz/index.php/Pr%C3%A1vo_emfyteutick%C3%A9

¹¹ Zelinka, T. Č. *Pražská předměstí*. s. 89

¹² Dle nařízení z 16. února a 12. května 1358 měl povinnost každý majitel pozemků ve vzdálenosti tří mil kolem Prahy do 14 dnů po vydání nařízení začít zakládat vinice. Ten, kdo nechtěl nebo nemohl z nějakých důvodů vinici založit, tak jeho pozemkem mohl disponovat perkmistr (úředník, jež dohlížel na vinice), který mohl půdu odevzdat tomu, kdo se k vzdělávání vinic přihlásil. Srov. Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 7

kolem Prahy, což zahrnovalo i Košíře. Zakladatelé vinic byli motivováni tím, že prvních dvanáct let byli osvobozeni od nájmu, dále byli i trvale zproštěni ungeltu¹³, zemské berně a dalších povinností. Pro ještě větší podporu vinic Karel IV. vydal roku 1370 nařízení o zákazu dovozu cizích vín kromě drahých vlašských vín. Nově vzniklé vinice potřebovaly i svou správu, ta byla svěřena perkmistrovi a jeho úřadu. Perkmistrovský úřad byl však velmi přísný a například bez jeho vědomí nesměla být viniční půda použita na žádné jiné účely, jinak vlastníkovi vinice hrozila i její ztráta. Perkmistr měl za úkol dohlížet na rozvoj vinic, na jejich výsadbu, dále pomáhal při sporech o vinice, převodech pozemků atd. Perkmistr byl podřízený až do roku 1547 Starému Městu. Soudní moc vykonávali konšelé a také volili perkmistra, kterým se tradičně stával významný staroměstský měšťan. Později bylo perkmistrovou úlohou vybírat roční daň z půdy, tzv. *perkrecht*. Dále byly pod správou viničního úřadu zakládány i viniční knihy, kam se zaznamenávaly majetkové změny a převody vinic.¹⁴ Na území nově vznikajících vinic byly dříve spíše chmelnice, avšak vinné révě se v okolí Motolského potoka velmi dařilo, a především proto zde začaly vznikat i různé dvory, statky či dvorce, které si budovali majitelé vinic. Majiteli košířských vinic byli zejména místní usedlíci, ale později i měšťané.

Rozvoj vinařství byl v Košířích vlivem husitských válek přerušeno. Vinice byly pleněny a drancovány a velká část jich byla i zničena. Kromě škod na vinicích husitské války znamenaly i změny majetkoprávní. Byla provedena konfiskace půdy nejen uprchlým německým měšťanům, ale také církvi, a to ve prospěch pražských měšťanů, kteří si ji buď nechali, prodali či darovali. Z perkmistra se stal městský úředník.¹⁵ Dosavadní statky se začaly rozdělovat na spíše menší hospodářství pražských měšťanů, která nejprve zahrnovala jen viniční lisy s malými sezónními obytnými budovami.

Ovšem koncem 16. století¹⁶ se tento region stal velmi žádaným mezi pražskými měšťany i šlechtickými rodinami především z okruhu císaře Rudolfa II., které

---

¹³ *Ungelt*- středověký tržní poplatek.

¹⁴ Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 7, 8

¹⁵ Perkmistrovo postavení poté oscillovalo mezi mocí krále a města. Spory byly ukončeny v roce 1547 Ferdinandem I., který vzal staroměstským všechna práva k úřadu perkmistra. Ten byl od té doby jmenován samotným králem, ale i nadále jím byl vždy někdo z pražských měšťanů. Srov. Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 8, 9

¹⁶ Za husitských válek se v Košířích usadilo několik šlechticů, ale již v 1. polovině 16. století náležely statky v Košířích především plaskému klášteru. Od roku 1553 až do bitvy na Bílé hoře vlastnili Košíře Myslíkové, dále také Sixtové z Ottersdorfu, kterým byly rovněž v roce 1620

zde začaly stavět své první letohrádky, známé viniční usedlosti či „odpočinková“ a letní sídla. V této době zažívaly Košíře nejen obrodu, ale i nebývalý rozmach, jenž se dá nazývat zlatým věkem vinařství. „*Viničné hospodaření zmožilo se tou měrou, že ve století XVI. bylo v obvodu Prahy přes 2.000 vinic. Vinice tyto byly rozděleny v 19 revírů. Některé měřily 10, 20 až 30 strychů.*“¹⁷ V tomto období produkce vína jen z Prahy a jejího nejbližšího okolí dosahovala okolo šedesáti tisíc hektolitrů vína ročně. Vinice se rozprostíraly na svazích Dejvic, Nebušic, nad Břevnovem, v Košířích, nad Smíchovem a Radlicemi až k Vltavě a na pravém břehu okolo Nového Města k Nuslím, Strašnicím, na Vinohradech i Žižkově a dále přes Libeň až k Troji. Spolu s viničními usedlostmi vznikaly i zahrady a sady či skleníky, naopak pole téměř vymizela. Víno se stávalo stále více populárním nejen mezi šlechtou, ale i mezi samotnými měšťany.¹⁸

V období 15. a 16. století byly Košíře rozčleněny na větší počet dvorů a vinic, které vlastnili pražští měšťané. Podstatná změna nastala v devadesátých letech 16. století, kdy se zásadní část Košíř stala součástí majetku nejvyššího purkrabství.¹⁹

Renesanční kultura 16. století a počátku století 17. až do bitvy na Bílé hoře byla především ve znamení znovuobjevení přírody a krásy a návratu k ní, a proto ze stísněných pražských domů a paláců zatoužilo tehdejší pražské měšťanstvo po pobytu v přírodě, avšak nedaleko hlavního města a jeho dění. Jelikož měli pražští měšťané vysoké nároky na komfort, bylo nemyslitelné užívat si pobyt v zahradách, jak se dříve oblast Košíř nazývala, v obyčejných stavbách, které na vinicích stály. Z toho důvodu byla budována nová, moderní sídla, k nimž neodmyslitelně patřily i různé letohrádky, altánky, skleníky či systémy zahrad. Právě z tohoto období pochází i převážná část názvů usedlostí, jež byly většinou pojmenovány podle svého majitele či zakladatele, ovšem svá pojmenování

---

statky zabaveny a poté přiděleny Michnům z Vacínova, po kterých roku 1678 připadly Sinzendorfům a dále roku 1683 Schwarzenberkům. Dříve v roce 1416 například zastavil Václav IV. Košíře Vokovi z Valdštejna. Vdova po Vokovi si vzala Mikuláše z Kněževsi, který všechno své jmění odkázal chudým žákům. Srov. Ruth, F. *Kronika královské Prahy a obcíh sousedních II.* s. 602, Poche, E. *Prahou krok za krokem.* s. 369

¹⁷ Veselý, J. *Prahou tisíciletou z dávná i dneška.* s. 297

¹⁸ Laštovková, B. *Pražské usedlosti.* s. 9

¹⁹ Poslední majitel menšinové části Košíř byl v předbělohorské době Jáchym Seltenšlag z Friedenfeldu, který ji v roce 1620 odkoupil od vzbouřených stavů. Po Bílé hoře ovšem o Košíře přišel a jeho statek připadl Pavlu Michnovi z Vacínova. Srov. Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L.* s. 735

usedlosti nezískávaly jen dle nejvýznamnějších majitelů, ale například i jen po nedůležitých majitelích, kteří usedlost vlastnili i jen krátkou dobu. Jména usedlostí, které je získaly po svých majitelích, ať už významných či nikoliv, jsou například Cibulka, Klamovka, Turbová a další.²⁰

Rozkvět Košíř byl v 17. a 18. století neustále brzděn válečnými konflikty. Po bitvě na Bílé hoře a dále za třicetileté války byly košířské vinice neustále ničeny. V roce 1610 byl v Košířích dokonce zbudován hlavní stan pasovského vojska a v roce 1620 za bitvy na Bílé hoře byly Košíře systematicky pleněny, hospodářství byla zničena a obyvatelstvo velmi strádalo.²¹ Situace se ještě zkomplikovala po pobělohorské konfiskaci, kdy mnoho majitelů odešlo do emigrace a jejich půda nebyla obdělávána. Díky úbytku obyvatelstva byl i nedostatek pracovních sil, viničních dělníků, kteří na vinicích pracovali. Zchudlí pražští měšťané nebyli schopni udržovat menší vinice, které byly po obléhání Prahy zdevastované, a větší pozemkoví vlastníci přestávali mít o pěstování vinné révy zájem, neboť již nebyla tak výnosným obchodem.

Když byla Praha obléhána za třicetileté války, byl hlavní stan švédské armády rovněž zřízen právě na území Košíř.²² Třicetiletá válka předznamenala začátek konce vinic jak v Košířích, tak v okolí celé Prahy. Po skončení třicetileté války a v celé druhé polovině 17. století se vinice začaly přetvářet na pole a místo vinné révy se dávala přednost spíše pěstování obilí.²³ Byly vysazovány okrasné stromy a rekultivovány sady. Postupně byl také zmenšován počet usedlostí nejen v Košířích, ale také nedaleko na Smíchově. Vlastníky usedlostí byli zejména pražští měšťané, ale postupně je začala nahrazovat pražská úřednická šlechta, která tyto usedlosti zakupovala, a to zejména z důvodu jejich atraktivní polohy.

Ačkoliv je pro 17. století²⁴ v českých zemích typické spíše spojování, co se týče majetkového vlastnictví, v celém okolí Prahy spíše přetrvávalo naopak

---

²⁰ Zelinka, T. Č. Staré usedlosti na Smíchově. In: *Ochrana památek: Sborník Za starou Prahu na rok 1959*. s. 85-87.

²¹ Broncová, D. *Knihy o Praze 5*. s. 14

²² Tamtéž. s. 14

²³ Celkový počet vinic v Košířích klesl do počátku 18. století na polovinu. Část jich také byla zrušena při budování barokního opevnění Prahy taktéž na počátku 18. století. Srov. Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 10

²⁴ V roce 1680 vypukl v Praze mor a malostranský vlašský špitál koupil v Košířích vinici s pozemky a vystavěl zde nemocnici (lazaret) a také kapli Panny Marie se hřbitovem, na který se pochovávalo do roku 1830, od roku 1876 byl nový hřbitov na Kotlářce. Také v roce 1713, kdy se v Praze opět objevil mor, byl v Košířích vybudován lazaret pro Hradčany a Malou Stranu. Srov. Ruth, F. *Kronika král. Prahy a obcí sousedních II*. s. 602

rozčlenění majetků. Košíře v tomto období z části náležely největší zdejší pozemkové vrchnosti Schwarzenberkům, ale nadále i částí také panství nejvyššího purkrabství.²⁵

Sotva se Košíře vzpamatovaly z útrap třicetileté války, nastala další válečná léta, a to za vlády Marie Terezie. V roce 1741 vpadla do Čech bavorská, saská a francouzská vojska, která užívala při obléhání Prahy jako palivo vinnou révu a stromy, které byly před časem kolem Prahy nově vysázeny.²⁶ „*Hrozným rokem pro Košíře byl rok 1742, kdy spojená vojska francouzská, bavorská a saská Košíře vypálila. Tehdy usedlí obdělavatelé půdy opět byli zbaveni všeho. Z této rány se Košíře vzpamatovaly velmi zvolna, takže ještě v roce 1785 zde nacházíme pouze 21 domů a 132 obyvatel.*“²⁷ K dalšímu obléhání Prahy došlo rovněž roku 1744, kdy hlavní město obsadil pruský král Fridrich II, což se dotklo v podstatě všech vsí a vesnic okolo Prahy, neboť například na Smíchově a v jeho okolí, byly vybudovány valy a z nich pomocí palebných baterií byla Praha dobývána. Následující válečný konflikt, jež je nazýván Sedmiletou válkou a odehrával se v letech 1756-1763, se opět velmi dotkl českých zemí, Prahy a jejího okolí. Praha byla ostřelována a její okolí drancováno.²⁸

Během všech výše popsaných válečných a vojenských střetů vznikly značné škody, jež měly dopad nejen v ekonomické a hospodářské sféře, ale také ve sféře kulturní. Vinice a pražské vinařství upadalo a zanikalo, perkmistrovský úřad tedy pomalu, ale jistě ztrácel svůj význam a nakonec byl roku 1783 zcela zrušen. Obnova vinic a usedlostí po událostech okolo druhé poloviny 18. století nebyla tak výrazná, neboť již nebyly výnosné a lákavé jako dříve. Místo pěstování vinné révy převažovala jiná rostlinná výroba a k domům se začaly přistavovat spíše hospodářské objekty jako například sýpky, chlévy či konírny. Viniční usedlosti se tedy transformovaly spíše na usedlosti zemědělského stylu, avšak od těch tradičních venkovských se lišily především exkluzivitou hlavní obytné budovy, která se často stávala letohrádkem majitele celého objektu.

Vzhledem k tomu, že samotné pozemky měly mnohem větší kupní cenu než stavby, které na nich stály, nejsou zmiňovány v trhových knihách, a v kupních

---

²⁵ Veverka, P.-Matějka, I.-Lukeš, Z.-Vlček, P.-Ebel, M. *Slavné stavby Prahy* 5. s. 14

²⁶ Broncová, D. *Knihy o Praze* 5. s. 15

²⁷ Zelinka, T. Č. *Pražská předměstí*. s. 90

²⁸ Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 10, 11

smlouvách je jím věnována jen nepatrná poznámka v rámci položky další příslušenství pozemku. Z toho důvodu je složité zjistit, kdy přesně jednotlivé stavby na vinicích vznikaly a jaký přesně měly charakter.

Již v 18. století se Košíře začaly rozšiřovat a v roce 1785 na jejich území stálo 33 domů, mezi nimi lazaret, vrchnostenský dvůr se zahradním domkem, vrchnostenská chalupa (škola), vrchnostenská flusárna²⁹, mlýn a hospoda. V Košířích se mimo jiné nacházely také tři viniční usedlosti Kavalírka, Kotlářka a Poštovka, které ovšem měly smíchovská popisná čísla.³⁰

„Koncem 18. století musel úřad nejvyššího purkrabiho podle příkazu Josefa II. předat košířský majetek královské koruně. Po smrti Josefa II. byli vrchností do roku 1848 Čeští stavové.“³¹

2.2.2 Povýšení Košíř na město

Devatenácté století je ve znamení stavebního rozmachu Košíř, a to především jeho druhá polovina. Tento rozvoj se podepsal i na úloze některých usedlostí, jež se staly sídlem menších firem, provozoven, cihelen, dílen atd., které byly spojené jak se stavebním, tak s potravinářským průmyslem. Ovšem okolo poloviny 19. století bylo stále ještě pro okolí Prahy typické, že se na jeho území nacházelo přibližně 200 usedlostí, mlýnů a výletních hostinců, které obklopovaly zbytky vinic, sadů či zahrad. Druhá polovina 19. století byla zásadně ovlivněna procesem urbanizace. Obce v okolí Prahy se již nerozšiřovaly nahodile, avšak jejich růstu byl dán řád, a to v podobě zpracování územního plánu, který přesně vytyčil trasy a rozměry ulic, využití parcel atd. Do územního plánování se zahrnuje i místa pro tovární čtvrti a dělnické bydlení. V této době tak zanikla většina usedlostí z důvodu všeobecného růstu Prahy.³²

„Hranice katastrálních obcí smíchovské a košířské se v rychlém zastavování novými a novými domy z obou stran téměř ztrácely a zůstávaly jen na papíře. Obě osady a později města splynula úplně a hraniční čára ve smělých zákrutech a výběžcích řeže ulice jinak celistvé a sourodé. Košíře si na okrajové části

---

²⁹ Flusárna- objekt, jež byl součástí sklárny.

³⁰ Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 736

³¹ Pelzbauerová, V. *Dějiny Prahy jako dějiny farních obvodů*. s. 141

³² Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 12, 13

zanechaly dosud ještě v mnohém pravý vesnický řád.“³³ Ze starých viničních usedlostí zde zbyly především Kavalírka, Dolní a Horní Kotlářka, Poštovka a Podhájí.

Díky neustálému růstu obyvatelstva Košíř již nebylo možné, aby filiálně náležely k Libocké farnosti, tak jak to bylo do té doby, proto byla roku 1861 zřízena v Košířích expositura.^{34, 35}

Revoluční rok 1848 znamenal pro Košíře i konec nepřehledné situace v oblasti vrchnosti. Na velmi krátké časové období se Košíře staly samostatnou politickou obcí, ovšem v roce 1851 byly připojeny ke Smíchovu. Za 8 let, tedy v roce 1859, Košířští dosáhli osamostatnění od Smíchova, ale Košíře byly přiřazeny do Rakovnického kraje, což v praxi znamenalo, že všechny významnější úřady pro obyvatele byly v Rakovníku nebo ve Slaném.³⁶

Na konci 19. století se také začalo měnit složení obyvatelstva Košíř. Díky výstavbě nájemních domů přibývalo pracujících dělníků zejména na Smíchově, který začínal mít typicky industriální charakter. Ovšem i Košíře s budováním nezůstávaly pozadu, byl zde postaven parostrojní pivovar, jež produkoval padesát tisíc hektolitrů piva ročně, dále také továrna na drátěné zboží a opravy strojů. V Košířích se také vyrábělo hrncířské zboží, existovalo zde umělecké zahradnictví a vzniklo zde i pět kruhových cihlen.³⁷ V roce 1869 čítaly Košíře již 61 domů, jen o rok později již 143 a do roku 1900 už se Košíře mohly pyšnit počtem 202 domů. Díky tomuto rozvoji byly Košíře roku 1896 povýšeny na město³⁸ a se Smíchovem byly propojeny elektrickou dráhou, která vedla ze Smíchova až ke Klamovce³⁹ a ulice i domy již měly osvětlení.

Košíře se rozvíjely ve všech možných oblastech, například v roce 1881 byl postaven chorobinec pro 30 žen a 40 mužů. Roku 1883 byla založena policejní strážnice a o pět let později i poštovní úřad v Košířích. Na 40. výročí vlády

---

³³ Zelinka., T. Č. *Pražská předměstí*. s. 91

³⁴ Holub, J. B. *Odkryté poklady*. s. 219

³⁵ Prvním expositou se stal tehdejší smíchovský kaplan Vincenc Švehla. Po něm poté Eduard Švehla, dále Vincenc Vaněček a Alois Urbanides. Srov. Holub, J. B. *Odkryté poklady*. s. 219, 220

³⁶ Pelzbauerová, V. *Dějiny Prahy jako dějiny farních obvodů*. s. 141

³⁷ Broncová, D. *Kniha o Praze 5*. s. 15

³⁸ Dne 19. září roku 1896 byl Košířím také přiřazen městský znak: příčně rozdělený štít nese v horním modrém poli tři stříbrné nože ve tvaru srpů a v dolním zlatém poli modrého lva ve skoku. Korunou je hradba z kamene s cimbuřím a čtyřmi věžemi. Srov. Zelinka., T. Č. *Pražská předměstí*. s. 91

³⁹ Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 736

Františka Josefa I. v roce 1888 nechala vystavět Česká spořitelna dle návrhu smíchovského architekta Elhenického severně nad obcí ústav pro slepce čítající 86 lůžek. S neustálým růstem obyvatelstva přímo úměrně vzkvétal i kulturní život v Košířích. Účinkovali zde divadelní ochotníci, pěvecký kroužek Bendl, Sokol a jiná sdružení. Činnost spolků se orientovala kolem usedlosti Mlynářka, která se bohužel nedochovala do dnešních dní, avšak nacházela se na Plzeňské ulici poblíž Klamovky.⁴⁰

Až do konce 19. století v Košířích nebyly založeny žádné větší průmyslové podniky, přesto počet obyvatel neustále vzrůstal, dokonce v devadesátých letech 19. století Košíře měly již 6300 obyvatel a byly sídlem obvodního lékaře. Košířská škola, jež dříve náležela k Libocké farnosti, se také neustále rozrůstala.

„Údolí košířské, v němž dříve toliko zpěv ptactva a bubláni potoka se ozývalo, vyrušeno jest nyní z klidu svého hukotem a pískáním železničního vlaku dráhy buštěhradské (od r. 1873), jež ze Smíchova přes Jinonice tudy jede k Hostivici, kdež se s hlavní tratí téže dráhy spojuje.“⁴¹

2.2.3 Košíře ve 20. století, dnes a v budoucnu

Velmi důležitým rokem je pro Košíře i jejich obyvatele rok 1922⁴², kdy byly spolu se Smíchovem včleněny do tzv. Velké Prahy a staly se tak XVII. pražským obvodem.⁴³ V této době na sebe Košíře se Smíchovem v podstatě navazovaly a téměř splývaly, což umocňovala již výše zmíněná elektrická dráha, která procházela Smíchovem a Košířemi.

Dvacáté století bylo pro Košíře stoletím výstavby. Na jižním svahu Košíř v místě tehdejší konečné elektrické dráhy byla v letech 1919-1920 vystavěna kolonie dvaceti tří dvoupatrových domů. Dále v letech 1924-1925 výstavba pokračovala na východ od usedlosti Cibulka, a to v podobě 92 domů nesoucí dodnes označení V Cibulkách. Mezi další postavené kolonie nízkopodlažních domků ve stejném období řadíme například výstavbu v ulici Nad Zámečkem,

⁴⁰ Broncová, D. *Velká kniha o Praze* 5. s. 16

⁴¹ Holub, J. B. *Odkryté poklady*. s. 221-222

⁴² Jiný zdroj uvádí, že se Košíře spolu s dalšími 36 příměstskými oblastmi, staly městem již od 1. ledna 1921. Srov. Němec, J.- Soukup, V. *Výlety do okolí Prahy*. s. 349

⁴³ Broncová, D. *Velká kniha o Praze* 5. s. 16

Pod Vidoulí a Na Šmukýřce. Veškerá výstavba v Košířích byla ve znamení zejména družstevních nájemních domů a rodinných domků.⁴⁴

Skutečnost, proč se především ve 20. století začalo v Košířích s masivní obytnou výstavbou, vysvětluje Timotius Čestmír Zelinka ve své publikaci *Pražská předměstí: „Košíře v našem století (myšleno 20. století) se staly místem, kde se zakládaly celé vilové kolonie a pro zdravou polohu - čisté západní větry - byly vyhledávány k bydlení. Mají výhodné spojení elektrickou dráhou se středem Prahy.*“⁴⁵ Tento fakt mohu potvrdit na základě výpovědi jedné z obyvatelky Košíř, která se okolo poloviny 20. století, kdy budování kolonií v Košířích pokračovalo, a to tak, že v roce 1950 měly Košíře již 866 domů, přistěhovala. Na otázku, proč si vybrala pro bydlení právě Košíře, odpovídá, že Košíře byly jakousi zelenou oázou v Praze, člověk bydlel obklopen přírodou, ale poměrně rychle byl i v centru města, a navíc zde byly i nákupní možnosti a služby, avšak nebudovala se zde rozsáhlá sídliště. I když v období socialismu byly zhotoveny plány na výstavbu několikapatrových panelových domů nedaleko ulice Naskové, nebyl tento záměr již uskutečněn.⁴⁶

Z vlastní zkušenosti, jelikož jsem se v Košířích narodila a stále zde žiji, mohu konstatovat, že Košíře skutečně vždy bývaly zelenou čtvrtí, avšak pomalu, ale jistě jí být přestávají. Díky nezastavěné zelené ploše si Košíře „oblíbili“ developéři, kteří neustále ukrajují z luk, parků a jejich ploch a budují nové a nové obytné domy, které většinou svou výškou přesahují dosavadní zástavbu a působí velmi robustně. Místa, kam jsem si jako malá chodila hrát, jsou dnes oplocená a slouží jen novým rezidentům. Košíře jsou prezentovány jako lukrativní čtvrť, jež oplývá zelení, nicméně již dávno tomu tak není.

S neutuchající výstavbou nových bytů a domů souvisí i zhoršená dopravní obslužnost Košíř, neboť jsou značně předimenzované, a tak se z nich dopravit do centra Prahy je problém jak pro osobní automobily, tak pro městskou hromadnou dopravu, která je díky úsporným opatřením Ropidu⁴⁷ ustavičně regulována, ovšem v neprospěch obyvatel, kterým se doba jízdy do centra

---

⁴⁴ Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s 736

⁴⁵ Zelinka, T. Č. *Pražská předměstí*. s. 91

⁴⁶ Srov. Rozhovor s pamětnicí nar. 1934.

⁴⁷ *Ropid*- regionální organizátor Pražské integrované dopravy.

hlavního města prodlužuje i díky zrušení přímých spojení na úkor zmenšení nákladů společnosti.

Dalším nepopíratelným faktem je i nutnost revitalizace Košíř, a to obzvláště okolí ulic Plzeňské a Vrchlické. Obě tyto ulice jsou hlavními tepnami Košíř, kdy Vrchlického ulice je spojuje se Smíchovem a v opačném směru tvoří ulice Plzeňská tzv. „výpadovku“ na cestě z Prahy do Plzně. Zástavba v bezprostřední blízkosti těchto dvou tříd velmi trpí, stejně tak jako její obyvatelé, a proto již delší dobu Městská část Praha 5, pod kterou Košíře spadají, přemýšlí, jak Košířím odlehčit a zároveň je i zrevitalizovat. Počátek 21. století byl věnován rozsáhlé rekonstrukci křižovatky Anděl a jejího okolí, které bylo velmi zchátralé, a tedy veškerá pozornost se upínala především tímto směrem. Ovšem nyní si dovoluji tvrdit, že by se pozornost představitelů městské části, investorů a dalších mohla obrátit na oblast Košíř a jejich dvou hlavních tříd. Již necelých osm let po miléniu vznikly první konkrétnější návrhy na zkulturnění a revitalizaci právě okolí ulic Vrchlická a Plzeňská, a to prostřednictvím návrhu projektu RS Development s.r.o., který byl rozvržen na pět etap pod názvem *Nové Košíře*. Realizace první etapy měla být zahájena již v roce 2008 pod názvem *Starokošířská Avenue* a mělo být vybudováno více jak 300 nadstandartních bytových jednotek a vytvořeno několik tisíc metrů čtverečních pro komerční účely. Na projektu se dále měla podílet i akciová společnost Vrchlického invest, ovšem od začátku celý projekt revitalizace Košíř provázely majetkové nesrovnalosti především ohledně koupě/prodeje pozemků od Městské části Praha 5, které měly být pro obec značně nevýhodné. Celý návrh Nových Košíř včetně realizace měl být dokončen v roce 2011.⁴⁸ Dnes v roce 2016 se dokončuje projekt společnosti RS Development nazvaný Senior residence Klamovka na adrese Jinonická 174/3, jež se nachází právě mezi ulicemi Vrchlického a Plzeňská nedaleko křižovatky Klamovka. Stavba tohoto zařízení byla započata na podzim roku 2014 a zanedlouho bude již zcela k nastěhování. Senior residence Klamovka bude běžným domovem pro seniory, který bude nabízet 24 hodinovou péči včetně doplňkových služeb a volnočasových aktivit. Na Senior rezidenci Klamovka by měl ještě dle vizualizací na webových stránkách RS Developmentu s.r.o. navazovat pomocí vnitrobloku obytný dům Senior

---

⁴⁸ Nové Košíře. *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-11-25]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0803/nove-kosire>

rezidence, jehož součástí jsou malometrážní bezbariérové byty pro seniory. Prodej těchto bytů byl již zahájen a většina je již dle poskytovaných informací společností prodána.⁴⁹

Co se týká projektu *Nové Košíře* společně se *Starokošířskou Avenue* a dalšími návrhy, tak v plánovaném rozsahu zatím nebylo realizováno nic. Rekonstrukce bytových objektů probíhají, avšak většinou se jedná o jednotliviny bez komplexnějšího pojetí, takto byl například vybudován obytný několikpatrový dům na Plzeňské ulici rovněž nedaleko křižovatky Klamovka společností Central Group. Ovšem revitalizace lokality jako takové je zatím stále v nedohlednu, existovaly i návrhy, kdy z Plzeňské a Vrchlické ulice se měly stát bulváry se stromořadím, ale i tento projekt koloval jen ústně bez jakékoliv dostupné písemně zpracované termínované realizace. Na druhou stranu musím konstatovat, že pro „přetvoření“ ulic na třídy by bylo vhodné omezit dopravu v těchto úsecích, což ovšem není dost dobře prakticky možné, neboť jak ulice Plzeňská, tak ulice Vrchlická jsou odněpaměti hlavními dopravními tepnami a omezení provozu v nich by znamenalo paralyzování dopravy, což Pražané zažili poměrně nedávno, když v létě roku 2015 probíhala revitalizace tramvajového pásu v Plzeňské ulici v pásmu od Anděla až téměř ke Kavalírce a dopravní situace v tomto úseku byla zcela neúnosná a každodenně kolabovala. Tento problém by ale mohl být vyřešen systémem obchvatů, které by v blízké či vzdálené budoucnosti měly vést vně Prahy a přetíženým dopravním uzlům jako je Anděl a blízké okolí by se mohlo odlehčit a následně by se konečně mohlo přistoupit k tak potřebné komplexní revitalizaci.

2.3 Vybrané košířské usedlosti

V následující kapitole představím několik vybraných usedlostí, jež se nyní nacházejí, nebo se v minulosti nacházely na území Košíř, a které nyní patří pod pátý pražský obvod, avšak jejich osud je natolik rozdílný, že stojí za samostatné představení.

---

⁴⁹ *Senior residence Klamovka* [online]. [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <http://www.srklamovka.cz/>, *RS development* [online]. [cit. 2015-11-29]. Dostupné z: <http://www.rsdevelopment.cz/>

Usedlosti, které budou nyní prezentovány, jsou jedny z typů staveb, jež se na vinicích v okolí Prahy již od středověku nalézaly. Smysl vzniku staveb na vinicích byl totiž nejprve zcela praktický, bylo potřeba někde uschovat náčiní, nářadí a také přenocovat, z toho důvodu se začala na vinicích stavět drobná hospodářská stavení či různé boudy. Avšak od 16. století se tyto stavby začínají uzpůsobovat tehdejšími potřebám, a sice dochází k přestavbám či úpravám na letní sídla majitelů vinic či vyhlášené zájezdní hostince. V 17. století vlivem úpadku zájmu o pěstování vinné révy v okolí hlavního města a také díky válečným konfliktům zaniká klasický viniční charakter zdejších usedlostí. Osmnácté století je poté dobou, kdy se usedlosti začínají přestavovat nebo i nově budovat jako výstavní stavby s letohrádky, altány či zahradami pražských měšťanů. Stavební boom charakteristický pro 19. století se nevyhnul ani usedlostem, kdy se stávají sídly malých podniků či dokonce zcela zanikají v rámci urbanizace Prahy. Ve dvacátém století docházelo taktéž k demolici nespočtu usedlostí, a to jak z důvodu havarijního stavu těchto staveb, tak například kvůli tomu, že bránila rozvoji a rozšíření komunikací na území Prahy, výstavbě atd. Ovšem nutno podotknout, že právě v této době také dochází k zpřístupnění objektů veřejnosti, protože obce vykoupily některé domy, letohrádky či zahrady usedlostí. Většina usedlostí je dnes využívána jako skladové či bytové prostory, kanceláře, sídla neziskových organizací atd., ovšem již dávno nepředstavují letní sídla či místo odpočinku od shonu města, jelikož území, které dříve bývalo za hranicí města, je nyní jeho součástí.⁵⁰

Pro účel mé práce, jímž je představení a přiblížení těchto staveb žákům druhého stupně základní školy v rámci poznání regionální historie, jsem vybrala pět konkrétních usedlostí, jež se nacházejí jen v malé vzdálenosti od sebe, avšak jejich osud je zcela odlišný, stejně jako nynější podoba i využití. Představím tedy usedlost chátrající a čekající na opravu (Šmukýřka), dále zrenovovanou usedlost (Kavalírka) a usedlost opravenou (Kotlářka), avšak v obou případech se budou lišit právě svým současným využitím, taktéž seznámím s usedlostí v tak dezolátním stavu, že již téměř zanikla (Turbová) a na závěr usedlost již zcela zmizelou (Božíňka/Božinka).

---

⁵⁰ Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 11-13

2.3.1 Šmukýřka

Usedlost Šmukýřka, čp. 724, Na Šmukýřce 2, se nachází v Praze 5, ovšem co se týče přesného označení čtvrti, tak v odborných publikacích se tyto informace rozcházejí, v některé je uvedeno, že se jedná o Smíchov, jiné uvádějí Košíře. Dle katastru nemovitostí se dá s přesností určit, že usedlost Šmukýřka se opravdu nalézá v Košířích, v podstatě lze říci, že na samém vrcholu kopce Vidoule v Košířích nad Plzeňskou ulicí. V těsném sousedství usedlosti je konečná autobusů č. 123, jehož druhou cílovou stanicí bývalo vždy Na Knížecí, avšak v současné době je linka zkrácena pouze na Kavalírku, v rámci již zmíněných úspor.

Pojmenování místa Šmukýřka není od počátku, dříve bylo nazýváno Mezihoří s rozlehlou kartuziánskou vinicí Stárka, jež měla okolo padesáti strychů, k ní bezpochyby patřily i nějaké další budovy související s vinařstvím, například lis. Později byla vinice zabavena pražskou obcí a prodána v roce 1424 Václavovi z Hrobky, který byl staroměstským měšťanem. V roce 1430 ji od něj koupil Kliment Krček a dle něj také dostala svůj název Krčkova hora, ovšem mezi lidmi se i nadále užíval název Stárka.⁵¹

Název Šmukýřka se objevuje v záznamech viničních knih poprvé roku 1695 a je nejspíše odvozen od tehdejšího majitele, nějakého bohatého šmukýře, tedy obchodníka se „šmuky“⁵², ozdobnými doplňky k oblečení.⁵³

Samotná usedlost je poprvé v pramenech zmiňována v roce 1713, a to v katastrálních zápisech, jež prozrazují, že jejím tehdejším majitelem byl Sebastian Fuchs. Dle tereziánského katastru v roce 1750 Šmukýřku vlastnila Katharina Kondlelickin. V josefinském katastru je za majitelku v roce 1784 označena paní Zintlová. V této době také začínají změny s číslem popisným Šmukýřky, dosavadní čp. 132 se v roce 1805 mění na čp. 72, v roce 1815 na čp. 140 a v roce 1820 má Šmukýřka čp. 146 v smíchovském katastru, aby poté bylo v košířském katastru změněno na čp. 724, které platí již dodnes. Podobně jako se střídala čísla popisná usedlosti, měnili se i její vlastníci. Okolo roku 1840

⁵¹ Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 290-291

⁵² Šmukýři byli obchodníci, kteří prodávali šmuky (z něm. der Schmuck), tj. jakékoli okrasy či ozdoby k oblečení- čepice, klobouky, ozdobná peří, rukavice atd. Srov. Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 291

⁵³ Broncová-Klicperová, D. *Praha 5 křížem krážem*. s. 111

patřila Šmukýřka J. Hillebrandovi, ovšem v roce 1846 ji v dražbě spolu s Kavalírkou zakoupili manželé Marathovi. Od Marathových přešly usedlosti v roce 1848 do vlastnictví Isaca Poppera a roku 1855 ke Karlu Thumovi.⁵⁴

Svou víceméně dosavadní podobu získala usedlost v 18. století a následně při klasicistní přestavbě na počátku 19. století. Usedlost tvoří patrová obytná budova s půdním polopatrem a valbovou⁵⁵ střechou. Okolo velkého dvora ve tvaru obdélníku, který má dva vjezdy, jsou shromážděny další hospodářské budovy – stodola, sýpka, ovčín, kůlny a stáje. V přízemí sýpky je možné objevit pozůstatky původní barokní usedlosti. V tehdy pěstěné zahradě okolo komplexu budov se nachází sala terrena⁵⁶ a také barokní kaplička sv. Prokopa s šindelovou věžičkou a pozůstatky nástěnných maleb. Kdysi býval v areálu také rybníček, který již ovšem zanikl.⁵⁷

V druhé polovině 19. století byla majitelem Šmukýřky rodina Linhartů, jež usedlost udržovala ve vynikajícím stavu. Jedním z důvodů byl zřejmě i fakt, že Josef Linhart byl stavitelem a jeho syn na Šmukýřku zval mnoho svých přátel, kteří byli umělci, mezi nimi například i malíře Mikoláše Aleše řadícího se k tzv. Generaci Národního divadla. Právě Mikoláš Aleš při jedné ze svých návštěv usedlosti, konkrétně v roce 1908, nakreslil uhlím na zeď znak Jiřího z Poděbrad. Tato kresba se stala velmi vzácnou především proto, že se pravděpodobně jedná o zcela unikátní a ojedinělou vlastnoruční Alšovu malbu na zeď.⁵⁸

Padesátá léta 20. století byla ve znamení chátrání usedlosti a celého přilehlého objektu.⁵⁹ Posléze byl vypracován návrh na záchranu Šmukýřky pro účely zřízení mateřské školy a jeslí, případně celého kulturního střediska, které v této nově se rozšiřující lokalitě chybělo, a to na základě tehdejší filozofie, jež propagovala oživení usedlosti, ovšem za předpokladu jejího následného aktivního využití. Stodoly tak měly sloužit jako tělocvičny, zahrada měla být

---

⁵⁴ Svoboda, E. Šmukýřka. *Ochrana památek*. 1953, 28(5-6), s. 46-47

⁵⁵ *Valbová střecha* – typ střechy, jež se používá na volně stojící budovy, které mají půdorys ve tvaru obdélníku.

⁵⁶ *Sala terrena* (ital. přízemní sál) – jedná se o otevřenou architektonickou stavbu, jež je charakteristická pro barokní palácové zahrady.

⁵⁷ Šmukýřka (čp. 724). *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-12-1]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0712/smukyrka-cp-724>

⁵⁸ Staňková, J.- Staněk, J.- Hurin, M. *Pražské zámky, zámečky a usedlosti*. s. 188

⁵⁹ Dokonce byl na přechodnou dobu ve stájích v objektu zřízen ovčín a stádo ovcí se páslo na stráních okolo Šmukýřky. Srov. Staňková, J.-Staněk, J.-Hurin, M. *Pražské zámky, zámečky a usedlosti*. s. 188

jedno velké hřiště a odsvěcená kaple sklad pro hračky.⁶⁰ K rekonstrukci Šmukýřky do této podoby ovšem nedošlo, a tak usedlost pustla dále. V roce 1970 ovšem prošla rozsáhlou rekonstrukcí, avšak pro účely skladů Pražského velkoobchodu a poté Městských divadel pražských.⁶¹ V roce 2010 v areálu sídlila společnost Prescogroup,⁶² nyní Šmukýřku vlastní soukromí vlastníci.⁶³ Dnes je Šmukýřka opět v dezolátním stavu a potřebovala by celkovou rekonstrukci i revitalizaci. Stojí na neobyčejném místě s krásným výhledem do okolí, i když je obklopena zástavbou tvořenou jak bytovými domy, tak rodinnými terasovitými viladomy. Na základě veřejné diskuse se hovořilo i o zájmu investorů o tento objekt, existovaly plány na zřízení cukrárny či restaurace a zpřístupnění celého objektu veřejnosti, nicméně k ničemu takovému nedošlo, místo toho Šmukýřka dále chátrá a chátrá.

Pomoci ji měla i památková ochrana, od 3. května 1958 je Šmukýřka jako venkovská předměstská usedlost, kterou tvoří zahrada, kaple, zahradní domek, obytná budova čp. 724, hospodářské části, stodola a také salla terena, respektive od roku 1964, zapsaná na seznamu nemovitých kulturních památek.⁶⁴

Šmukýřka je tedy smutným příkladem toho, jak pohnutý může být osud viniční usedlosti. Z neobyčejného objektu, který tvoří i takové stavby jako kaplička či sala terena, se pomalu, ale jistě stává ruina, která ačkoliv je památkově chráněna, marně čeká na svou obnovu, zpřístupnění a oživení.

2.3.2 Kavalírka

Usedlost Kavalírka se nalézá na adrese Musílkova 7, čp. 119, v Praze 5, Košířích, nedaleko Plzeňské ulice. Zajímavostí je, že kdysi existovaly dvě usedlosti s názvem Kavalírka, jednalo se o tzv. Horní Kavalírku, jež nesla čp. 127 a dále o tzv. Dolní Kavalírku, která měla původně čp. 128. Horní Kavalírka se nalézala naproti usedlosti Turbová v Jinonické ulici, ke konci 19. století však

---

⁶⁰ Mayer, J. Košířská Šmukýřka. *Ochrana památek*. 1959, s. 122-123

⁶¹ Šmukýřka (Na Šmukýřce- Mezihoří). *Klub přátel starého Smíchova* [online]. [cit. 2015-12-5]. Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/view.php?cislocianku=2008030029>

⁶² Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 753

⁶³ Nahlížení do katastru nemovitostí. *Český úřad zeměměřičský a katastrální* [online]. [cit. 2015-12-5]. Dostupné z: <http://nahlizeniidokn.cuzk.cz/>

⁶⁴ Venkovská usedlost- předměstská, Šmukýřka. *Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2015-12-6]. Dostupné z: <http://www.monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=152444&Limit=25>

zcela zanikla a dnes už po ní nezůstaly žádné stopy. Ovšem tzv. Dolní Kavalírka stojí dodnes, ale užívá již jen označení Kavalírka bez přízviska „dolní“.⁶⁵ Název Kavalírka se poprvé objevuje v roce 1713, avšak jsou o ní zmínky již o 6 let dříve, kdy byla majetkem Jana Pěšiny z Čechorodu. Mnoho dalších informací o Kavalírce bohužel není k dispozici. Dnešní novoklasicistní podobu získala až ke konci 19. století, kdy došlo k rozsáhlé přestavbě usedlosti, nicméně byly zachovány některé původní konstrukce a na ně bylo navázáno s dostavbou prvního patra, jehož návrh je dílem architektonické kanceláře Jechenthal & Hněvkovský. V roce 1900 byl dostaven chlév a konírna dle návrhu Martina Džbánka.⁶⁶

V počátečních letech 20. století Kavalírku vlastnil lékař Stanislav Černý, známý svým bojem proti rakovině, který zde zřídil sanatorium. Kavalírka vešla v povědomí zejména díky filmovému ateliéru a podniku na přesnou optiku Srb a Štys. V roce 1919 byl na usedlost totiž přestěhován pavilon postavený spolkem Mánes, který dříve stál v zahradě Kinských. Pavilon byl přebudován na filmový ateliér společnosti Praga film, ve kterém až do jeho požáru roku 1929 vznikaly němé filmy, například „Falešná kočička“. Vedle filmového ateliéru usedlost také sloužila již výše zmiňovanému optickomechanickému závodu Srb a Štys⁶⁷, jež se orientoval na moderní systém tovární výroby. Kromě toho měl podnik i vlastní laboratoře, vývoj a vlastní broušení optického skla.⁶⁸

Dnešní vzhled má usedlost v podstatě z doby, kdy v roce 1923 Kavalírku koupil známý rod Ringhofferů za účelem zbudování zde svého sídla, kdy první patro sloužilo k bydlení a užívání a v přízemí byly konírny.

„Hlavní průčelí je severní, díky svažitému terénu dvoupatrové, s pěkně zdobenou fasádou, vchod je naopak na jihu, strážěn sochou sv. Václava.“⁶⁹

Velmi zajímavým se jeví fakt, že na rozdíl od většiny košířských i smíchovských

---

⁶⁵ Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 135

⁶⁶ Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 746

⁶⁷ Během druhé světové války sloužila firma pouze vojenským účelům pod direktivou Německé říše. V té době vznikl i malý bunkr ve svahu Kavalírky. Po skončení války byl vytvořen národní podnik Meopta Košíře, jež byl postaven na základech dřívější firmy Srb a Štys. Výrobky tohoto podniku konkurovaly evropské oborové špičce, avšak roku 1963 byla výroba omezena dle plánů RVHP a podnik byl včleněn do ZPA, kde se nově začal orientovat i na výrobu přesné mechaniky a elektromechaniky. Srov. Kavalírka. *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-12-8]. Dostupné z <http://smichov.blog.cz/0609/kavalirka>

⁶⁸ Kavalírka. *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-12-8]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0609/kavalirka>

⁶⁹ Broncová-Klicperová, D. *Praha 5 křížem krážem*. s. 111

usedlostí, které byly převážně stavěny na jižních svazích, Kavalírka byla vybudována jižně od Plzeňské ulice, tedy na severním svahu Košíř. Mezi hlavní architektonické prvky stavby můžeme zařadit výraznou štukovou římsou rámovaná okna. Dominantou stavby je také velký počet oken, který vypovídá o velikosti usedlosti ve tvaru zalomeného protáhlého obdélníku. Hlavní severní průčelí má jedno symetrické patro, střed je zvýrazněn vchodem a balkonem. Přízemní nároží kráší medailony a v patře pro změnu plastiky rozsévače a žence. Vstupní kovaná brána je naproti soše s. Václava.

V současné době vlastní usedlost Kavalírka německo-britská společnost Casa Concept International, s.r.o., která ji v roce 2006 kompletně zrekonstruovala a navýšila ji ještě o jedno patro. Nyní se v Kavalírce nachází šestnáct kompletně zařízených bytových jednotek sloužících pro účely dlouhodobých pronájmů soukromým osobám. K dispozici je nájemníkům vlastní zahrada s terasou a vzrostlými stromy, stejně tak i parkovací stání uvnitř areálu.⁷⁰

Usedlost Kavalírka je „živým“ příkladem toho, že ač se stavba již nedá využívat pro účely, pro které byla kdysi dávno postavena, může se velmi dobře přizpůsobit i dnešní době a sloužit obyvatelům a jejich potřebám i v 21. století. Možná se najdou odpůrci, kteří budou tvrdit, že se z usedlosti stal jen další bytový objekt, ale já se s tímto názorem neztotožňuji, neboť podle mě je nejdůležitější, že usedlost je zachována, využívána, zpřístupněna a nemůže tak být zapomenuta v propadlišti dějin a může tak sloužit jako příklad možného oživení usedlosti a zabránění její zkáze.

2.3.3 Kotlářka

Kotlářka je také jednou z mnoha košířských usedlostí, s čp. 115/XVII. Najdeme ji v dominantní pozici na kopci nad Plzeňskou ulicí, kde je poměrně izolovaná od jiných staveb. V okolí Kotlářky byla podobně jako u většiny usedlostí dříve vinice, konkrétně v 15. století se zde nacházela vinice Jana Otlíka. Na této vinici stál domek s viničním lisem, který se dochoval do dnešních dní, avšak nachází se kousek výše nad vlastní usedlostí Kotlářka. Roku 1657 zakoupil vinici i s viničním domkem novoměstský kotlář Melichar Werschauer,

---

⁷⁰ *Pronájmy nemovitostí v Praze* [online]. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://www.praha-pronajmy.cz/>

který dle pramenů samotnou usedlost buď od základů postavil, nebo přestavěl viniční domek na pozdější usedlost. Podle tohoto majitele a jeho zaměstnání nese usedlost i své jméno, tedy Kotlářka.^{71, 72}

Od roku 1735 je s Kotlářkou spojena i usedlost Kaničkářka, která je pojmenovaná podle zaměstnání svého tehdejšího majitele, Kryštofa Štoffa, jež byl staroměstským tkaničkářem v první čtvrtině 17. století.⁷³

Svou nynější dispoziční podobu má viniční usedlost více méně již od konce 18. století. V roce 1840 vypukl v areálu usedlosti požár, který ji z části zničil, proto byla nutná přestavba, která se nesla v duchu anglické gotiky dle návrhu Josefa Bečváře⁷⁴, smíchovského stavitele. Dnešní vzezření Kotlářky vychází z první poloviny 19. století.⁷⁵ Celý rozlehlý soubor budov usedlosti tvoří dvě obytné budovy a čtyři hospodářské objekty a také stodola, jež jsou všechny shromážděny kolem dvou dvorů, které jsou spojeny branami. Jedna z obytných budov je dvoupatrová z konce 18. století a vévodí jí otevřené pilířové schodiště se zděným zábradlím. Druhá obytná budova, symetrická k první, je pro změnu jednopatrová a pochází až z první poloviny 19. století. Na tento druhý obytný objekt navazuje terasa. Kromě obytných staveb tvoří komplex usedlosti Kotlářka i další objekty, jež se nacházejí na zalesněném svahu směrem k Plzeňské ulici a které vznikly po první polovině 19. století. Hlavní vchod do usedlosti je ze severní strany. Výše zmiňovaný viniční domek orientovaný nad usedlostí, si nedochoval svoji původní podobu, neboť byl v průběhu staletí různě upravován a opravován. Za zmínku ale jistě stojí i to, že u usedlosti se zachovaly její původní sklepy.⁷⁶

---

⁷¹ Podle zaměstnání svého majitele nese název mnoho usedlostí, ovšem v Praze existuje se stejným jménem ještě jedna usedlost, a sice usedlost Kotlářka na Praze 6, v Dejvicích, která dostala označení také dle povolání dřívějšího majitele.

⁷² Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 740

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Josef Bečvář také obnovil cihelnu na usedlosti, která zde fungovala až do vypuknutí 2. světové války. Kromě Kotlářky, kterou J. Bečvář vlastnil, mu patřily v okolí také tři lomy na kámen. Zajímavostí historie Kotlářky může být i fakt, že dcera J. Bečváře se vdala za slavného lékaře Jana Jánského, který objevil krevní skupiny u lidí. Sestra J. Bečváře byla pro změnu manželkou tehdejšího ministra financí Aloise Rašína a všichni tito lidé se na Kotlářce pravidelně scházeli. Srov. Kotlářka (čp. 118). *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0712/kotlarka-c-p-118>

⁷⁵ Další z pramenů uvádí, že dispozičně se komplex budov usedlosti Kotlářka značně proměnil. Dle skici z roku 1840 byla hlavní budova situována na základě písmene L, avšak dnes má spíše podobu písmene T, čili logicky muselo dojít k prodloužení obou křídel. Srov. Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 740

⁷⁶ Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 160

Na pozemcích, které patří k usedlosti, byly postaveny na začátku 20. století další objekty- obecní dvůr, cihelna, podél silnice se objevily jednoduché domky pro dělníky z Košíř, kteří hledali příležitostné zaměstnání u stavebních podnikatelů. Centrem této osady byla restaurace Na Kotlářce. Ovšem všechny tyto stavby byly bohužel v druhé polovině 20. století zbourány a na jejich místě byl postaven výrobní objekt podniku hl. m. Prahy Výtahy.⁷⁷

Kotlářka je jako venkovská předměstská usedlost památkově chráněna od 3. 5. 1958, respektive od roku 1964, kdy byla zapsaná na seznam nemovitých kulturních památek, a to včetně viničního domku, vinných sklepů s terasou a obytné budovy západní, východní, stájí a chlévů, vepřína, sýpky, západní a severní stodoly a ohradní zdi se třemi branami.⁷⁸

V 70. letech 20. století byla Kotlářka zrekonstruována a nastěhoval se do jejích objektů Státní statek hl. m. Prahy, středisko ochrany rostlin.

V současné době je viniční usedlost Kotlářka v rukou soukromého vlastníka a opět prošla rekonstrukcí a otevřela se široké veřejnosti v podobě restauračního a ubytovacího zařízení. Restaurace má okolo 100 míst k sezení a láká jak klidnou atmosférou pro pracovní schůzky, tak i rodiny s dětmi k příjemnému posezení, v létě možnému i venku. Na svých webových stránkách nabízí návštěvníkům také gurmánský zážitek podpořený příjemným prostředím. Usedlost Kotlářka zahrnuje i možnost ubytování, a to ve stylově zařízených pokojích, které se snaží dodržet koncept viniční usedlosti. Ubytovací kapacita poskytuje možnost přenocování pro 46 hostů v jednolůžkových až šesti lůžkových pokojích s vlastním sociálním zařízením. Zvláštností je, že kromě nabídky parkovacích stání, je možné na louce nedaleko Kotlářky i stanovat, neboť se zde nachází i kemp.⁷⁹

Usedlost Kotlářka⁸⁰ je jedním z dalších nemnoha příkladů, jak udržet viniční usedlost naživu i po mnoha stoletích od jejího postavení a účelně ji užívat. Podle

---

⁷⁷ Petrovský, V.-Tlach, S. Výstavba obvodu Prahy 5. periodikum neuvedeno. s. 16-17

⁷⁸ Venkovská usedlost- předměstská, Kotlářka. *Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2015-12-13]. Dostupné z:

<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=152378&oKodKr=11&oNazSidOb=Ko%B9%ED%F8e&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=21.12.2015&Limit=25>

⁷⁹ Dostupné z: <http://www.usedlost-kotlarka.cz/>

⁸⁰ Usedlost Kotlářka nemá číslo orientační, nýbrž jen popisné, ale i to poji nesrovnalosti. Na indikační skice Stablního katastru je usedlost Kotlářka uvedena pod čp. 122, což souhlasí i s označením na mapách z 19. století. Ovšem někdy zřejmě došlo ke změně na čp. 115, avšak není známo jak. Nabízí se varianta, že se jedná o číslo sousedního katastru, tedy Smíchova,

mého názoru je koncept pohostinství s ubytováním jedním z pozitivních přístupů funkčního využití usedlosti i v dnešní uspěchané době. Vždyť již dříve nejen samotné usedlosti, ale i stavby v jejich okolí, bývaly zájezdními hostinci, kde se lidé setkávali a bavili, tak proč by tomu tak nemohlo být i dnes, naopak by tomu tak mělo být.

2.3.4 Turbová

Usedlost Turbová je příkladem smutného osudu viničních staveb. Dnes se tato usedlost nachází na území Košíř, avšak dříve spadala pod Smíchov. Turbová se nalézá na adrese Jinonická 6, čp. 1066/XVII, Praha 5, Košíře poblíž křižovatky s Vrchlickou ulicí. Ve 14. století se zde jako již tradičně na stráních okolo Plzeňské ulice nacházela vinice, pojmenovaná Urbanka. Okolo poloviny 18. století dle tereziánského katastru vinici vlastnil František Ignác Textor, ovšem v roce 1756 ji koupil František Xaver Turba, jež byl radou královské komory a který zde nechal vybudovat překrásnou barokní usedlost nesoucí jeho jméno - Turbová. Jelikož si F. X. Turba ve stejné době, kdy si nechal postavit Turbovou, ještě nechával zbudovat i palác na Malé Straně, který mu architektonicky upravoval Josef Jager, není vyloučeno, že se stejný architekt podílel i na stavbě Turbové.⁸¹

Na začátku 19. století se pozemek usedlosti Turbová ještě zvětšil, a to o tehdejší vinici Kulišku, jež nese své jméno po Václavu Kulichovi. Tímto spojením vznikl poměrně rozlehlý objekt jak hospodářských, tak i obytných staveb.⁸² Před polovinou 19. století patřila Turbová Ondřeji Neureuterovi a v 80. letech téhož století náležela Marii Linhartové⁸³, která vlastnila i usedlosti Vojanka a Šmukýřka.⁸⁴

Na konci 19. století prošla usedlost Turbová nejrůznějšími přestavbami a změnami. Na místě dnešní budovy v novobarokním stylu, dříve stála stavba ve

---

Kotlářka ale odjakživa patřila do katastru Košíř. Jak tedy dostala čp. 115, není jasné, ale nyní se běžně užívá. Srov. Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 160

⁸¹ Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 756

⁸² Dle indikační skici Stabílního katastru okolo r. 1840 se v areálu Turbové nacházel i lusthaus (lovecký letohrádek). Srov. Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 756

⁸³ Jiný zdroj naopak uvádí, že usedlost Turbová patřila J. Linhartovi, smíchovskému starostovi. Srov. Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 756

⁸⁴ Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 307

tvaru L s dvěma křídly. Naproti obytné části se nacházelo několik hospodářských objektů, které ovšem nebyly propojeny v jeden celek, jak je tomu nyní. Dále došlo i k výrazným úpravám, a to přístavbou hospodářských staveb do ulice, o nichž vypovídá i uvedený rok 1897 přímo na bočním štítu. K výrazným změnám na Turbové došlo, když ji na počátku 20. století vlastnil stavitel a smíchovský starosta Josef Linhart, který nechal zbořit jedno z obytných stavení usedlosti a místo něho nechal dle pečlivých plánů postavit vilu, jež nesla prvky novobarokního slohu, s mansardovou střechou, vikýři a věžičkou v průčelí, která byla obrácena do svahu a nacházela se na něm i veranda s vyřezávanými prvky ze dřeva. Dále usedlost tvořily i stáje, kůlny, špýchar, kurníky a holubník.⁸⁵ Ve 20. a 30. letech dvacátého století došlo také k přístavbám například na samotném dvoře usedlosti, kde se budovaly různé přístavky a dílny.

Meziválečné období bylo pro samotnou usedlost jedním z nejvýznamnějších období, a to z toho důvodu, že se stala kulturním i politickým centrem. Za První republiky usedlost vlastnila rodina Šafařovičových, konkrétně Jindřich Šafařovič, jež se oženil s dcerou tehdejšího majitele. Jindřich Šafařovič byl právník a senátor, kterého na Turbové navštěvovala velká spousta známých osobností. „*Mezi pravidelné hosty patřil kancléř prezidenta Beneše Jaromír Smutný, literární kritik Arne Novák, lékař a univerzitní profesor Jaroslav Jedlička, cestovatelé Josef Kořenský a Enrique Stanko Vráz, herečka Růžena Nasková a samozřejmě Šafařovičův bratr Jaroslav, ředitel Národního divadla.*“⁸⁶ Velmi vzácným hostem Turbové byl i loutkář, malíř, ilustrátor a zakladatel studia kresleného filmu Bratři v triku Jiří Trnka⁸⁷, který na usedlosti v letech 1939-1958 dokonce i bydlel s manželkou Helenou Chvojovou a celou svou rodinou, a to v přízemním bytě. Právě zde vzniklo i jeho dílo *Zahrada*, jehož tvorba byla podnícena zajisté tehdejší poetickou zahradou usedlosti, která byla terasovitá, díky zdejšímu terénu, s nespočtem různých zákoutí, schodišť a bran v barokním stylu a také s několika sochami z pískovce. V zahradě byly

---

⁸⁵ Turbová (č.p. 1066). *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0707/turbova-c-p-1066>

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Jiří Trnka byl usedlostí tak okouzlen, že ji chtěl od tehdejší majitelky Marty Šafařovičové koupit, ovšem ta mu ji neprodala, neboť Turbová byla její srdeční záležitost a velmi se o usedlost i přilehlou zahradu starala. Srov. Turbová (č.p. 1066). *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0707/turbova-c-p-1066>

vysazeny zejména ovocné stromy, avšak horním partiím dominovaly jehličnany, taktéž se v ní nacházela kaštanová alej a přes 300 let staré tisy. „V této době sem docházela řada dalších osobností - divadelník Jiří Frejka, režisér Martin Frič, herci Zdeněk Štěpánek a Jan Werich, scenárista Jiří Brdečka, básníci František Hrubín a Vítězslav Nezval a další.“⁸⁸

Poslední majitelka z rodiny Šafařovičových, Marta Šafařovičová, byla donucena v roce 1976 prodat usedlost obci, neboť již neměla finanční prostředky na údržbu a drobné opravy tak rozsáhlé usedlosti. V některých plánech na využití Turbové bylo i zřízení mateřské školky, ke kterému ale nedošlo z důvodu nákladné rekonstrukce, kterou by celý objekt usedlosti vyžadoval. Později byla proto usedlost předána Socialistickému svazu mládeže a hospodářské budovy obývalo též družstvo Moděva, které zde vyrábělo stany.⁸⁹

Na začátku 90. let dvacátého století usedlost získala taneční škola, která se pokoušela o různé úpravy, které byly přerušeny v roce 1993, kdy se Turbová navrátila svým původním majitelům, kteří ji však obratem prodali. Nový majitel plánoval zahradu okolo usedlosti zastavět rodinnými domky, ale k této realizaci nedošlo, neboť zemřel a po jeho smrti docházelo k vleklým dědickým sporům, během kterých celý objekt pozvolna chátral. Později usedlost obsadili squatteři, kteří svým užíváním rovněž přispívali k chátrání Turbové.⁹⁰

Dle návrhu architekta J. Trnky ml. měly být na pozemku usedlosti vystavěny rodinné domky, aby bylo možné pokrýt náklady na rekonstrukci samotné usedlosti. Ovšem k tomuto plánu také nedošlo. Později se stal celý areál

---

⁸⁸ Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 756

⁸⁹ Turbová (č.p. 1066). *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0707/turbova-c-p-1066>

⁹⁰ Šumbera, S. *Usedlost ztracená v tajemné zahradě*. [online]. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <http://www.dumazahrada.cz/stavba-rekonstrukce/architektura/21970-turbova/#.VsdCCvnhDIU>

majetkem společnosti Praturb s.r.o.,⁹¹ která sídlí na Britských Panenských ostrovech a která usedlost vlastní i v současné době.^{92, 93}

Od 3. května roku 1958, je Turbová jako venkovská předměstská usedlost památkově chráněna spolu s obytnou budovou čp. 1066, bránou, hospodářskými budovami, ohradní zdí (jen část pozemku), obytnou budovou čp. 731 a zahradami.⁹⁴ Díky památkové ochraně nemůže nynější majitel uskutečnit svůj záměr výstavby rodinných domů, bytů a luxusního wellness centra včetně restaurace v areálu usedlosti, jak původně zamýšlel v rozmezí let 2011-2013 dle plánů společnosti in. Spira Group, která měla daný projekt na starosti.⁹⁵ V současné době je usedlost v dezolátním stavu, je zcela zchátralá a zpustlá, ale díky památkové ochraně a na základě zahájeného správního řízení orgánu památkové péče a stavebního úřadu začal vlastník usedlosti alespoň provizorně zabezpečovat objekt před dalším chátráním, tzn. vyklidil objekt, zajistil konstrukce, u kterých hrozil pád, byla opravena střecha a odstraněna náletová

---

⁹¹ Při studiu pramenů a literatury jsem si všimla zajímavosti, kdy při popisu novodobé historie usedlosti Šmukýřka a Turbová se vyskytují u různých autorů zcela totožné informace, ale jednou se jedná o usedlost Šmukýřka a podruhé o usedlost Turbová. „Usedlost Šmukýřka pak byla v r. 1993 prodána s tím, že zde bude zřízeno kulturní středisko a španělské obchodní zastupitelství. Na zalesněných pozemcích měly být dostavěny rodinné domy podle architektonického návrhu architekta Jiřího Trnky ml., aby bylo možné pokrýt vysoké nároky na rekonstrukci. Po smrti nového majitele však byly tyto plány zapomenuty. Areál se stal majetkem společnosti Praturb, jejímž vlastníkem je firma z Britských Panenských ostrovů.“ Srov. Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 753. Dále: „Po restituci se Turbová dostala v r. 1993 do rukou nového majitele, který zde hodlal vybudovat kulturní středisko a obchodní zastupitelství Španělska. Po smrti tohoto majitele se vlastníkem usedlosti stala společnost Praturb a stav objektu je nadále havarijní.“ Srov. Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 756. Domnívám se, že došlo k záměně těchto informací a po ověření nynějších vlastníků pomocí katastru nemovitostí si dovoluji upřesnit, že společnost Praturb s. r. o. vlastní v současné době usedlost Turbová a plány na výstavbu rodinných domů v zahradě usedlosti dle architektonického návrhu J. Trnky ml. se týkají taktéž usedlosti Turbová a nikoliv usedlosti Šmukýřka, jak je u výše zmiňovaného zdroje uváděno. Srov. Turbová (č.p. 1066). *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0707/turbova-c-p-1066>, *Městská část Praha 5. Stručná historie architektury* [online]. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/storage/Praha%205%20%20strucna%20historie%20architektury.pdf>

⁹² *Městská část Praha 5. Stručná historie architektury* [online]. [cit. 2015-12-22].

Dostupné z:

<http://www.starysmichov.cz/storage/Praha%205%20%20strucna%20historie%20architektury.pdf>

⁹³ Nahlížení do katastru nemovitostí. *Český úřad zeměměřičský a katastrální* [online]. [cit. 2015-12-5]. Dostupné z: <http://nahlizeniidokn.cuzk.cz/>

⁹⁴ Venkovská usedlost- předměstská, Turbová. *Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2015-12-27]. Dostupné z:

<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=152422&oKodKr=11&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=19.02.2016&Limit=25>

⁹⁵ Belica, T. *Velké plány investora padly. Usedlost Turbová teď chce raději prodat* [online]. [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: http://praha.idnes.cz/velke-plany-investora-padly-usedlost-turbova-ted-chce-radeji-prodat-1g2-/metro.aspx?c=A120726_112832_co-se-deje_bel

zeleň.⁹⁶ K této problematice lze dodat, že za stav kulturní památky odpovídá vlastník, který dle § 9 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, je povinen na vlastní náklad pečovat o její zachování, udržovat ji v dobrém stavu a chránit ji před ohrožením, poškozením, znehodnocením nebo odcizením. V § 154 odst. 1 písm. a) zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) je pak stanoveno, že vlastník stavby je povinen udržovat stavbu po celou dobu její existence, přičemž v § 3 odst. 4 stavebního zákona je uvedeno, že údržbou stavby se rozumějí práce, jimiž se zabezpečuje její dobrý stavební stav tak, aby nedocházelo ke znehodnocení stavby a co nejvíce se prodloužila její užitelnost. Z toho vyplývá, že i na základě stavebního zákona je vlastník povinen udržovat objekt v dobrém stavu, a to bez ohledu na skutečnost, zda objekt je či není kulturní památkou.

Areál usedlosti Turbová by se mohl jevit za příklad snahy vlastníka zúročit lukrativní polohu pozemku ke komerčním účelům. Úsilí takto „oživit“ usedlost se ale dotýká památkové ochrany celého prostoru, kdy by v rámci stavebních plánů a úprav jistě mohlo dojít k nenapravitelným změnám v historické koncepci a využití usedlosti. Na druhou stranu zůstává otázkou, zda v některých jednotlivých případech není památková ochrana spíše překážkou v obnově těchto objektů, protože jak už nám napovídá nynější stav usedlosti, který je zcela havarijní, vlastník, pokud nemůže uskutečnit své záměry s usedlostí, a potažmo celým s jejím pozemkem, nechce do ní investovat finanční prostředky, které se mu nevrátí a vyčkává, dokud objekt nezchátrá natolik, že jeho obnova již nebude možná. V těchto případech pak ani nápravná opatření ani ukládání sankcí nevede k žádoucímu cíli, a sice obnově a případně zpřístupnění kulturní památky. Dá se ovšem také oponovat, že si objekt již zakupoval s vědomím, že se jedná o nemovitou kulturní památku, tedy nebude moci s ní nakládat jen dle svých záměrů, ale také v souladu se zájmy památkové péče. V tomto konkrétním příkladu dle dostupných zdrojů⁹⁷ vlastník nechtěl ustoupit ze svých záměrů a projektů a s odborníky na památkovou péči se společně nedohodli na kompromisu, výsledkem je tedy nynější stav usedlosti. „*V současné době je stav*

---

⁹⁶ Šumbera, S. *Usedlost ztracená v tajemné zahradě* [online]. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <http://www.dumazahrada.cz/stavba-rekonstrukce/architektura/21970-turbova/#.VsdCCvnhDIU>

⁹⁷ Belica, T. *Velké plány investora padly. Usedlost Turbová teď chce raději prodat* [online]. [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: http://praha.idnes.cz/velke-plany-investora-padly-usedlost-turbova-ved-chce-radeji-prodat-1g2-/metro.aspx?c=A120726_112832_co-se-deje_bel

usedlosti zabezpečen a ze strany orgánu památkové péče zde probíhají pravidelné kontroly.“⁹⁸

2.3.5 Božinka/Božínka

Na košířském svahu pokrytém stromy přímo u Jinonické ulice nedaleko usedlosti Turbová se kdysi nacházela usedlost nazývaná Schneiderka, patrně podle jména některého ze svých majitelů. Dle pramenů se na tomto pozemku již za vlády Karla IV. nalézala vinice, vinohrad, a obestavěním lisu vznikla i menší usedlost.⁹⁹ Označení Božinka/Božínka získala usedlost nejspíše v 17. století, kdy ji v roce 1600¹⁰⁰ společně s vdovou po Václavu Šafránkovi Kateřinou koupil stavitel původem z Itálie Domenico di Bossi.¹⁰¹ Pozemek se začal nazývat Bossinka¹⁰² a z něj vzniklo následně počeštěné Božinka/Božínka.¹⁰³ Bossi vlastnil také dům s čp. 335 na Malé Straně, který v roce 1602 prodal Vlachům¹⁰⁴, kteří z něj následně vybudovali tzv. Vlašský špitál¹⁰⁵.

V roce 1840 byl vlastníkem Božinky¹⁰⁶/Božínky Jakub Ton, ovšem v té době na pozemku stály spíše menší objekty, a to obytná a hospodářská budova. V 80. letech 19. století byl majitelem Božinky/Božínky Josef Barth.¹⁰⁷

---

⁹⁸ Belica, T. *Velké plány investora padly. Usedlost Turbová teď chce raději prodat* [online]. [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: http://praha.idnes.cz/velke-plany-investora-padly-usedlost-turbova-ted-chce-radeji-prodat-1g2-/metro.aspx?c=A120726_112832_co-se-deje_bel

⁹⁹ Usedlost Božínka. *Klub přátel starého Smíchova* [online]. [2015-12-28]. Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/view.php?cisloclanku=2007020027>

¹⁰⁰ Jiné zdroje uvádí ale jako rok koupě pozemku Domenicem di Bossim rok 1666.

Srov. Usedlost Božínka. *Klub přátel starého Smíchova* [online]. [2015-12-28]. Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/view.php?cisloclanku=2007020027>

¹⁰¹ Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 39

¹⁰² Bossi se četlo jako Boši, tedy se říkalo Bošinka. Srov. Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 755

¹⁰³ Dále je také možné, že označení Božínka pochází již z období vlády Karla IV., kdy se tomuto pozemku říkalo Boží vinice, zkomoleně někdy také Boženka. Srov. Mudrová I. *Prahou s otevřenýma očima*. s. 56

¹⁰⁴ Vlaši – Italové.

¹⁰⁵ Vlašský špitál s kaplí sv. Karla Boromejského se později stal sirotčincem a chudobincem. Roku 1789 v kontextu s reformami císaře Josefa II. byl špitál zrušen. Počátkem 19. století byl na tomto místě zbudován soukromý sirotčinec činný až do roku 1942, kdy se celý areál odevzdal italskému státu. V současnosti objekt slouží pro kulturní potřeby italskému velvyslanectví. Srov. Vlašský špitál. *Atlas Česka* [online]. [cit. 2016-12-29]. [online]. Dostupné z: <http://www.atlasceska.cz/praha/vlassky-spital/>

¹⁰⁶ Tento tvar je uveden v pramenech k roku 1736. Srov. Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 40

¹⁰⁷ Vlček, P. a kol. *Umělecké památky Prahy A/L*. s. 755

Slávu usedlosti Božinka/Božínka přinesl až její majitel, který ji zakoupil na počátku 20. století a nechal obytnou budovu kompletně zrekonstruovat a přebudovat na neorenesanční moderní vilu se skleníky, které postavil okolo a v nichž pěstoval nejrůznější exotické rostliny, zejména kaktusy. Byl jím dlouholetý český cestovatel po Jižní Americe (dodnes jsou v Náprstkově muzeu uloženy sbírky z jeho cest), etnograf a botanik Vojtěch Alberto Frič.¹⁰⁸

Roku 1903 vznikl Kroužek pěstitelů kaktusů a jeho první vycházka vedla k jednomu z členů spolku, právě k A. V. Fričovi na Božinku/Božínku.¹⁰⁹ „*Dne 28. června pořádána první vycházka ku členu kroužku p. Vojt. Fričovi ml. do vily Boženky v Košířích, který mnoho vzácných originálů chová,*“¹¹⁰ psalo se v časopise Česká flora. Ohledně této vycházky kroužku ale existují určité nesrovnalosti, totiž přestavba Božinky/Božínky se uskutečnila až v roce 1911 dle návrhu samotného Friče, v roce 1903 si Frič pronajímal pro sebe a svého indiánského přítele, kterého si přivezl z jedné ze svých cest po Jižní Americe, byt v Náplavní ulici.¹¹¹ Doloženým faktem ovšem je, že na Božince/Božínce Friče navštěvovali významné osobnosti z různých odvětví- botanici, chemici, vynálezci, literáti, výtvarníci, herci, cestovatelé, dobrodruzi a nejrůznější nadšenci. Mezi obvyklé hosty patřil například malíř Zdeněk Burian ilustrující Fričovy knihy- „Strýček indián“, „Dlouhý lovec“ a „Hadí ostrov“.

V rozmezí let 1901-1928 se Frič vydal osmkrát do Jižní Ameriky na výpravy, kde objevoval exotické rostliny, sukulenty a kaktusy. Zároveň byl okouzlen i kulturou indiánských kmenů, s nimiž nějaký čas dokonce pobýval při svých cestách po Paraguay, Brazílii či Argentině. Fričovi se přezdívalo „bílý indián“, a to možná právě proto, že z jedné ze svých cest se vrátil do Čech s indiánem Čerwuišem, se kterým pak bydlel. Fascinován indiánskou kulturou Frič zkompiloval slovníky jednotlivých kmenů, přednášel a psal o jejich civilizaci, k níž choval hlubokou úctu. V roce 1913 byla vystavena v Božince/Božínce obsáhlá sbírka etnografik kmenů Toba, Pilagá, Angaité, Čamokoko, Kađuveo a dalších.¹¹²

---

¹⁰⁸ Laštovková, B. *Pražské usedlosti*. s. 40

¹⁰⁹ Jiroudková, M. *Usedlost Božínka* [online]. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://www.starismichov.cz/rservice.php?akce=tisk&cislocclanku=2007020027>

¹¹⁰ Mudrová I. *Prahou s otevřenýma očima*. s. 57

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Božínka. *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0608/bozinka-sidlo-lovce-kaktusu>

Na svých cestách se Frič nezabýval jen etnografií, ale také studiem rostlin¹¹³, které používali při léčbě ostatních domorodí šamani. Jeho pozornost ale nejvíce poutaly především kaktusy, odhalil a popsal mnoho do té doby nepoznaných typů. Rozsah jeho práce i studií je ohromující, ačkoliv klasická studia Frič nikdy nedokončil a spoléhal se jen na své vlastní poznání.¹¹⁴ Frič se snažil zpopularizovat kaktusy a dodnes patří jeho jméno mezi odborníky na kaktusy mezi to nejznámější. Angažoval se na vytvoření atlasu kaktusů a taktéž i při vydávání pravidelného časopisu určeného pro jejich sběratele. Ze svých cest po Jižní Americe přivezl do Čech mnoho kaktusů, které zasadil a pěstoval právě ve sklenících na Božince/Božínce a povedlo se mu tak vytvořit jednu z nejrozsáhlejších sbírek kaktusů na světě, zároveň roku 1922 založil Spolek pěstitelů kaktusů v ČSR.¹¹⁵

Když propukla druhá světová válka, Frič byl považován za podezřelého a Němci ho neustále sledovali. Frič nesl okupaci Československa velmi negativně a v podstatě nevycházel z domu, nechával si narůst dlouhé vousy a zařekl se, že je neholí dříve, dokud okupace neskončí. Pro získání peněz na uživení rodiny v těchto časech byl Frič nucen rozprodávat upomínkové a národopisné předměty ze svých cest. Dále také vytvářel herbáře či kopie indiánské keramiky, které prodával. Pěstování svých milovaných rostlin se ale nevzdal a v laboratoři v Božince/Božínce se věnoval i genetickému výzkumu a křížení rostlin. V té době se také rozhodl sepsat své poznatky o indiánských kulturách a předat je dalším generacím pomocí psaní článků pro časopis Pestrý týden či vlastní, již zmíněné, knižní tvorbě.¹¹⁶

Roku 1943 na Božinku/Božínku vniklo Gestapo a Friče vyslýchalo, ale nezatklo ho a dále ani jeho rodinu již nepředvolalo, nevyslýchalo a nenutilo ke spolupráci. Na závěr roku 1944, přesněji v listopadu, se Frič na Božince/Božínce poranil o rezavý hřebík, avšak tak nešťastně, že lékaři v nemocnici Na Bulovce

---

¹¹³ Frič se pokoušel i o genetické pokusy s rostlinami, např. firmě Baťa chtěl poskytnout kaučukodárnou rostlinu euforbii, ale jeho návrh nebyl přijat. Rostlina pak rostla na Božince/Božínce jako plevel a nebyla zužitkována. Dále na objednávku ministerstva zemědělství vymyslel a vynalezl způsob pěstování sóji v našich vegetativních podmínkách, ale ze spolupráce vlivem 2. světové války sešlo a jeho postup není dodnes známý. Srov. Božínka. *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0608/bozinka-sidlo-lovce-kaktusu>

¹¹⁴ Mudrová I. *Prahou s otevřenýma očima*. s. 58

¹¹⁵ Božínka. *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0608/bozinka-sidlo-lovce-kaktusu>

¹¹⁶ Tamtéž.

cestovateli o několik dní později sdělili nezvratitelnou diagnózu – tetanus. Alberto Vojtěch Frič zemřel 4. prosince 1944 ve věku 62 let¹¹⁷ a je pochován na hřbitově u Krematoria Motol. Bohužel nestačil dokončit připravované souborné dílo, které mělo vydat Vilímkovo nakladatelství. Jím vybudované skleníky plné vzácných rostlin a kaktusů zcela zanikly a jeho etnografické sbírky byly rozmístěny v muzeích po celém světě (Praha, Berlín, Petrohrad či New York).¹¹⁸

Po smrti Friče byla Božinka/Božíňka prodána a postupně chátrala. Do centra pozornosti široké veřejnosti se objekt dostal v roce 2005, kdy byla vila i se skleníky zbourána a rada městské části Praha 5 vlastníkovu pozemku schválila rozsáhlou výstavbu bytového komplexu, který měl dle projektu společnosti Satra Picek Architects spol. s r.o. obsahovat terasovitou sedmipodlažní stavbu s názvem obytný dům Božíňka (Rezidence Božíňka). Proti rozhodnutí se někteří občané a občanská sdružení odvolali k Magistrátu hlavního města Prahy, neboť vyhláška hl. m. Prahy č. 3/1991 na území přírodního parku Košíře – Motol dovoluje pouze dostavbu stávajících obcí formou výstavby rodinných domků a nízkopodlažní zástavby odpovídající architektonické kvalitě, avšak Magistrát toto odvolání zamítl. Občané se nevzdali a podali správní žalobu na Magistrát k Městskému soudu v Praze, ovšem i ten žalobu dne 10. 3. 2011 zamítl. Žalobci tedy postupovali dále a podali kasační stížnost na rozsudek Městského soudu v Praze k Nejvyššímu správnímu soudu, ten rozsudek zrušil.¹¹⁹

V současné době pozemek, na kterém stávala Božinka/Božíňka čp. 766/XVII, s adresou Jinonická 7, Praha 5, Košíře i nadále vlastní právnická osoba - firma Premium real spol. s r. o.¹²⁰, která stála a nadále stojí za snahou vystavět na tomto místě obytnou budovu. Občanům nezbyvá než věřit, že příslušné orgány městské části Praha 5 budou nyní postupovat v souladu se závazným právním názorem soudu a budou posuzovat využití pozemku zodpovědněji než dříve a nenechají prostor zastavět bytovým komplexem, který absolutně nebude v souladu s jejím okolím. Stavební úřady musí dle zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) dbát, aby zásahy respektovaly charakter a ráz

---

¹¹⁷ Mudrová I. *Prahou s otevřenýma očima*. s. 60

¹¹⁸ Božíňka. *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0608/bozinka-sidlo-lovce-kaktusu>

¹¹⁹ Bárta, D. *Božíňka* [online]. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://praha5.zeleni.cz/bozinka/>

¹²⁰ Nahlížení do katastru nemovitostí. *Český úřad zeměměřičský a katastrální* [online]. [cit. 2015-12-5]. Dostupné z: <http://nahlizenedokn.cuzk.cz/>

území a jeho hodnoty. To znamená, že bez ohledu, zda dotčená nemovitost nebo území je památkově chráněno, je stavební úřad povinen postupovat v souladu s příslušnými ustanoveními stavebního zákona, např. § 18 odst. 4, který stanoví, že územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví, nebo § 90 písm. b), podle něhož v územním řízení stavební úřad posuzuje, zda je záměr žadatele v souladu s cíli a úkoly územního plánování, zejména charakterem území, s požadavky na ochranu architektonických a urbanistických hodnot v území.

Božinka/Božíňka je posledním příkladem osudu usedlostí, kdy se jedná o zaniklou stavbu, která nejen, že byla v průběhu let přestavována a upravována takovým způsobem, že její původní ráz v podstatě vymizel, ale nakonec byla i vila, která stála na jejím místě a která byla díky netradičním zájmům svého významného majitele velmi vzácná a neobvyklá, zbourána a zničena, neboť se jedná o stavební pozemek, který může být využit výhodněji, avšak na úkor zachování odkazu naší minulosti. Je otázkou, zda by Božince/Božínce pomohla památková ochrana, kterou bohužel neměla, ale při pohledu na usedlost Turbová a její současný stav, se lze domnívat, že nikoliv.

3 Praktická část

V následujícím úseku mé diplomové práce se budu zabývat didaktickým začleněním poznávání kulturního dědictví vlastního regionu žáky druhého stupně základní školy do příslušného učiva výchovy k občanství v rámci vzdělávacích programů (kurikulárních dokumentů) a také navrhnu konkrétní plán exkurze, kterou jakožto organizační formu výuky rovněž popíši a představím, včetně návrhu pracovních listů pro žáky.

3.1 Začlenění tématu do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

3.1.1 Vzdělávací oblast Člověk a společnost

Vzdělávací oblast Člověk a společnost zahrnuje vzdělávací obory výchova k občanství a dějepis a měla by žákovi v rámci základního vzdělání poskytnout znalosti a dovednosti, které využije pro své aktivní zapojení do života v demokratické společnosti. Jedná se zejména o poznání rozmanitostí a souvislostí dějinných, sociálních a kulturních aspektů života lidí ve společnosti. Cílem této vzdělávací oblasti je přiblížit žákům vývoj společnosti spolu s jejími významnými procesy a jevy, které se odrážejí v každodenním životě a působí na utváření společenského klimatu. Podporuje vytváření pozitivních občanských postojů vůči společnosti a jejím členům a dále také posiluje vědomí sounáležitosti s evropskou civilizační a kulturní oblastí včetně přijetí jejích hodnot, o které se v současné době Evropa opírá a identifikuje se s nimi. Neméně podstatnou součástí vzdělávací oblasti Člověk a společnost je také výchova k uznání kultury, prostředí a ochraně uměleckých hodnot.¹²¹

---

¹²¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

3.1.2 Vzdělávací obor výchova k občanství

Obsah učiva v rámci vzdělávacího oboru výchova k občanství pro 2. stupeň základní školy dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP pro základní vzdělávání) obsahuje témata regionální historie, kterým se ve své práci věnuji: naše obec, region, kraj; naše vlast a kulturní život. Oblast naše obec, region, kraj se zaměřuje na důležité instituce, zajímavá a památná místa, významné události, místní tradice a ochranu přírodních objektů a krajiny, majetku a kulturních památek, památkových území (památkových rezervací a zón). Učivo týkající se oblasti naše vlast upozorňuje nejen na pojmy vlastenectví a vlasti, ale také na zajímavá a památná místa, významné osobnosti a jejich poznání ve vztahu k určitému místu, události, stavbě apod. Pomocí učiva zaměřeného na kulturní život se žáci seznámí například s kulturními tradicemi v dané oblasti, které mohou ovlivňovat celý její vývoj.¹²²

3.1.3 Průřezová témata

V průřezových tématech vymezených dle RVP pro základní vzdělávání se odráží současné aktuální problémy ve světě, ve kterém žijeme, a proto jsou zahrnuty již do základního vzdělávání, neboť je nezbytné s nimi žáky seznámit již na základní škole. Průřezová témata umožňují jak individuální uplatnění žáků, tak jejich vzájemnou spolupráci a přispívají k rozvoji osobnosti žáka, zejména ve vytváření a formování jeho postojů a hodnot. Možnost vytvářet si celistvý a kompaktní pohled na určitou problematiku je žákům zaručeno pomocí propojení vzdělávacích oblastí s vzdělávacími obory a jejich obsahy. Tematické okruhy průřezových témat napomáhají ke komplexnosti vzdělávání žáků a vhodně působí na proces utváření a rozvoj klíčových kompetencí. Průřezová témata jsou povinnou součástí základního vzdělávání dle RVP pro základní vzdělávání.¹²³

---

¹²² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

¹²³ Tamtéž.

Z průřezových témat k regionální historii přispívají zejména témata: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana a Mediální výchova, která podporují rozvoj žákovy osobnosti především v oblastech: lidská setkání, vztahy mezi lidmi a zásady lidského soužití, podobnost a odlišnost lidí, vnitřní svět člověka, osobní rozvoj, rozvoj smyslového vnímání, kreativita, vnímání a utváření mimouměleckého estetického – jako např. estetika chování a mezilidských vztahů a pohled na umění jako na prostředek komunikace a osvojování si světa (Osobnostní a sociální výchova), posouzení a hodnocení společenských jevů, procesů, událostí a problémů z různých úhlů pohledu (regionální, národní, evropská dimenze) a respekt ke kulturním, etnickým a jiným odlišnostem (Výchova demokratického občana), utváření podob a hodnot moderní doby a hledání paralel mezi minulými a současnými událostmi s porovnáváním jevů a procesů v evropském a celosvětovém kontextu (Mediální výchova).¹²⁴

V uvedených průřezových tématech Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana a Mediální výchova spatřuji hlavní provázanost s tématem mé diplomové práce, jímž je poznání regionální historie žáky 2. stupně základní školy, avšak jistě by se dal najít vztah i k jiným průřezovým tématům. Regionální historie se rovněž dotýká i dalších vzdělávacích oborů, a to například dějepisu (Člověk v dějinách) či člověk a jeho svět (Místo, kde žijeme).

3.2 Výchova k úctě ke kulturně historickému dědictví v rámci poznání regionální historie

Tendence výchovy žáků ke vztahu ke kulturnímu dědictví a historii jsou v současné době velmi aktuální a vyskytují se ve vzdělávacích programech v celé Evropě. V České republice je Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání vymezen obsah učiva v rámci vzdělávacího oboru výchova k občanství pro 2. stupeň základní školy, jež zahrnuje téma poznání regionální

---

¹²⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

historie. Konkrétně se jedná o okruhy definované jako naše obec, region, kraj; naše vlast a kulturní život., jak už bylo zmíněno. Odborníci upozorňují, že pokud si žáci vybudují vztah ke kulturnímu dědictví své obce, regionu, zemi, pak tím spíše budou schopni si propojovat život ve škole se společenskými souvislostmi i mimo ní. Ze zahraničních projektů, které již byly v některých evropských zemích uskutečněny, vyplývá, že obnova zodpovědného vztahu k místu a komunitě patří nyní k důležité společenské potřebě na našem kontinentu.

V této souvislosti by se Česká republika mohla inspirovat například v sousední Polské republice, kde byl na základě reformních snah uveden do školního systému program Regionální výchova- kulturní dědictví regionu, jehož obsah je zapojen do soustavy integrovaného vyučování: ve 4. - 6. třídě základní školy je tato problematika uchopena jako zvláštní modul mezipředmětového výukového programu *Výchova pro život ve společnosti* a na gymnáziu je regionální výchova zařazena v podobě zvláštního mezipředmětového výukového programu.¹²⁵ V rámci začlenění regionální výchovy do výchovně-vzdělávacího procesu se ovšem otevírá prostor i pro vlastní zpracování tohoto tématu na školní úrovni vzdělávání, neboť se tato oblast nedá pojmout všeobecně a plošně aplikovat. Z toho důvodu jsou oslovení polští pedagogové, aby si v rámci školní autonomie tuto oblast společně zpracovali s ohledem na regionální odlišnosti a aby pomocí výuky regionální výchovy přispěli k odpovědím žáků na dvě základní otázky, a sice *Kdo jsem?* a *Jak mám žít?* Ministerstvo školství Polské republiky si totiž uvědomuje, že hodnoty nejbližšího kulturního dědictví člověka by měly být využívány ve školní výuce, a to nejen v rámci seznámení se s hodnotami vlastního regionu, ale také například pro poznání identity samotných žáků, utváření postojů tolerance a přijímání odlišných kultur.¹²⁶

Další evropskou zemí, která se snaží zařadit téma kulturních hodnot v rámci regionální výchovy do svého vzdělávacího systému, je Velká Británie, kde se Tim Copeland zabýval rozvojem vzdělávání právě na téma poznání kulturního dědictví ve vzdělávací oblasti výchova k občanství. Snažil se najít odpověď na otázku: *Jakým způsobem žákům zprostředkovat pomocí vzdělávacích činností v*

---

¹²⁵ V polském vzdělávacím systému se na úrovni základního vzdělávání nachází tzv. základní škola, která má 6 ročníků a přibližně odpovídá našemu 1. stupni základní školy a tzv. gymnázium skládající se ze tří ročníků, které ovšem představuje v podstatě náš druhý stupeň základní školy.

¹²⁶ O regionální výchově- kulturní dědictví regionu. *Společenskovední předměty*. 1(4), s. 23-26

historickém prostředí jejich zapojení se do občanského života a pochopení hodnot místních i národních, potažmo celosvětových? Odpovědět na tuto otázku má trojrozměrný model prostřednictvím výchovy o kulturním dědictví, skrze a pro kulturní dědictví. Podle rozvíjených kompetencí Tim Copeland charakterizuje i základní přístupy k využití kulturního dědictví ve formálním vzdělávání. Pokud se klade důraz na rozvoj kognitivních kompetencí, pak je kulturní dědictví předmětem studia a učíme (se) o kulturním dědictví (výchova o kulturním dědictví) a seznamujeme se s ním například prostřednictvím přednášek, prohlídek, exkurzí nebo setkání s odborníky, jejichž cílem je poučit posluchače. V případě, že je vzdělávání zaměřeno také na afektivní kompetence, pak se jedná o výchovu skrze kulturní dědictví a dochází k ní při výuce tzv. tradičních předmětů (zeměpis, výtvarná výchova) v historickém prostředí. Když je vzdělávání orientováno na rozvoj konativních kompetencí, dosahuje se výchovy pro kulturní dědictví, kdy se žáci zabývají aspekty kulturního dědictví v kontextu nejen vzdělávání samotného, ale také z hlediska svého uplatnění ve společnosti spolu s rozvojem svých zájmů.¹²⁷

Trojrozměrný model Tima Copelanda převedený do českého vzdělávacího systému se asi nejvíce blíží k obsahu a koncepci tzv. průřezových témat, na něž navázala i skupina českých teoretiků, pedagogů a oborových didaktiků, kteří v období let 2006 až 2008 zjišťovali, jak co nejvhodněji využít ve výchově a vzdělávání téma kulturního dědictví. Vznikl tak projekt *Metodika pro implementaci Výchovy ke vztahu ke kulturně historickému dědictví do školních vzdělávacích programů*, který reflektoval stále intenzivnější celospolečenskou potřebu vzbudit v žácích zájem o prostředí, ve kterém žijí (obec, region), uvědomění si kulturních a historických hodnot a vést je k ochraně těchto hodnot pomocí aktivního přístupu a péče. Pomocí projektů a s nimi spojených aktivit byl následně teoreticky vymezen a prakticky vyzkoušen koncept výchovy ke vztahu ke kulturnímu dědictví, který koresponduje se školskými reformami a s kritérii průřezových témat. Na tento projekt v letech 2009 až 2012 navázala další studie, která se ovšem věnovala tématu kulturního dědictví jako součástí

---

¹²⁷ Havlůjová, H. Kulturně historické dědictví, výchova a koncept udržitelnosti. In: Foltýn, D.-Havlůjová, H. *Kulturní dědictví a udržitelný rozvoj místních komunit* [online]. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: http://www.historickededitvi.com/wpcontent/plugins/downloads-manager/upload/Monografie_final.pdf

životního prostředí a která se snažila najít způsob, jak by mohly školy v rámci aktivní péče o kulturně historické dědictví přispět k udržitelnému rozvoji regionu. Vznikl tak další projekt s názvem *Kulturně historické dědictví jako východisko pro rozvoj znalostí, schopností a dovedností žáků ve vzdělávání pro udržitelný rozvoj*, jehož součástí byly školní projekty, které se vytvářely a realizovaly ve spolupráci s regionálními paměťovými institucemi, neziskovými organizacemi, zájmovými spolky a dalšími zainteresovanými účastníky.¹²⁸

Dle Tima Copelanda se dají považovat za nejhodnější organizační formy při výchově ke kulturně historickému dědictví výchovně vzdělávací projekty. Výchova o kulturním dědictví, skrze kulturní dědictví a pro kulturní dědictví je podle něj úzce provázána s aktivizačními metodami výuky, projektovou výukou, kooperativním učením, mezioborovými a mezipředmětovými vztahy. S tímto přístupem se ztotožňují i čeští odborníci v čele s doktorkou Hanou Havlůjovou, kteří pracovali na obou výše zmíněných studiích, respektive projektech, a kteří potvrzují, že pomocí realizace školních projektů na tato témata se otevírá prostor pro rozvíjení specializace žáků a také se posiluje míra participace všech, kteří se účastní na rozhodování o kvalitě života v daném regionu. Způsoby, jakými v České republice v rámci výchovně vzdělávacího procesu na školách realizovat výchovu ke vztahu ke kulturně historickému dědictví, jsou tedy především školní projekty, tematická výuka či terénní výuka, které s použitím nejen aktivizujících metod učení naplňují všechny klíčové kompetence vymezené rámcovými vzdělávacími programy.

Dále se ukázalo jako nanejvýše přínosné spolupracovat při výchově ke vztahu ke kulturně historickému dědictví s místními paměťovými institucemi či místní samosprávou, neboť právě v regionu vznikají přímé osobní vazby k místu či lidem a žáci se mohou lépe podílet na účinné ochraně krajiny či památek, reagovat na rozhodnutí místních zastupitelských orgánů a plnohodnotně se tak zapojit do života místní komunity. Z těchto důvodů tedy vyplývá, že je důležité vychovávat žáky ke kulturně historickému dědictví, a to zejména na regionální

---

¹²⁸ Havlůjová, H.-Foltýn, D.-Charvátová, K. Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví a vzdělávání pro udržitelný rozvoj v ČR. *Envigogika*. 2012, 7(3), s. 4,5. [online]. [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: file:///C:/Users/Aspire/Downloads/78-320-2-PB.pdf

úrovni, neboť právě tímto způsobem si mohou vytvářet kladný vztah k místu, které dobře znají a které je bezprostředně obklopuje.¹²⁹

V České republice je regionální výchova na úrovni 2. stupně základního vzdělávání součástí zejména vzdělávací oblasti Člověk a společnost, kde je jejím tématům věnován prostor především v rámci vzdělávacího oboru výchova k občanství a záleží na školním vzdělávacím programu každé školy, jak přesně téma pojme. Jak bylo zmíněno výše, v Polské republice byl do vzdělávacího obsahu začleněn program věnující se konkrétně regionální výchově, včetně přesného vymezení cílů a obsahu tohoto výukového programu pro základní školu, jak na prvním stupni, tak i na druhém stupni. Já osobně se ztotožňuji s tímto reformním prvkem v polském školství, protože dle mého názoru je tématu regionální výchovy, potažmo výchovy ke vztahu ke kulturně historickému dědictví, věnován ve výuce na českých školách, a to zejména na druhém stupni základní školy, malý prostor a realizace v podstatě jen v rámci jednorázových školních projektů se mi jeví jako nedostatečná. Z toho důvodu považuji za žádoucí snahu o zařazení výchovy ke vztahu ke kulturně historickému dědictví do školních vzdělávacích programů základních škol, a to alespoň v podobě volitelného průřezového tématu¹³⁰, za žádoucí a plně je podporuji, jak doporučovala paní doktorka Hana Havlůjová.

Snaha podporovat v rámci vzdělávání zájem o úctu a ochranu kulturního dědictví se dá nalézt i v Koncepti památkové péče České republiky na léta 2011 až 2016 Ministerstva kultury ČR, kde je součástí analýzy současného stavu i přehled slabých stránek, jejímž jedním z bodů je i poukaz na absenci uceleného systému osvěty v oblasti památkové péče a jejího vyjádření ve vzdělávacích programech na všech stupních škol.¹³¹ V této souvislosti lze zmínit, že již v roce 2007 tehdejší náměstek ministra kultury JUDr. František Mikeš uvedl, že: *„úmyslem (myšleno Ministerstva kultury ČR) je oslovit i nejmladší generaci, která by měla mít hlubší povědomí o mimořádných kulturních tradicích naší země. Zveřejňováním konkrétních příkladů, následováníhodných i*

---

¹²⁹ Zahradníková, J. Průřezové téma Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. In: Parkan, F. a kol. *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví*. s. 8-11.

¹³⁰ Další průřezové téma. *Týdeník školství*. 15(19), s. 2

¹³¹ *Koncepce památkové péče na léta 2011-2016* [online]. [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/analyzy-koncepce-dokumenty/koncepce-pamatkove--pece-99649/>

*problémových, z oblasti památkové péče a movitého kulturního dědictví na našem webu bychom mohli nenásilnou cestou doplňovat školní osnovy a pěstovat v dětech povědomost o národním kulturním dědictví jako toho nejpřirozenějšího zdroje vlastenectví a národní hrdosti.*¹³² Do budoucna lze doufat, že cíle Ministerstva kultury České republiky budou naplněny a slabá stránka bude přeměněna na stránku silnou a toto ministerstvo se stane další institucí, která bude skutečně aktivně podporovat výchovu žáků k úctě ke kulturnímu dědictví.

V kontextu zmiňované výchovy ke vztahu ke kulturně historickému dědictví jsem se ve své práci snažila vytvořit určitý návod, jak žákům 2. stupně základní školy přiblížit v souladu s RVP pro základní vzdělávání vývoj regionu, ve kterém se narodili nebo žijí, a to v kontextu dějinném, kulturním a společenském s důrazem na poznání významných osobností či událostí, jež jsou s obcí spjaty, památných a důležitých míst a staveb či přírodních objektů, jež buď jsou památkově chráněné, nebo si památkovou ochranu zasluhují. Mým záměrem je konkrétní příklad seznámení žáků s historií a vývojem některých usedlostí, které jsou významnými stavbami daného regionu, se kterými je mimo jiné spjat i vývoj a proměny celé této oblasti. Součástí tématu poznání regionální historie je i mnou navržená naučná stezka právě po vybraných usedlostech dané oblasti, kterou je možné pojmout jako exkurzi v rámci výchovně vzdělávacího procesu pro bližší seznámení se s autentickým prostředím těchto usedlostí a snazšího pochopení odkazu kulturního dědictví. Exkurze¹³³ může být součástí projektového vyučování a v tom případě bude využita jako jeden z pramenů pro poznávání regionální historie či jejích témat, kdy se žáci vypraví do svého blízkého okolí a v něm budou mít zadání řešit například nějaké badatelské úkoly.¹³⁴ Exkurze může být rovněž pojata polytematicky neboli komplexně, kdy žáci objevují a hledají souvislosti mezi pozorovanými jevy, procesy, objekty atd. a také jako součást tematické integrované výuky, v rámci níž je kladen důraz na využití mezipředmětových vztahů, jejichž obsahy jsou součástí cílů exkurze. K tomu

---

¹³² Mikeš, F.-Řeřichová, D. Bylo by dobré doplnit školní osnovy o výuku našeho kulturního dědictví. *Veřejná správa*. 18(20), s. 8-10

¹³³ Exkurze může být pojata jako půldenní/jednodenní výlet, při kterém se žáci budou seznamovat s novými informacemi pomocí projektové metody, nebo může být součástí celého projektového týdne či dne, který na škole lze uskutečnit.

¹³⁴ Havlůjová, H.-Najbert, J. a kol. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. s. 97

také mohou přispět i připravené pracovní listy, pro jejichž vyplnění budou muset žáci hledat, objevovat, sbírat nové informace a data a propojovat své dosavadní znalosti s novými skutečnostmi.¹³⁵ Další variantou je využití exkurze k propojení teoretických poznatků získaných během výchovně vzdělávacího procesu s praxí, kdy se jedná o naplnění didaktické zásady názornosti.

3.3 Exkurze

Obecně lze exkurzi zařadit mezi klasické organizační formy výuky, nejvíce je však pedagogie využívána ve společenských a přírodovědných předmětech a její uskutečnění otevírá prostor pro propojení teoretických poznatků s praxí, a to například přímo v terénu, na odborných pracovištích, v muzeích či na jiných vybraných místech.

Pokud vyučující plánuje pro své žáky exkurzi, musí zvážit a promyslet několik hledisek, nejdůležitějším je však cíl, který má exkurze v rámci výuky splnit. Exkurze je v současné době velmi využívanou organizační formou výuky zejména jako podpora názornosti vyučování, kterou zdůrazňoval už Jan Amos Komenský pomocí definice stejnojmenné didaktické zásady, jež zdůrazňovala důležitost právě smyslového poznávání žáků, které má být prostředkem k poznání, nikoliv cílem samotným. Dále je úkolem exkurze prohloubení znalostí žáků z oblastí společenských i přírodních věd a techniky, poukázání na praktický význam osvojených poznatků i jejich následné využití v praxi, přiblížení vyučování praktickému životu, podnětění zájmu a motivace žáků.

Účinnost exkurze z didaktického pohledu záleží na její přípravě, která musí být předem pečlivě promyšlená. Je tedy nutné, aby vyučující, který plánuje začlenit exkurzi do výuky, zvážil následující: co by měla exkurze žákům přinést a čím by je měla obohatit, jaké poznatky z výuky žáci využijí, jaké praktické dovednosti mohou žáci získat a jak vhodně exkurzi začleníme do učebních osnov.¹³⁶ Za samotný účel exkurze je možné označit zprostředkování získání zkušeností žáků z bezprostředního kontaktu s poznávanou realitou tak, aby si o

---

¹³⁵ *Metodika realizace environmentální výchovy v terénu* [online]. Dostupné z: <http://enviregion.pf.ujep.cz/exkurze/ucitele/data/metodika.pdf>

¹³⁶ Svobodová, J. *Exkurze ve výuce* [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10081/exkurze-ve-vyuce.html/>

ní mohli vytvořit přesnější představy. Tento přímý styk s poznávanou skutečností pak umocňuje emocionální zážitek z poznání a tím exkurze podstatně dotváří teoretické poznatky žáků, které získali v hodinách.¹³⁷

Exkurze se zpravidla rozděluje na tři části, které na sebe postupně navazují a které se označují: fáze přípravná, vlastní provedení exkurze a vyhodnocení a využití exkurze. Úvodní, přípravná, fáze je na vyučujícím, musí si stanovit cíl a úkol exkurze, předem se obeznámit s prostředím a místem exkurze, nastudovat příslušnou literaturu a zvážit postup celé exkurze. Dále pedagog žáky seznámí s obsahem exkurze a poukáže na důležité jevy, se kterými se následně na exkurzi obeznámí.¹³⁸ Exkurze může mít rozdílný charakter dle toho, jaký cíl zvolíme. Rozlišují se tedy exkurze motivační, které slouží pro motivaci žáků při následné výuce konkrétní učební látky, dále exkurze průběžné, jejichž úlohou je dosažení nových poznatků a dovedností při výuce a také závěrečné exkurze, které slouží především k utužení jak nově získaných znalostí, tak i nových praktických dovedností a zkušeností a rovněž k porozumění souvislostí mezi teorií a praxí.¹³⁹ Fáze druhá, vlastní provedení exkurze, je závislá na samotném metodickém postupu exkurze. Vyučující klade dotazy, vysvětluje, orientuje pozornost a zájem žáků na významné a podstatné jevy či procesy, směřuje žáky k analýze a pochopení vztahů a k propojování dosavadních znalostí a zkušeností s názorným materiálem. Poslední fáze, která slouží zejména k závěrečnému zhodnocení exkurze, se většinou uskutečňuje již zpět ve třídě, tedy ve školním prostředí, kdy dochází ke společné reflexi žáků s vyučujícím. Jsou připomenuty nové znalosti a zkušenosti, které žáci získali při exkurzi, a jsou uvedeny do širších či nových kontextů a současně zhodnoceny. Žáci také většinou zpracují i výstup z exkurze, při kterém si znovu uvědomí nové souvislosti, například zpracují dokladový materiál, pracovní list či udělají výstavu atd. Mohou také dané téma využít v jiných vzdělávacích předmětech, např. v českém jazyce v rámci slohové výchovy.¹⁴⁰

Exkurze jako jeden ze způsobů kontaktu s reálnou skutečností patří ve školství obecně k základním vzdělávacím strategiím, ovšem to neznamena, že

---

¹³⁷ Vališová, A-Kasíková, H. a kol. *Pedagogika pro učitele*. s. 181

¹³⁸ Skalková, J. *Obecná didaktika*. s. 233

¹³⁹ Svobodová, J. *Exkurze ve výuce* [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10081/exkurze-ve-vyuce.html/>

¹⁴⁰ Skalková, J. *Obecná didaktika*. s. 233

v některých případech se exkurze nestane jen jakýmsi školním výletem, který nemá žádný cíl, ani výsledek a její účel je tak zcela degradován. V některých případech se pedagogové mohou potýkat i s do jisté míry neovlivnitelnými potížemi, a to například v podobě nízké či nulové finanční podpory ze strany vzdělávací instituce na plánovanou exkurzi. Zajímavě proto může působit srovnání opět s Velkou Británií, kde jsou výchovně vzdělávací cíle exkurzí poctivě dodržovány, a to zejména co se týče jejich postavení a smyslu ve výuce. Velký důraz je kladen i na pracovní materiály pro žáky a jejich následné hodnocení, které ve většině případů tvoří i 20% z celkového hodnocení žáka na konci roku či dokonce při závěrečných zkouškách, kde jsou výstupy z exkurze hodnoceny v rámci praktické části. Ovšem od 90. let až po současnou dobu se Velká Británie potýká s problémem značného nárůstu počtu žáků v jednotlivých třídách, s čímž například souvisí i rostoucí náklady na organizaci výuky a exkurze již nejsou tak častou organizační formou vyučování.¹⁴¹

Důležité je si uvědomit, že stejně tak jako Česká republika, tak i země západní Evropy neustále hledají nové a lepší strategie terénního vyučování, ovšem zároveň se musí potýkat s neustále se měnícími podmínkami v dané společnosti, které musí ve svých strategiích reflektovat a které ne vždy mají progresivní tendenci. Navíc samotná organizace exkurze je pro vyučujícího náročnou záležitostí spojenou s mnoha administrativními postupy, ovšem jeho svědomitá příprava je základem úspěchu celé exkurze. Žáci bezpochyby jistě velmi ocení, když budou moci získat některé nové poznatky a zkušenosti prostřednictvím kontaktu s „reálným“ světem v terénu a jistě si takto nabyté znalosti budou mnohem snáze pamatovat a reflektovat je ve své vlastní praxi.

3.3.1 Terénní výuka

Terénní výuka patří do komplexní výukové formy, která obnáší, jak různorodé výukové metody - laboratorní činnost, pokus, projektová metoda, pozorování, kooperativní metody a další, tak různé organizační formy výuky - terénní cvičení, exkurze, vycházka, tematické školní výlety atd. Ovšem

---

¹⁴¹ Tišl, P. Exkurze- její postavení v ŠVP. *Biologie, chemie, zeměpis*. **16**(1), s. 31-35

stěžejním sjednocujícím prvkem je však právě práce v terénu, a to zejména mimo školní prostředí.¹⁴²

Výuka v terénu je velmi významnou složkou výchovy a vzdělávání a dá se říci, že v některých ohledech je jinou formou zcela nenahraditelná. Za největší výhody výuky v terénu se může označit její přirozenost, díky které si žáci jednodušeji vytvářejí vztah ke svému okolí. Terénní výuka má mnoho pozitiv, například podporuje motivaci žáků k objevování či zkoumání nových skutečností, ať už individuálně nebo v kolektivu, s tím souvisí i rozvoj pozorovacích a praktických dovedností žáků. Terén žákům také umožní rychleji pochopit některé zákonitosti a souvislosti, o jejichž výklad se vyučující leckdy marně snaží ve školní třídě, neboť motivace pro porozumění a intenzita pochopení je v terénu vyšší než při pouhém statickém slovním popisu jevů ve školní třídě. Terénní výuka má však i mnoho úskalí, neboť klade poměrně vysoké organizační a také odborné nároky na vyučujícího. Výuka v terénu musí být pečlivě připravena tak, aby byl úspěšně splněn její cíl, zároveň však představuje i možná rizika z důvodu bezpečnosti žáků. Dalším významným faktorem je i důraz na skutečnost, že jde stále o výuku, nikoliv jen o výlet do okolí a je tedy důležitá motivace žáků k tomuto druhu učení a nabývání znalostí.¹⁴³

Dle mého názoru mezi největší přínos výuky v terénu patří skutečnost, že hlavními účastníky této výuky bývají především sami žáci. Dále atraktivitu terénní výuky nejen v očích žáků zvyšuje i její orientace na získávání nových dovedností, které mohou využít v praktickém životě, oproti pouhému předávání znalostí ve školním prostředí. Neopominutelným faktem, jež ocení především pedagogové, je také možnost nahrazení více výukových hodin vhodně připravenou terénní výukou, která se zabývá vícero tématy a postihne tak větší objem učiva díky mezipředmětovým vztahům, než je možné zvládnout během klasické vyučovací hodiny ve škole.

---

¹⁴² Hoffmann, E. *Integrované terénní vyučování*. s. 6

¹⁴³ *Metodika realizace environmentální výchovy v terénu* [online]. [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://enviregion.pf.ujep.cz/exkurze/ucitele/data/metodika.pdf>

3.4 Průvodce naučnou stezkou

V následující kapitole přiblížím didaktický rozsah mé práce, který je zaměřen na návrh realizace půldenní exkurze.

Jak již napovídá název mé diplomové práce, pokusím se naplánovat exkurzi pro žáky druhého stupně základní školy, jež bude mít formu průvodce po naučné stezce, při které bych žákům na příkladu vývoje vybraných usedlostí Prahy 5 ráda přiblížila historii jejich regionu v širším kontextu a v souvislosti s otázkami památkové péče. Žáci nejen, že navštíví skutečná místa či stavby, ale budou také stručně seznámeni s osudy pěti vybraných usedlostí od jejich počátku až do dnešních dní.

Záměrem exkurze je představení vybraných usedlostí, které charakterizují jejich rozdílný úděl i nynější stav či využití. Kritériem výběru usedlostí bylo rovněž naplnění cíle ohledně významu a způsobu památkové péče, protože na jejich příkladech se dá žákům ukázat rozdílné zacházení s nimi, a to i v případě, že většina z nich je prohlášena za kulturní památku.

3.4.1 Přípravná fáze exkurze

Cíle

Obecným vzdělávacím cílem exkurze je žákům v jejím průběhu zprostředkovat setkání s konkrétními příběhy objektů a následnými otázkami a úkoly jim umožnit, aby si uvědomili obecnější vývojové trendy regionu pomocí představení vzniku a uplatnění specifických staveb této lokality, kterými jsou právě usedlosti, a aby si na tomto příkladu uvědomili zvláštnost jak těchto staveb, tak ale také celé oblasti, a to v historickém, kulturním a hospodářském kontextu. Žáci na jednotlivých příkladech spojených s osudy usedlostí poznají a seznámí se s dějinnými, sociálními i společenskými jevy a procesy, které tak začlení do kontextu tzv. „velkých“ dějin. Za neméně důležitý obecný cíl exkurze považuji i podnět zájmu a úcty ke kulturnímu i přírodnímu prostředí společně s výchovou k ochraně historických, uměleckých a kulturních památek či objektů, neboť většina usedlostí na Praze 5 je kulturní památkou. Žáci díky exkurzi odhalí kořeny společenských jevů, dějů a změn a zamyslí se nad jejich souvislostmi a vzájemné podmíněnosti v historickém i reálném čase. Obecným

cílem exkurze je utváření pozitivního hodnotového systému žáků, který je opřen o zkušenost z historie. K obecným cílům exkurze patří také vytváření úcty i k ostatním národům či etnikům, jakož i rozvoj respektu ke kulturním odlišnostem lidí, skupin či nejrůznějších společenství a v neposlední řadě formování pozitivních vztahů mezi spolužáky a pedagogy ve školním prostředí i mimo něj.

Při exkurzi nazvané *Naučná stezka po vybraných usedlostech Prahy 5 v rámci poznání regionální historie žáky 2. stupně ZŠ* se žáci pokusí v rámci konkrétních kognitivních výukových cílů: pojmenovat významné mezníky ve vývoji usedlostí v návaznosti na historii daného regionu, popsat účel vzniku usedlostí společně s vysvětlením jejich přeměny v průběhu dějin, vyjádřit vlastními slovy nezastupitelnou úlohu těchto staveb v regionu, dokázat užívat adekvátní komunikační prostředky při závěrečné reflexi a zpětné vazbě či při spolupráci se spolužáky, uvést vztah mezi stavbami a ochranou kulturního dědictví, interpretovat údaje týkající se staveb, významných osob či událostí, které jsou s jejich historií spojeny, shrnout fakta týkající se ochrany kulturních památek, přírodních objektů či jiného majetku a vyvodit obecné závěry z rozmanitosti kulturní hodnoty lokality. Dále by exkurze měla žáky vést k rozvoji v oblasti cílů afektivních, žáci by měli: rozpoznat a zvážit konkrétní kulturní hodnoty, které s usedlostmi a jejich osudy souvisí v celospolečenském kontextu objasnit potřebu tolerance ve společnosti a respektu ke kulturní zvláštnostem i odlišným názorům, zájmům, způsobům chování a myšlení lidí a zaujmout tolerantní postoj k menšinám, pokusit se o sebereflexi a zvážení systému osobních hodnot a také se snažit posoudit stereotypy v poznávání druhých lidí a současně podporovat rozvoj pozitivních vztahů se spolužáky.¹⁴⁴

Vlastní příprava exkurze

Předpokladem pro přípravnou fázi je také obeznámení se jak s místem exkurze, tak nastudování odborné literatury k jejímu tématu a promyšlení postupu, s nímž souvisí organizace exkurze, využití vhodných metod, pomůcek a materiálů a příprava pracovních listů s úkoly pro žáky.

---

¹⁴⁴ Pro formulaci konkrétních výukových cílů jsem použila taxonomii cílů v kognitivní oblasti dle B. S. Blooma, která usnadňuje formulaci cílů výuky, a taxonomii afektivních cílů dle D. B. Kratwohla.

Studium odborné literatury se váže k první části této diplomové práce, tedy k teoretické části, která je věnována poměrně rozsáhlému představení nejen vývoje samotných usedlostí, ale také stručnému popisu historie celého regionu, kterým jsou Košíře.

Na základě poznání místa exkurze byla vybrána i nejefektivnější trasa. S žáky pedagog zahájí exkurzi nejdříve na usedlosti Šmukýřka, kam vede autobusová linka č. 123, nedaleko jejíž konečné stanice se nachází zmiňovaná usedlost. Poté se půjde pěšky „z kopce dolů“ kolem gymnázia Nad Kavalírkou směrem na ulici Plzeňská, k tramvajové zastávce Kavalírka, kde poblíž nad parkem po pravé straně stojí i stejnojmenná usedlost. Z Kavalírky bude exkurze pokračovat po Plzeňské ulici směrem „z centra“ k Motolu na usedlost Kotlářka. Na tramvajové zastávce, která je po této usedlosti pojmenovaná, se nastoupí do tramvaje, odkud se bude pokračovat opět po ulici Plzeňská, nicméně nyní opačným směrem „do centra“ na zastávku Klamovka. Z Klamovky se žáci i s vyučujícím přesunou na ulici Jinonická, kde se opodál jejího křížení s ulicí Vrchlická nalézá usedlost Turbová. Poslední usedlostí, která v rámci této exkurze bude představena, je usedlost Božinka/Božíňka, přičemž místo kde stávala, můžeme záhy objevit, pokud budeme od usedlosti Turbová stoupat kousek dále po ulici Jinonická.

Naučná stezka po vybraných usedlostech Prahy 5 je koncipována jako půldenní exkurze, tudíž její zahájení proběhne ve škole v době první vyučovací hodiny (zpravidla v 8.00 hod), odkud všichni účastníci vyrazí společně k prvnímu místu exkurze, kterým je usedlost Šmukýřka. Časové rozmezí této exkurze je plánováno tak, aby se žáci i vyučující vrátili zpět do budovy školy v době vydávání obědů a bylo tak zajištěno stravování. Závěrečné zhodnocení exkurze bude provedeno následující vyučovací hodinu vzdělávacího oboru, v rámci něhož byla exkurze uskutečněna.

Teoretická příprava na exkurzi v rámci výuky

Téma: Dějiny Košíř

Exkurzi by měla předcházet vyučovací hodina předmětu výchova k občanství či dějepisu, která se zaměří na poznání historie regionu dle podkladů z teoretické části této práce. Před samotným výkladem je možné žákům zadat prostřednictvím domácího úkolu, aby si buď vytvořili svou vlastní stručnou

osnovu skládající se z nejvýznamnějších událostí v historii Košíř, nebo aby se zamysleli, co by se chtěli o tomto regionu dozvědět, či aby se pokusili zjistit, jak oblast Košíř vypadala například před 500 lety- co se zde nacházelo, k jakým historickým událostem došlo, kam Košíře patřily, čím se lidé, kteří zde bydleli, živili, kde žili atd. Dále by žáci mohli popřemýšlet, v rámci tohoto tématu, například nad informacemi, které jim chybí, co je zajímavá a čemu by se chtěli v rámci vyučování věnovat, a tyto informace zrekapitulovat a dovykládat. S ohledem na výběr způsobu, jakým budou žákům předány základní údaje, si vyučující připraví osnovu vyučovací hodiny. Tato osnova by neměla postrádat základní informace o prvních zmínkách o oblasti, o proměnách jejího charakteru v rámci vývoje, mělo by být jistě poukázáno na významné období našich dějin spojené s vládou Karla IV., který započal budování vinohradů na stráních v okolí Prahy a podmínil tak stavbu prvních tzv. viničních usedlostí, které se v průběhu let a staletí dále vyvíjely, měnily svůj účel a jejichž pozůstatky žáci poznají při exkurzi. V návaznosti na vinařství okolo Prahy může žákům vyučující pokládat například tyto otázky: *Znáte v Praze nebo jejím okolí nějakou vinici, která nezanikla a naopak se na ní i dnes pěstuje víno? Setkali jste se s pojmem vinobraní- s čím souvisí? Co znamená? Probíhá i v Praze a v jakém období?* Důležitou součástí výkladu by měla být i aktuálnost Košíř, tzn. nepopisovat jen historii, ale srovnat je kupříkladu se Smíchovem, pro nějž byla charakteristická jeho industriálnější povaha, oproti typicky zemědělským Košířům a připomenout i dnešní podobu Košíř, kdy rozdíly mezi nimi a Smíchovem téměř vymizely, a to pomocí otázek: *Liší se podle vás oblast Smíchova a Košíř? V čem se liší? (poloha, doprava, nákupní možnosti, bydlení, práce atd.) V čem se naopak podobají?*

Téma: Samospráva obce- městské části

Dále by vyučující měl Košíře zařadit i do příslušné městské části a zmínit například i orgány úřadu městské části v kontextu s památkovou péčí, se kterou je exkurze také velmi těsně spjata, a pokládat žákům tyto otázky: *Víte, koho označujeme za nejvyššího představitele obce, v Praze ve smyslu městské části? Znáte jméno současného starosty městské části Praha 5? Jaké existují další orgány v rámci obce? Víte, kde městská část Praha 5 sídlí, a víte, k čemu slouží a z čeho se skládá, tedy jaká oddělení a odbory tam najdeme?* (Za domácí úkol

by se žáci mohli seznámit s webovými stránkami městské části Praha 5 a navrhnout, které odbory by se dle jejich názoru mohly zabývat památkovou ochranou či životním prostředím.)

Téma: Památková péče

Vyučující by se měl při přípravné vyučovací hodině zabývat také problematikou ochrany památek v České republice, měl by žáky seznámit s tím, že na ochranu kulturních památek v České republice existuje zákon, jež se této problematice věnuje. Nazývá se zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči a protože se během exkurze bude pracovat i s pojmy kulturní památka, památková rezervace a památková zóna, popřípadě ochranné pásmo, bylo by vhodné s žáky tyto pojmy stručně definovat a zmínit i rozdíl mezi kulturní památkou a národní kulturní památkou, v této souvislosti může pedagog žákům pokládat následující dotazy: *Co si představíte pod pojmem kulturní památka? Co může být kulturní památkou? K čemu slouží označení kulturní památka- určuje to nějaké podmínky, jaké? Za kulturní památku mohou být prohlášeny jak věci movité, tak nemovité, či jejich soubory, které jsou důležitými doklady historického vývoje, způsobu života a prostředí společnosti od nejstarších dob až po současnost. Dále také mohou být kulturní památkou projevy tvůrčích schopností a práce člověka z různých oborů lidské činnosti díky jejich historickým, technickým, vědeckým či uměleckým hodnotám. Kulturní památkou může být prohlášena i věc, která má přímý vztah k význačným osobnostem a historickým událostem. Národní kulturní památky pak představují nejvýznamnější součásti kulturního dědictví národa. Území, jehož povahu a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popřípadě archeologických nálezů, může být jako celek prohlášeno za památkovou rezervaci z toho důvodu, aby bylo možné chránit skupinu nemovitých kulturních památek v původní historické skladbě nebo významnou archeologickou lokalitu. Památková zóna se od památkové rezervace liší zejména tím, že není vždy vázána pouze na množství kulturních památek, ale jako památkovou zónu lze vymezit území sídelního tvaru nebo jen jeho část, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty.*¹⁴⁵ Exkurze také otevře možnost pro věnování se dalším

---

¹⁴⁵ Zídek, M-Klusoň, J. *Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem.* s. 12-19

tématům v rámci vzdělávací oblasti výchova k občanství, a to kupříkladu k rozvíjení zájmu o veřejné záležitosti, obeznámení s činností důležitých politických institucí a orgánů a s možnými způsoby zapojení jednotlivců do občanského života.

Pracovní listy

Součástí exkurze budou pracovní listy, které budou žákům rozdány při jejím zahájení. Pracovní list bude pro každého žáka stejný, avšak při jeho vypracování budou žáci spolupracovat mezi sebou, užitou formou výuky tak bude především skupinová práce, dále pak v rámci exkurze budou využity výukové metody názorně-demonstrační: pozorování a práce s obrazem a metody slovní: práce s textem. Žáci budou rozděleni do heterogenních skupinek zpravidla po třech. Dále budou pracovní listy tvořeny písemným i obrazovým materiálem. Při exkurzi budou žáci moci využívat psací potřeby, bloky nebo sešity, fotoaparáty, popř. mobilní telefony za účelem fotografování. Pro správné a úplné vyplnění pracovních listů se žáci budou muset vrátit k jejich dopracování i při domácí přípravě s užitím dalších zdrojů informací (literatury, internetu atd.). Pracovní listy, které budou žáky při exkurzi provázet, budou koncipovány tak, aby každé usedlosti byl věnován přibližně stejný prostor, a to v rámci následujících zvolených témat: *usedlost Šmukýřka*- tzv. Generace Národního divadla- Mikoláš Aleš, status Národního divadla, národní identita, historie, tradice; *usedlost Kavalírka*- památková péče, ochrana kulturního dědictví; *usedlost Kotlářka*- typy a funkce usedlostí, charakter usedlostí, lokace usedlostí v rámci Prahy, srovnání vývoje usedlostí a jejich přeměny; *usedlost Turbová*- studio kresleného filmu *Bratři v triku*, sdělení literárního a výtvarného díla, zrcadlení skutečnosti v tvorbě Jiřího Trnky; *usedlost Božinka/Božinka*- kulturní antropologie- srovnání přístupu ke kulturním odlišnostem v čase, osobnost Alberta Vojtěcha Friče a jeho přínos.

Pracovní listy pro žáky budou obsahovat úkoly formou uzavřených i otevřených otázek, na které budou žáci hledat v průběhu exkurze odpovědi. Další součástí pracovních listů budou i tzv. domácí úkoly navržené tak, aby si žáci k jejich vypracování museli dohledat informace sami a vrátili se tímto způsobem znovu k námětům exkurze. Veškeré dílčí úkoly budou blíže specifikovány v následujícím textu práce.

3.4.2 Vlastní provedení exkurze

Z důvodu aktivizace¹⁴⁶ jsem do exkurze zahrnula diskusní metody s náměty vztahujícími se k usedlostem, kdy budou žáci ve skupinkách debatovat například o svých představách a pocitech po přečtení úryvku z díla Jiřího Trnky *Zahrada*, dále heuristické metody, v rámci kterých budou žákům pokládány tzv. problémové otázky- *Proč si myslíš, že se Mikoláš Aleš řadí mezi tzv. Generaci Národního divadla a co to znamená? Proč věci označujeme za kulturní památky? Proč začaly v Košířích vznikat usedlosti? Proč jsou některé Fričovy snímky z cest uschovány právě v Náprstkově muzeu?*, a bude využívána výuková metoda brainstorming: *Co vás napadne, když se řekne kultura?* Další aktivizující výukovou metodou, kterou jsem zařadila, je práce s textem (čtení s porozuměním, orientace v informacích), jež bude probíhat zejména u usedlostí Turbová a Božinka/Božinka- *Napiš, kde je v textu patrná možná autorova spojitost s usedlostí Turbová a jejím prostředím, dolož konkrétními příklady z textu. Co myslíš, že chtěl autor těmito slovy říci?* K rozvoji pozorovacích schopností pak přispějí tyto úkoly: *Rozhodni, zda je usedlost Šmukýřka kulturní památkou, je možné tuto informaci zjistit přímo u budovy a popřípadě jak?* Ke vztahu ke kulturnímu dědictví a k prohloubení estetického citění by žáky měly vést tyto úkoly: *Jaké kulturní památky či národní kulturní památky znáš ve svém okolí, v Praze nebo obecně. O jaké stavbě si myslíš, že by měla být kulturní památkou a proč?* K procvičování učiva budou přispívat svou podstatou všechny úkoly i aktivity.

Zahájení exkurze po vybraných usedlostech

První usedlostí, která bude žákům přiblížena, bude usedlost Šmukýřka a jelikož bude potřeba s žáky zopakovat základní informace o vývoji Košíř, na jejichž území bude exkurze probíhat, odehraje se rekapitulace již nabytých znalostí a vědomostí z úvodní hodiny před touto exkurzí společně s údaji o vzniku usedlostí na prvním místě exkurze, tedy u první usedlosti- Šmukýřky. **Úvodní otázky:** *Pamatujete si, kdy datujeme první zmínky o Košířích? Z čeho vznikl název Košíře, od čeho se odvozuje? Jaký charakter měly Košíře? Proč*

---

¹⁴⁶ Maňák, J. *Aktivizující výukové metody* [online]. [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/o/14483/AKTIVIZUJICI-VYUKOVE-METODY.html>

začaly v Košířích vznikat usedlosti, jaký měly účel, s jakým panovníkem je jejich vznik nejvíce spojen? K jakému účelu si myslíte, že slouží nyní? Pedagog upozorní i na to, aby si žáci všímali rozdílných využití usedlostí v dnešní době, s nimiž se při exkurzi seznámí.

ŠMUKÝŘKA

Téma: Usedlost Šmukýřka bude žákům prezentována v kontextu tzv. Generace Národního divadla pomocí představení významné osobnosti českého kulturního života 19. století, která se na usedlosti vyskytovala, a to díky přátelství, které ji pojilo s tehdejšími majiteli usedlosti. Touto výjimečnou postavou byl malíř, ilustrátor, kreslíř a dekoratér Mikoláš Aleš. Žákům budou díky obrazovým materiálům v rámci pracovních listů zprostředkovány typické kresby uhlem tohoto umělce, avšak nejprve vyučující stručně vyloží vývoj usedlosti Šmukýřka, aby žáci pochopili, proč stavba vznikla, k čemu přesně sloužila, čím je i v současné době výjimečná a pokusí se přiblížit, proč se nyní nachází v daném stavu. Po výkladu, jehož obsah budou tvořit informace zpracované v teoretické části této práce, se vyučující zaměří na vyložení údajů vázících se k tématu poznání konkrétní usedlosti, tzn. u usedlosti Šmukýřka se bude jednat o stručné představení osobnosti Mikoláše Aleše a celé snahy tzv. Generace Národního divadla. Žáci by na základě výkladu o M. Alšovi měli být schopni popsat jeho osobnost, objasnit jeho důležitost v českých dějinách v rámci „Generace Národního divadla“ a interpretovat údaje vázící se taktéž k národnímu obrození a jeho úloze v uvědomování si identity vlastního národa.

Úvodní otázky: Aby vyučující zjistil, co o každém tématu, které bude provázet poznání konkrétní usedlosti a bude jejím ústředním námětem, žáci vědí, tuší a aby je seznámil s tímto tématem, bude jim pokládat tzv. úvodní otázky, na které budou žáci neprodleně odpovídat. Časová dotace by měla být okolo 5 minut. Otázky budou znít: *Slyšeli jste někdy o tzv. Generaci Národního divadla? Můžeme ji zařadit do nějakého specifického období českých dějin?* Dále bude pedagog pokračovat uvedením správných odpovědí na výše položené otázky a stručně vyloží informace vztahující se k tzv. Generaci Národního divadla a poté přejde k výkladu o M. Alšovi, kdy tento výklad bude přerušován zadáním konkrétních otázek a úkolů v pracovním listě, které se žáci pokusí ve skupinkách buď písemně vypracovat, nebo jen ústně zodpovědět.

Informace o tzv. Generaci Národního obrození a M. Alšovi: Na začátku výkladu vyučující zadá žákům vypracovat odpověď na následující otázku v pracovním listu: *Jak souvisí tzv. Generace Národního divadla s procesem národního obrození?*, a poté naváže vyložením daného tématu, kdy právě vlivem historických a společenských událostí chyběla českému národu v 19. století její vlastní reprezentativní scéna a její vybudování se tak stalo nositelem národního kulturního dědictví a symbolem snahy českých vlastenců a obrozenců o samostatnost a svébytnost českého národa, což potvrzuje i nápis nad jevištěm, jež zní: „Národ sobě!“¹⁴⁷ Následně dá vyučující žákům prostor pro zamyšlení se nad otázkou v pracovním listu, jež zní: *Jakou roli mělo pro českou společnost obecně vybudování právě Národního divadla?*, a poté bude opět pokračovat ve výkladu, kdy uvede, že mezi hlavní úkoly, které Národní divadlo v době svého budování mělo, můžeme zařadit zejména snahu o kulturní rozvoj národa, a to v podobě výchovy českých herců a vytváření českých her, což mělo přispět k velmi důležitému národnímu uvědomování české společnosti. Zmiňovanou „Generaci Národního divadla“ tak tvořili umělci, kteří se podíleli na stavbě, výzdobě či jiných aktivitách spojených s budováním stálé české divadelní scény.

Osobnost Mikoláše Aleše bude žákům představena v souvislosti s jeho soukromými návštěvami na usedlosti, neboť M. Aleš se přátelil se stavitelem Josefem Linhartem, jehož rodina na Šmukýřce v druhé polovině 19. století žila. M. Aleš se do historie usedlosti vepsal zejména proto, že během jedné ze svých návštěv usedlosti roku 1908 nakreslil uhlím na zeď znak erbu Jiřího z Poděbrad a tato kresba se později stala velmi významnou proto, že se dle pramenů pravděpodobně jedná o zcela ojedinělou vlastnoruční Alšovu malbu na zeď uhlím. M. Aleš je považován za vůdčí osobnost českého novodobého umění. Své náměty čerpal zejména z českých dějin, kdy znázorňoval český národ v kontextu jeho tradic, a na základě studia heraldiky,¹⁴⁸ díky kterému získal originální ornamentální styl. Společně s Františkem Ženíškem¹⁴⁹ vyhrál roku 1879 soutěž na výzdobu stěn, lunet a stropu foyeru Národního divadla, čímž se zařadil k tzv. Generaci Národního divadla. Dále M. Aleš přispíval také kresbou

---

¹⁴⁷ Glennová, M. *Generace Národního divadla* [online]. [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=66

¹⁴⁸ Heraldika- pomocná historická věda, nauka o erbech.

¹⁴⁹ František Ženíšek- český malíř- vlastenecký umělec, patřil také do tzv. Generace českého Národního divadla.

do českých časopisů, zároveň byl i ilustrátorem a navrhoval také obálky knih významných českých autorů, v neposlední řadě také ilustroval národní písně i dětské knížky, například Špalíček či Slabikář. Úspěšný byl také díky svým návrhům nástěnných maleb a sgrafit pro různé stavby.¹⁵⁰

Úkoly: Úkolem žáků, při práci ve skupinkách, u této usedlosti bude jednak doplnit do textu chybějící informace ohledně historie Šmukýřky a osobnosti Mikoláše Aleše. Dále budou žáci již v průběhu výkladu přemýšlet nad těmito otázkami a úkoly (vyučující vždy ponechá žákům dostatečný čas na vypracování úkolů a poté bude dále pokračovat): *Jak souvisí tzv. Generace Národního divadla s procesem národního obrození?*, a dále *Jakou roli mělo pro českou společnost obecně vybudování právě Národního divadla?* Poté se žáci zamyslí nad tím, proč se M. Aleš řadí k tzv. Generaci Národního divadla. Zároveň se před odchodem z této první usedlosti žáci pokusí doplnit věty, jejichž začátek zní: *Mikoláš Aleš je s osudem usedlosti Šmukýřka spjat, protože...*, a odpovědět na otázku, jestli je usedlost Šmukýřka kulturní památkou a jak to přímo u stavby mohou poznat. Tato otázka se bude vyskytovat v úkolech u všech pěti usedlostí a pomocí ní může vyučující zjistit, zda si žáci uvědomili, že se během exkurze setkali jak s památkově chráněnými usedlostmi, tak i s těmi bez památkové ochrany. Domácím úkolem pak bude najít další umělce, kteří se řadí k tzv. Generaci Národního divadla a vysvětlit proč?

Aktivita: Aktivita, která se bude na usedlosti Šmukýřka odehrávat, se bude vztahovat k statusu Národního divadla, které se stalo nejen symbolem národního obrození, ale také samotného českého národa a jeho identity, historie, hrdosti i tradic. Žáci se tak nejdříve zamyslí nad pojmem národ a pokusí se ho definovat vlastními slovy a popsat, které znaky ho utvářejí. Dále se žáci ve svých skupinkách zamyslí také nad tím, co to jsou tradice a zformulují, jak podle nich souvisí právě s národem či národní identitou. Poté se pokusí vymyslet příklady alespoň 3 tradic typických pro Čechy či Moravu. Časová dotace této aktivity bude přibližně 15-20 minut.

---

¹⁵⁰ Pyšná, P. *Mikoláš Aleš (1852-1913)*. Inventář osobního fondu. Archiv národní galerie v Praze [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.mc-galerie.cz/admin/files/archiv/pdf/Ales-Mikolas.pdf>

Ukázka pracovního listu:

ŠMUKÝŘKA

ÚKOLY:

1.) Na základě výkladu doplň do textu chybějící informace:

Název usedlosti je nejspíše odvozen od tehdejšího majitele, nějakého bohatého šmukýře, který se věnoval obchodu s.....

Pojmenování místa Šmukýřka ovšem není odjakživa, dříve se nazývalo.....

Svou nynější podobu získala usedlost v..... století.

V druhé polovině 19. století vlastnila usedlost

rodina....., jež

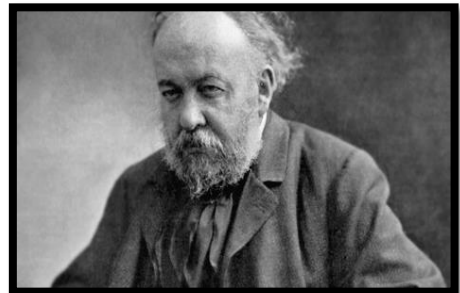
se přátelila s různými umělci, mezi nimi i s .....

2.) Tematické úkoly k výkladu:

a) Jak souvisí tzv. Generace Národního divadla s procesem národního obrození?

b) Jakou roli mělo pro českou společnost obecně vybudování právě Národního divadla?

3.) Proč si myslíš, že se M. Aleš řadí mezi tzv. Generaci Národního divadla a co to znamená?

4.) Dokonči větu:

Mikoláš Aleš je s osudem usedlosti Šmukýřka spjat,

protože.....

.....

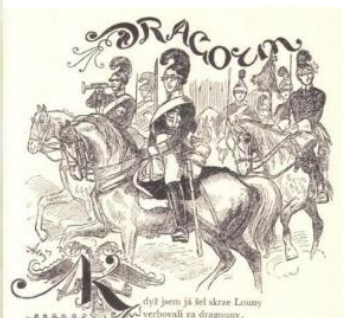
5.) Rozhodni, zda je usedlost Šmukýřka kulturní památkou:

ANO   NE

Je možné tuto informaci zjistit přímo u budovy a popřípadě jak?

DÚ: Najdi další umělce, kteří se řadí k tzv. Generaci Národního divadla a vysvětli proč.

Ukázky maleb uhlem Mikoláše Aleše

AKTIVITA:

1.) Pokus se vlastními slovy definovat pojem národ a popiš, které znaky ho utvářejí?

2.) Zamysli se nad tím, co jsou to tradice a jak podle tebe souvisejí s pojmem národ?

3.) Napiš příklady alespoň 3 tradice typické pro Čechy nebo Moravu.

KAVALÍRKA

Téma: U usedlosti Kavalírka, druhé zastávky exkurze, bude žákům představeno téma ochrany kulturních památek. Tato usedlost sama o sobě památkově chráněna není, avšak nachází se v ochranném pásmu pražské památkové rezervace, stejně tak jako všechny ostatní usedlosti, které žáci navštíví. A jelikož je historické centrum Prahy památkovou rezervací, je kolem něj vymezeno tzv. ochranné pásmo, které slouží k tomu, aby se v blízkosti chráněného památkového území- památkové rezervace a prohlášených nemovitých kulturních památek, nezasahovalo jak do vnější podoby nemovitostí a památek, tak do jejich prostředí. Za takovýto zásah se dá pokládat podle zákona o státní památkové péči například nová výstavba, změna stavby, udržovací práce, včetně úpravy dřevin, tedy i výměna oken, střechy, úprava fasády atd. Žákům budou na základě odborného autentického textu příslušné právní normy přiblíženy podmínky památkové ochrany a obnovy kulturních památek, na jejichž základě se pokusí rozhodnout, zda k na první pohled viditelně provedeným opravám a úpravám na usedlosti musel mít vlastník povolení podle příslušného ustanovení zákona o státní památkové péči.

Úvodní otázky: Nejdříve vyučující položí žákům tyto otázky, na které budou odpovídat: *Proč si myslíte, že vůbec některé objekty označujeme jako památky a snažíme se je chránit?* Po tomto úvodu, na který se předpokládá časová dotace několik minut, pedagog naváže stručným výkladem o historii usedlosti Kavalírka a současně se zaměří především na oblast památkové ochrany. Při výkladu o Kavalírce bude vyučující vycházet opět z teoretické části této práce, stejně tak bude postupovat u přiblížení vývoje i u ostatních usedlostí. Vždy zmíní, kdy a za jakým účelem usedlost vznikla, kdo byl nejvýznamnější majitel, proč a čím je usedlost výjimečná, jaké je její dnešní využití a v tomto případě naváže na ochranu kulturních památek a nemovitostí, kdy žákům zprostředkuje informace týkající se památkové péče.

Informace o uchování kulturního dědictví a povinnostech vlastníka jakéhokoliv objektu: Vyučující s žáky zrekapituluje informace, které se v rámci přípravné vyučovací hodiny ve škole již ohledně ochrany památek dozvěděli, a připomene jim, že na ochranu kulturních památek v České republice existuje zákon, jež se této problematice věnuje, tedy památkový zákon a následně nechá žáky písemně vypracovat odpověď na otázky v pracovním listu:

Kdo chrání památky? Napadá vás, k čemu taková ochrana je a jak může konkrétně probíhat? A v souvislosti s tím poté vysvětlí i pojem státní památková péče, která představuje veřejný zájem státu v péči o kulturní památky. Péče státu o kulturní památky zahrnuje činnosti, opatření a rozhodnutí, jimiž orgány památkové péče a odborná organizace státní památkové péče (Národní památkový ústav) zabezpečují zachování, ochranu, zpřístupňování a vhodné společenské uplatnění kulturních památek.¹⁵¹ V praxi se jedná o stanoviska a vyjádření orgánů památkové péče k zákonem stanoveným zásahům na kulturních památkách, tak aby tyto zásahy byly v souladu se zájmy památkové péče (ochranou a zachováním kulturních památek a jejich hodnot). O kulturní památky musí samozřejmě především pečovat jejich vlastník a také každý občan má povinnost je nepoškozovat a neohrožovat jejich zachování.¹⁵² Památkový zákon zároveň staví na stejnou úroveň jak samotnou péči o zachování kulturních památek, tak i jejich vhodné využití, které má přispívat k zachování hodnot, jejichž je nositelem kulturní památka. Otázka vhodného využívání památek je však poměrně problematická, ovšem jisté je, že vhodné využívání kulturních památek je více žádoucí než jejich ponechání bez využití. Nové využití kulturní památky by vždy mělo respektovat její půdorys, strukturu i výzdobu a současný způsob užívání by měl vyžadovat co nejmenší zásahy a změny jejich kulturně významných prvků. Dále by nové využití kulturní památky nemělo ovlivnit její konstrukci ani celkovou povahu, která by se v rámci úprav mohla zničit, a její současná tvář by tak zcela potlačila onen historický odkaz našeho kulturního dědictví.¹⁵³ Na příkladu usedlosti Kavalírka se dá žákům přiblížit i skutečnost, že dle příslušných ustanovení památkového zákona podléhá tato usedlost památkové ochraně, protože se nachází v ochranném pásmu a navíc i podle stavebního zákona je vlastník povinen udržovat jakýkoliv objekt v dobrém stavu, a to bez ohledu na to, zda objekt je či není kulturní památkou či se nachází v památkovém území nebo ochranném pásmu.¹⁵⁴ Usedlost Kavalírka by tak měla být žákům prezentována jako příklad vhodného zacházení se stavbou, jež se nachází v ochranném pásmu pražské památkové rezervace, ale sama o sobě

---

¹⁵¹ Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, § 1

¹⁵² Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, § 9

¹⁵³ Zídek, M.- Klusoň, J. *Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem*. s. 11, 12

¹⁵⁴ Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, § 154, § 3

není památkou, přesto její nynější majitel pro ni dokázal najít využití i v současnosti, avšak respektoval její charakter a i po rekonstrukci je ze stavby na první pohled patrné, že se jedná o bývalou košířskou usedlost, jež je sama odkazem našeho kulturního dědictví. Na tomto konkrétním příkladu by si žáci měli uvědomit, že ochrana kulturního dědictví nespočívá jen v tom, že vše významné prohlásíme za kulturní památku a dál se nebude nic dít, ale je zapotřebí i citlivého a účastného přístupu majitele, který se s péčí a snahou o uchování kulturních hodnot sám ztotožní. Na druhou stranu dle zmíněného stavebního zákona je povinností každého vlastníka pečovat o jakýkoliv objekt po celou dobu jeho existence, tedy ne jen o kulturní památku, a veškeré zásahy provádět s ohledem na charakter území a ochranu jeho architektonických a urbanistických hodnot a takovýmto pozitivním příkladem bez zvláštní památkové ochrany je právě usedlost Kavalírka.

Úkoly: Úkolem žáků bude doplnit chybějící text na základě stručného výkladu o usedlosti a v rámci výkladu zpracovat odpovědi na otázky: *Kdo chrání památky? Napadá tě, k čemu taková ochrana je a jak konkrétně může probíhat?*

Dále se žáci zamyslí nad slovními spojeními *kulturní dědictví* a *životní prostředí* a poté si společně tyto pojmy přiblíží. Součástí pracovních listů bude i ukázka autentického textu ze zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, konkrétně § 14 odst. 2, věnující se obnově nejen kulturních památek. Žáci tak na základě práce s textem ve skupinkách zkusí interpretovat nejzákladnější informace obsažené v tomto ustanovení a poté obejdou usedlost a zaznamenají, jaké opravy či úpravy jsou na Kavalírce na první pohled patrné a rozhodnou, zda musel vlastník žádat o povolení při těchto změnách. Před odchodem žáci opět rozhodnou *Zda je usedlost Kavalírka kulturní památkou?*, a napíší: *K jakým účelům nyní Kavalírka slouží?* Úkolem žáků určeným pro domácí přípravu bude popřemýšlet, popř. vyhledat, jaké kulturní či národní kulturní památky se nacházejí v jejich okolí nebo v Praze obecně (10 příkladů památek) a také napíší, o jaké stavbě si myslí, že by měla být kulturní památkou a svůj názor zdůvodní.

Aktivita: Aktivitou, která bude u usedlosti Kavalírka probíhat, bude zamyšlení se, opět ve skupinkách, nad tím, jaké konkrétní druhy úprav by na usedlosti žáci povolili nebo naopak zakázali, aby opravy byly v souladu s příslušnými ustanovením památkového zákona, se kterým se seznámili v rámci úkolů v pracovním listě, a zda stavba potřebuje dle jejich názoru nějaké další opravy a

jaké. Dále se pokusí navrhnout příklady vhodného zacházení se stavbou tak, aby nebyl porušen její charakter a mohla tak být i nadále odkazem kulturního dědictví, avšak mohla být současně i plně využívána. Časová dotace této aktivity je asi 20 minut i se závěrečnou prezentací nápadů a představ žáků.

Ukázka pracovního listu:

KAVALÍRKA

ÚKOLY:

1.) Na základě výkladu doplň do textu chybějící informace:

Usedlost Kavalírka dříve užívala přízvisko....., protože existovaly dvě takto pojmenované usedlosti. Na počátku 20. století vlastnil usedlost Stanislav Černý, který zde vybudoval.....

Kavalírka se proslavila zejména kvůli ..... ateliéru společnosti Praga film, který zde fungoval a v němž vznikaly tzv. .... filmy. Dnešní podobu má usedlost z doby, kdy jí ve 20. století vlastnil známý rod.....

2.) Tematické otázky k výkladu:

a) Kdo chrání památky?

b) Napadá tě, k čemu taková ochrana je a jak může konkrétně probíhat?

3.) Zamysli se nad těmito pojmy a zkus je vymezit:

kulturní dědictví

životní prostředí

4.) Ukázka autentického textu památkového zákona- přečti si text a interpretuj ho, poté obejdi usedlost a pokus se zaznamenat konkrétní opravy a úpravy, které jsou na budově patrné, a rozhodni, zda k nim vlastník musel mít povolení v souladu s tímto příslušným ustanovením památkového zákona. (porovnat úpravy můžeš na základě fotografie usedlosti před opravou)

§ 14

(2) Vlastník (správce, uživatel) nemovitosti, která není kulturní památkou, ale je v památkové rezervaci, v památkové zóně nebo v ochranném pásmu nemovité kulturní památky, nemovité národní kulturní památky, památkové rezervace, nebo památkové zóny, je povinen k zamýšlené stavbě, změně

stavby, terénním úpravám, umístění nebo odstranění zařízení, odstranění stavby, úpravě dřevin nebo udržovacím pracím na této nemovitosti si předem vyžádat závazné stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností, není-li tato jeho povinnost podle tohoto zákona nebo na základě tohoto zákona vyloučena.

5.) Rozhodni, zda je usedlost Kavalírka kulturní památkou?

ANO   NE

6.) Odpověz, k jakým účelům nyní Kavalírka slouží?

DŮ: Jaké kulturní památky či národní kulturní památky znáš ve svém okolí, v Praze? (napiš 10 příkladů památek) a o jaké stavbě si myslíš, že by měla být kulturní památkou a proč?

AKTIVITA:

1.) Zamysli se, jaké konkrétní druhy oprav či úprav bys na usedlosti povolil/a nebo naopak zakázal/a v souladu s výše definovaným příslušným ustanovením památkového zákona a také urči, zda stavba dle tvého názoru potřebuje další opravy a napiš jaké.

2.) Navrhni konkrétní příklady vhodného zacházení se stavbou tak, aby nebyl porušen její charakter a mohla být i nadále odkazem kulturního dědictví, avšak plně užívána.

KOTLÁŘKA

Téma: Třetím místem, kam povede naučná stezka, bude usedlost Kotlářka, kde pomocí nejen dobového historického obrazového materiálu mapujícího proměny usedlosti a zakreslováním lokací usedlostí do aktuálního plánu hlavního města Prahy budou žáci obeznámeni s touto stavbou a uvědomí si tak její vývoj od počátku až do dnešní podoby. Žáci se v rámci návštěvy této usedlosti seznámí jak s přeměnami stavby, tak s rozdílnými typy usedlostí obecně spolu s jejich charakterem i funkcí a také s důvodem jejich umístění zejména na svazích Košíř, ale také v jiných oblastech dnes již hlavního města Prahy.

Úvodní otázky: Na úvod výkladu položí vyučující žákům otázky, pomocí kterých zjistí, zda žáci vůbec nějaké usedlosti sami od sebe znají, popřípadě zda si uvědomují, kde se nimi mohou setkat: *Znáte nějaké usedlosti? Navštívili jste někdy nějakou usedlost? Kde se s názvy usedlostí můžeme dnes běžně setkat?* Časová dotace tohoto úvodu by měla být několik minut.

Informace o usedlostech a jejich funkcích: U této usedlosti vyučující ve svém výkladu, v rámci kterého bude popisovat historii stavby, žáky seznámí také s pojmy viniční usedlost a zemědělská/hospodářská usedlost a blíže žákům popíše charakter usedlostí tak, aby žáci pochopili, z čeho se skládaly, proč vznikaly tam, kde vznikaly, tedy vysvětlí jejich lokace, a zmíní, kde jinde v Praze se žáci s usedlostmi mohou setkat. Ovšem předtím, než žákům vyloží tyto informace, nechá je, aby se sami zamysleli nad příslušnými otázkami v pracovním listě: *K čemu mohla taková usedlost před čtyřmi sty lety sloužit- kdo ji obýval a proč, čím se živil, jak asi vypadalo její okolí?* Usedlosti vznikaly zdánlivě nahodile, avšak jejich umístění ovlivňovalo více faktorů. Nedůležitějším faktorem byl účel usedlosti, tedy například tzv. viničné usedlosti vznikaly v místech, kde byly ideální podmínky pro pěstování vína, naproti tomu hospodářské typy usedlostí se budovaly tam, kde byly vhodné předpoklady pro zemědělství. Charakter hospodářských usedlostí okolo Prahy byl odlišný od typicky venkovských hospodářských usedlostí. Zde dostanou prostor opět žáci a pokusí se představit si: *Z čeho se typická hospodářská usedlost v okolí Prahy mohla skládat, jaké objekty či budovy ji tvořily a k jakému účelu sloužily.* Usedlost se většinou skládala z komplexu budov obytných a hospodářských, které byly rozmístěny okolo dvora a které v některých případech bývaly i propojené. Vybavení usedlosti pak dále tvořily: sýpky, sklepy a komory, a odděleně stávaly: chlévy,

stodoly či menší chlívky. Součástí usedlosti vždy byla i studna a někdy i jiné objekty typu psích bud či holubníků. Usedlosti byly do jisté míry typizované – pozemek měl vždy buď tvar čtverce, nebo obdélníku a proti sobě stály obytné a hospodářské budovy a celý prostor na jedné straně uzavírala stodola a na druhé brána do dvora usedlosti. Vše bylo propojené kůlnami nebo zdmi a vytvářelo uzavřený celek. Veškerý život na usedlosti se odehrával na dvoře, byly k tomu přizpůsobeny i objekty, například fasády byly vypracovány pro pohledy zevnitř usedlosti. Současně s výkladem o lokaci usedlostí budou mít žáci v plánu Prahy, který budou mít v pracovních listech, tyto úkoly: *Dle výkladu barevně označ na plánu současné Prahy ta místa, kde se před čtyřmi sty lety usedlosti typicky vyskytovaly a dále Prohlídni si historický plán Prahy a napiš, v čem je na první pohled patrná proměna hlavního města mimo historické centrum a co může být její příčinou?* Oblastí, kde se stavělo nejvíce usedlostí, byly Košíře a také přilehlý Smíchov, kde se také těchto usedlostí i nejvíce zachovalo. Dále se usedlosti hojně vyskytovaly v oblasti Břevnova, Dejvic a Šárky. Na opačném břehu Vltavy byly stavěny usedlosti především viničního typu, a to na území Troji či v Libni. Viniční usedlosti často vznikaly i na Vinohradech, avšak zde se jich zachovalo do dnešních dní velmi málo, neboť ustupovaly následné výstavbě. Dalším faktorem, který ovlivňoval vznik usedlostí v příměstských oblastech hlavního města, byla jejich ekonomická funkce. Zemědělci či vinaři prodávali své suroviny ve městě na trhu a zásobovali tak jeho obyvatele surovinami. Tato symbióza fungovala několik staletí, avšak narušovaly ji válečné konflikty, které zemědělství v různé míře znemožňovaly. Situace vygradovala v polovině 18. století, kdy škody v zemědělství byly již tak velké, že nebylo možné ho obnovit, bylo zrušeno vinařství okolo Prahy a taktéž zemědělská výroba již nebyla natolik výhodná jako dříve, s tím souvisel i stále více klesající zájem o zemědělské obory z řad drobných a středních měšťanů, kteří začali své pozemky v okolí Prahy prodávat. Tyto menší zemědělské pozemky se spojovaly ve větší celky, ze kterých se budovaly rozsáhlé zahrady, parky, letohrádky a další objekty, jež začaly sloužit k odpočinku a relaxaci bohatým pražským měšťanům. Staré hospodářské objekty byly přestavovány na náročnější stavby, které měly ovšem

stále venkovskou podobu. Tento typ usedlostí se dochoval do 19. století a v některých případech i do 20. století.¹⁵⁵

Úkoly: Úkolem žáků bude nejdříve opět doplňovat chybějící text v pracovních listech vážící se k vývoji této usedlosti a dále během výkladu pedagoga zpracovávat následující otázky a úkoly. Nejdříve si žáci zkusí představit- *K čemu mohla taková usedlost před čtyřmi sty lety sloužit- kdo ji obýval a proč, čím se živil, jak asi vypadalo její okolí?*, a poté budou zapojeni do výkladu tím, že se budou snažit vymyslet: *Z čeho se typická hospodářská usedlost mohla skládat, jaké objekty či budovy ji tvořily a k jakému účelu sloužily* a dále při výkladu o lokacích tehdejších usedlostí budou žáci plnit tento úkol: *Dle výkladu barevně označ na plánu současné Prahy ta místa, kde se před čtyřmi sty lety usedlosti typicky vyskytovaly* a dále *Prohlídni si historický plán Prahy a napiš, v čem je na první pohled patrná proměna hlavního města mimo historické centrum a co může být její příčinou?* Dalším úkolem žáků bude jejich snaha samostatně pomocí svých zařízení (mobilních telefonů či fotoaparátů) zachytit usedlost na fotografii. Každý žák vyfotografuje usedlost podle svého vlastního pohledu na ni, každý si najde své místo, svůj úhel pohledu, svou míru zachycení okamžiku a usedlost se pokusí originálně zaznamenat. Žáci se budou moci pohybovat v nejbližším okolí usedlosti tak, aby ji každý mohl dle svého vlastního uvážení vyfotografovat, nápadům na fotografii by se neměla klást zásadní omezení. Také zodpoví otázku, zda je, nebo není Kotlářka památkově chráněna a formou domácího úkolu se vyjádří vlastními slovy k nynějšímu využití usedlosti, které porovnájí s využitím usedlosti Kavalírka.

Aktivita: Aktivitu na Kotlářce bude tvořit přiřazování fotografií v pracovním listu, které vyobrazují tutéž část usedlosti, ovšem v různém čase a žáci by si tak měli uvědomit vývoj, kterým usedlosti procházely. Žáci ve skupinkách popíší změny, ke kterým na usedlosti došlo a zamyslí se nad tím, jakou funkci mohly tyto konkrétní objekty v rámci celé usedlosti plnit a jak se tato funkce časem proměnila. Časová dotace této aktivity bude asi 10-15 minut.

---

¹⁵⁵ Usedlosti a jejich lokace. *Praha.eu portál hlavního města Prahy: Odbor památkové péče* [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: http://pamatky.praha.eu/jnp/cz/pamatkovy_fond/usedlosti_na_uzemi_hlavniho_mesta_prahy/in dex.html

Ukázka pracovního listu:

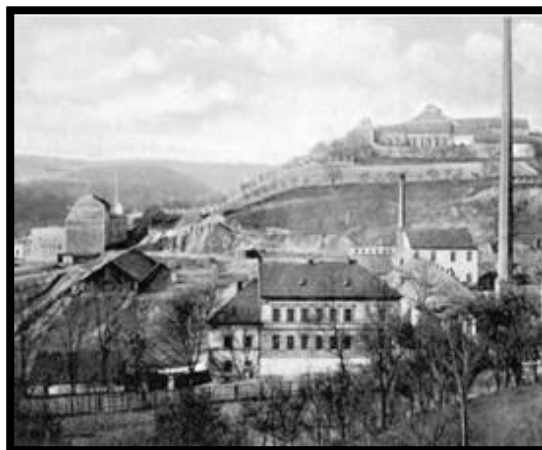
KOTLÁŘKA

ÚKOLY:

1.) Na základě výkladu doplň do textu chybějící informace:

Usedlost Kotlářka bývala dříve tzv. .... usedlostí,
neboť se v jejím bezprostředním okolí dříve nacházela právě .....

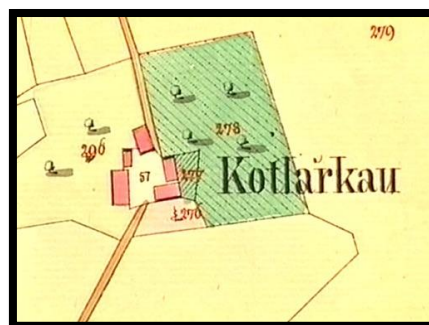
Ve druhé polovině 17. století
tehdejší viniční domek zakoupil
Melichar Werchauer, po němž
usedlost nese jméno a jehož
zaměstnání
bylo.....,
což znamená.....
Současný majitel usedlosti zde
zbuodoval.....

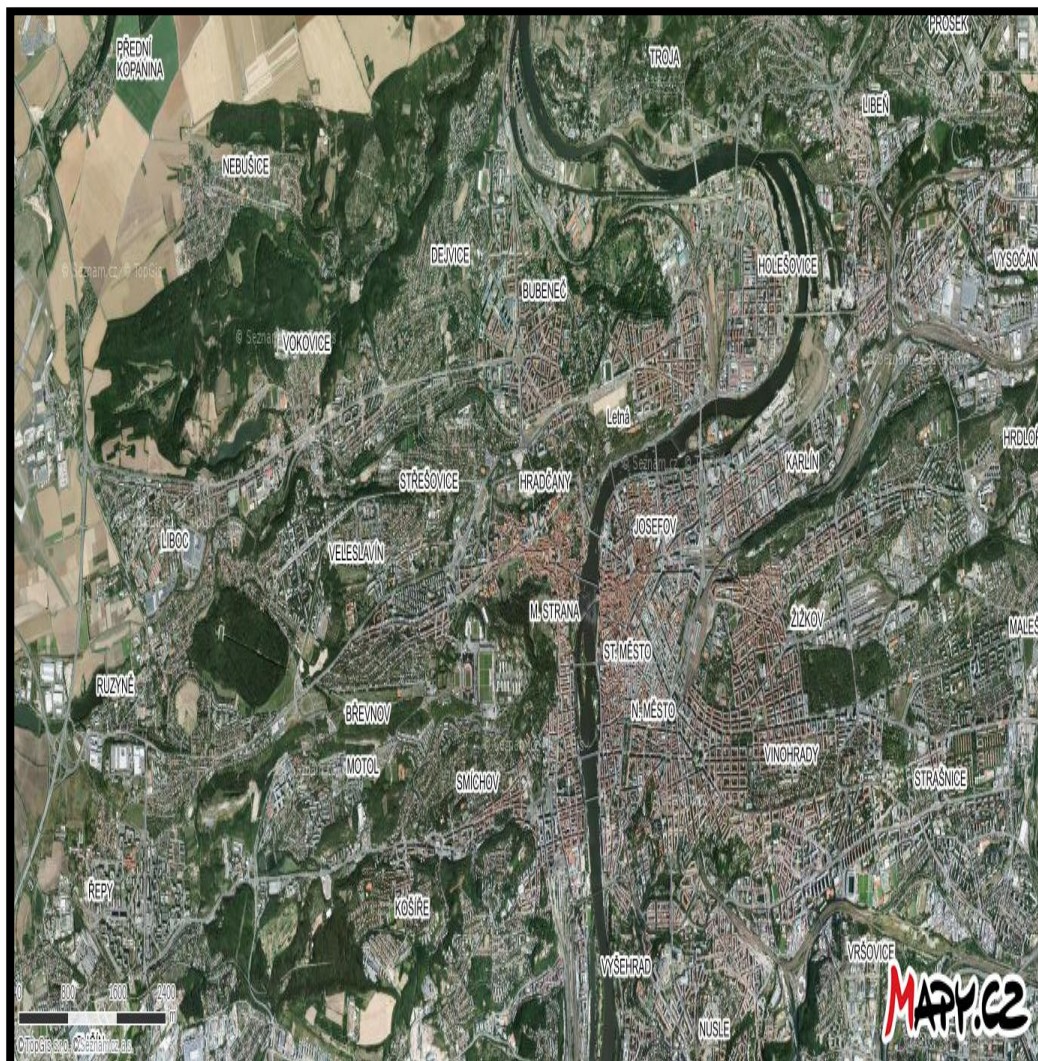
2.) Tematické otázky a úkoly k výkladu:

**a) Představ si, k čemu mohla taková usedlost před čtvrti sty lety sloužit-
kdo ji obýval a proč, čím se živil, jak asi vypadalo její okolí ?**

**b) Z čeho se typická hospodářská usedlost mohla skládat, jaké objekty či
budovy ji tvořily a k jakému účelu sloužily?**

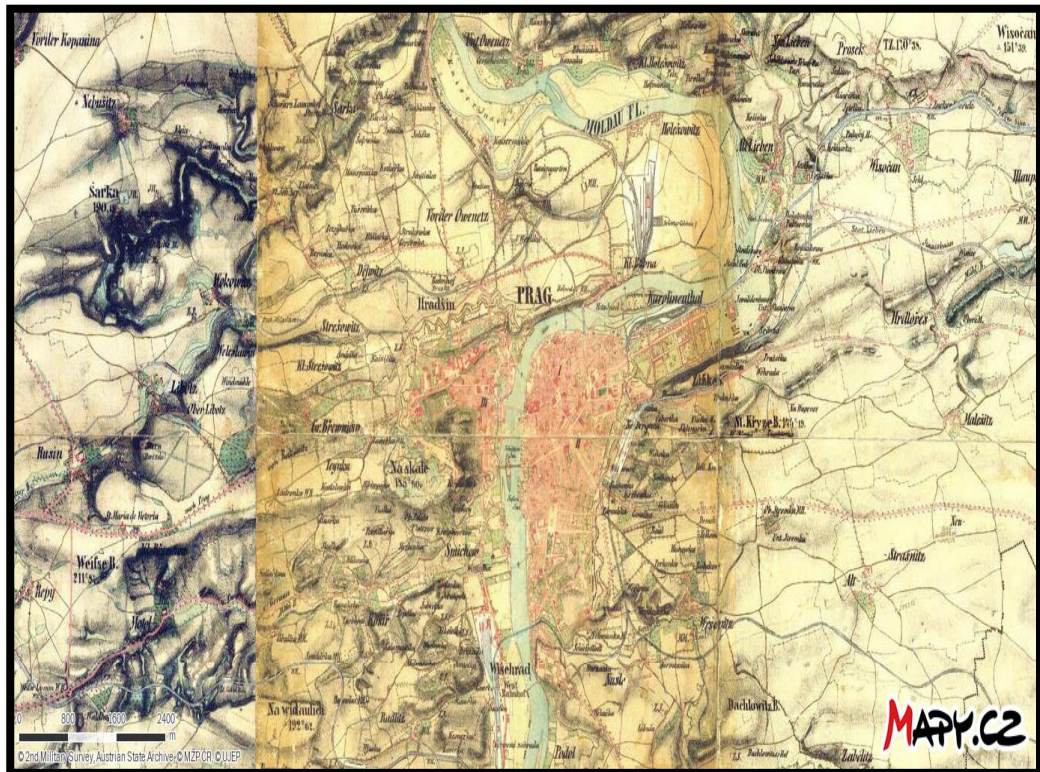

c) Dle výkladu barevně označ na plánu současné Prahy ta místa, kde se před čtyřmi sty lety usedlosti typicky vyskytovaly.

3.) Prohlédni si historický plán Prahy a napiš, v čem je na první pohled patrná proměna hlavního města mimo historické centrum a co může být její příčinou?

4.) Pokus se dle svého vlastního úhlu pohledu, co nejzajímavěji zachytit usedlost Kotlářka pomocí fotoaparátu a následně zhotov fotografii a přines ji na hodinu závěrečné reflexe této exkurze.

5.) Rozhodni, zda je usedlost Kotlářka památkově chráněna?

ANO   NE

DÚ: Porovnej a zhodnot' dle svého názoru současné využití usedlostí Kavalírka a Kotlářka.

AKTIVITA: Zkus k sobě přiřadit fotografie (fotografie označené písmenem a fotografie označené číslicí, př. D 4, E 5), jež nabízejí pohled na stejnou část usedlosti, ale jejich rozdíl je v čase, kdy byly snímky pořízeny, a popiš změny, ke kterým došlo. Dále se také zamysli nad tím, jakou funkci mohly tyto objekty v rámci celé usedlosti plnit a jak se tato funkce časem proměnila.

A

B

1

2

TURBOVÁ

Téma: Na usedlost Turbová se žáci pokusí hledět očima významného národního umělce 20. století, který na usedlosti dokonce i bydlel a tvořil svá díla. Bude se jednat o Jiřího Trnku, českého výtvarníka, malíře, sochaře, loutkaře, scénáristu, ilustrátora a režiséra animovaných filmů, jehož prostřednictvím budou žáci rovněž stručně seznámeni s filmovým studiem Bratři v triku, které vyrábí animované filmy. Žáci budou také pracovat s autentickým uměleckým textem a ilustracemi, díky nimž jim bude přiblížena nejen tato usedlost, ale i osobnost a tvorba J. Trnky. Žáci budou obeznámeni s vývojem této stavby, filmovým studiem Bratři v triku a s umělcem J. Trnkou, významnou osobností české kultury spjatou s tímto regionem, zejména svou tvorbou.

Úvodní otázky: Při úvodu u této usedlosti budou žákům položeny následující otázky: *Jaké české animované filmy/pohádky znáte? Na jaké animované pohádky jste se v dětství dívali a které byly vaše oblíbené?* Pokud se mezi konkrétními pohádkami neobjeví *Zahrada*, měl by ji vyučující žákům připomenout a navázat tak na osobnost Jiřího Trnky. Vhodné by bylo *Zahradu* žákům ještě před exkurzí promítnout, aby s tímto dílem byly už seznámeni, pokud ho neznají, a to například i v rámci jiného vzdělávacího oboru nebo je možné žákům zadat jako domácí přípravu před exkurzí, aby tuto pohádku shlédli. Časová dotace se bude pohybovat okolo 5 minut.

Informace Jiřím Trnkovi a studiu Bratři v triku: Následovat bude vyprávění o historii a vývoji usedlosti Turbová, kdy vyučující žákům přiblíží nejdůležitější léta stavby spolu s majiteli na základě zpracování tohoto tématu v teoretické části práce. Dále se žáci seznámí s osobností umělce J. Trnky a jeho tvorbou. Jiří Trnka je s vývojem usedlosti spojen zejména z důvodu svého dlouhodobějšího pobytu v areálu usedlosti Turbové, konkrétně v letech 1939 až 1958, měl zde i svůj ateliér, ve kterém vznikala jeho stěžejní díla. Mezi ta nejslavnější patří bezesporu *Zahrada*, kterou napsal i ilustroval a jejímž námětem se mu stala právě rozsáhlá zahrada usedlosti Turbová. Pedagog by měl také zmínit celý profil Jiřího Trnky, jenž je například spojován se začátky českého animovaného filmu, a to konkrétně v souvislosti se založením studia Bratři v triku v roce 1945. Zde bude žákům položena otázka v rámci výkladu, kdy se nejdříve podívají na známé logo studia a poté odpoví: *Zda se s tímto logem již někdy setkali a popřípadě v jaké spojitosti?*, a pedagog pak bude dále pokračovat informacemi,

že studio je pokládáno za největší v Čechách, vzniklo v něm přes 1600 kreslených filmů nejrůznějších stylů i žánrů, které byly oceňovány na mezinárodních festivalech po celém světě.¹⁵⁶ Mezi nejznámější pohádky, které pochází právě z dílny tohoto studia, patří například pohádky: Křemílek a Vochomůrka, Rumcajs, víla Amálka, Maxipes Fík, Rákosníček, Mach a Šebestová, Krteček a další.¹⁵⁷

Dále je nezbytné zmínit, že Trnka byl také loutkářem, v roce 1936 založil v pražském divadle Rokoko svou vlastní loutkovou scénu Dřevěné divadlo, kde působil jako loutkoherce, výtvarník a spoluautor her, ovšem po první sezóně divadlo zaniklo z důvodu finančních problémů. Byl to také právě Trnka, kdo pro reklamní účely vytvořil postavu Hurvínka, a to při svém prvním setkání s loutkovým filmem. Trnka se také intenzivně věnoval ilustracím a za svůj život tak ilustroval více jak sto knih od českých i světových autorů a velmi výrazně se proslavil i díky ilustracím dětských knih. V letech 1941 až 1944 spolupracoval s Národním divadlem jako kostýmní výtvarník a aktivně se účastnil i filmových výprav v pražských barrandovských ateliérech. O rok později se stal uměleckým vedoucím pražského studia kresleného filmu, jenž působil pod Filmovým ústavem, a začal se věnovat i animovanému loutkovému filmu. Zde vyučující nechá opět prostor žákům pro zpracování následujícího úkol v pracovních listech: *Vypiš všechny tvůrčí oblasti, kterým se J. Trnka věnoval.* Pro tvorbu Jiřího Trnky je typická jeho osobitá imaginace, nekonvenčnost žánru, humor, pohybová stylizace, originální propojení výtvarného umění a hudby v rámci filmu a vyvolání představy krajinné atmosféry. Nejen díky tomu se stal Trnka uznávaným umělcem, který byl oceněn nejen v Čechách, ale i ve světě.¹⁵⁸

Úkoly: Úkolem žáků bude tak jako u ostatních usedlostí, doplňovat na základě stručného výkladu prázdná místa v textu týkající se vývoje usedlosti Turbová a osobnosti J. Trnky a výklad bude rovněž prostoupen položením otázky žákům: *Setkali jste se již někdy s tímto logem a popřípadě v jaké spojitosti?*, a v pracovních listech si nejdříve prohlédnou logo Bratrů v triku a poté otázku

---

¹⁵⁶ Studio bratří v triku. *KRÁTKÝ FILM A.S.* [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.kratkyfilm.eu/bratrivtriku.html>

¹⁵⁷ Slavní bratří v triku oslaví šedesátku. *iDnes.cz/Zprávy/Kultura* [online]. [cit. 2016-03-29]. Dostupné z: http://kultura.zpravy.idnes.cz/slavni-bratri-v-triku-oslavi-sedesatku-d9n-/filmvideo.aspx?c=A050609_155243_filmvideo_gra

¹⁵⁸ Jiří Trnka. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=657>

zodpoví. V průběhu výkladu taktéž *vypíše všechny tvůrčí oblasti, kterým se Jiří Trnka věnoval*. Dále si přečtou úryvek z díla *Zahrada*, který budou mít nakopírovaný v pracovních listech a seznámí se s ilustracemi, které toto dílo dotvářejí, a poté ve skupinkách vypracují otázky k textu- *Pro koho je kniha určena a jakou část Trnkovy tvorby zastupuje? Napiš, kde je v textu patrná možná spojitost s usedlostí Turbová a jejím prostředím a dolož konkrétními příklady z textu. Jak bys charakterizoval/a Trnkovy ilustrace?* Žáci také rozhodnou, zda je usedlost Turbová památkově chráněna či nikoliv. Domácí úkol pak bude tvořit vyhledání příkladů stěžejních Trnkových děl z různých oblastí jeho tvorby.

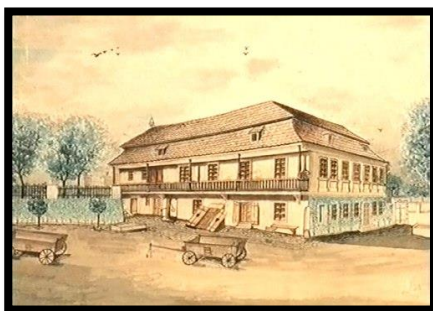
Aktivita: Aktivita na Turbové se bude opírat taktéž o ukázkou textu z díla *Zahrada*, avšak žáci se pokusí pracovat se svými vlastními představami a pocity a pokusí se vyjádřit k tajemnu, které ze zahrady vystupuje. Žáci tedy nejdříve každý sám za sebe napíše, jaké pocity po přečtení úryvku mají, jak na ně úryvek působí a jakou představu si o zahradě utvořili. Následně své představy a pocity zkonzultují a prodiskutují ve svých skupinkách a dále se zamyslí nad tím, jaký vztah k zahradě mohl mít právě J. Trnka, zda je to z jeho *Zahrady* patrné a jestli po přečtení úryvku spatřují v tomto díle jeho odkaz, památku na něj, popřípadě v čem? Časová dotace této aktivity by se měla pohybovat mezi 15-20 minutami.

Pracovní listy:

TURBOVÁ

ÚKOLY:

1.) Na základě výkladu doplň do textu chybějící informace:

V ..... století koupil František Xaver Turba vinici a nechal na ní

vybudovat honosnou barokní usedlost. Výraznou proměnou prošla usedlost, když ji vlastnil Josef Linhart, jenž byl smíchovským..... a

..... V období První republiky byla usedlost významným ..... a ..... centrem, neboť se na ní scházelo mnoho známých osobností. Mezi významné hosty usedlosti v letech 1939-1958 patřil také malíř....., který ve svém přízemním bytě na Turbové vytvořil například dílo....., k němuž ho inspirovalo bezprostřední prostředí usedlosti.

2.) Tematické otázky k výkladu:

a) Setkali jste se již někdy s tímto logem a popřípadě v jaké spojitosti?

b) Vypiš všechny tvůrčí oblasti, kterým se Jiří Trnka věnoval.

3.) Přečti si text z díla *Zahrada*, které J. Trnka na usedlosti vytvořil:

... To šlo jednou pět kluků do školy. Oni ovšem chodili do jiné školy, než do jaké děti chodí. Nebyla to první ani druhá třída, ale úplně jiná škola, jakou nikdo

nezná. Tak šli a cestou uviděli ve vysoké zdi z kamenů starou železnou branku, celou rezavou. Tu zeď však nebylo vůbec vidět, protože byla tak zarostlá psím vínem, že vypadala jako pralesová zeď, a ne obyčejná...

... No, a těch pět kluků se zastavilo u té branky a řeklo si, že se podívají dovnitř; ale hned viděli, že to nebude nic lehkého. Dvířka byla těžká, rezavá, s velkým zámkem a velikánskou železnou klikou, na kterou ani nedosáhli...

„Tlačte všichni,“ velel jeden kluk. Ti ostatní tlačili a tlačili, a najednou se branka malinko pohnula, kluci se lekli a přestali tlačit. Nic. Bylo ticho.

Tak ten jeden do té branky strčil prstem, ale docela malinko a tak malým prstíčkem, že byl div, co se pak stalo.

Vrrrzúúúúúúthruúúúúú udělala branka a pomalu se otevřela. Ona nebyla vůbec zamčená, ale nevypadala na to. Jak to má kluk vědět! Tak a zas ticho.

Uvnitř bylo vidět spoustu vysoké trávy, šla klukům až nad hlavu, a taky nějaké keře a dosti šero. Pod jedním keřem stál kamenný trpaslík a usmíval se. Měl čepici ještě trochu červenou, ale ostatní barvy už byly pryč, deště je vzaly. No, prosím, ještě že trpaslík byl kamenný, toho se žádný kluk nemusí bát. Ale vtom aúúúú, šuškrť, prsk a kluci vyletěli z branky ven a trásli se. Pod keřem vedle trpaslíka byla roztrhaná zíněnka. Lezlo z ní seno a z toho sena se vynořil starý zlostný kocour. Byl dost vypelichaný, ale přesto hrozný, protože to byl zlomyslný kocour samotář a občas sprostě nadával. Ted' však nenadával, jen se drze chechtal a chechtal...

a) Pro koho je kniha určena a jakou část Trnkovy tvorby zastupuje?

b) Napiš, kde je v textu patrná možná spojitost s usedlostí Turbová a jejím prostředím, dolož konkrétními příklady z textu.

c) Jak bys charakterizoval/a Trnkovy ilustrace?

4.) Rozhodni, zda je usedlost Turbová kulturní památkou?

ANO   NE

**DÚ: Uved' příklady konkrétních děl, která Trnka vytvořil, ilustroval atd.
Z každé oblasti jeho tvorby uved' alespoň 1 příklad.**

AKTIVITA:

1.) Napiš sám za sebe, jaké pocity po přečtení úryvku máš, jak na tebe úryvek působí a jakou představu sis o zahradě vytvořil?

2.) Ve skupince své představy a pocity prodiskutuj a zamysli se nad tím, jaký vztah k zahradě mohl mít právě J. Trnka, zda je to z jeho díla patrné a jestli po přečtení úryvku spatřuješ v tomto díle nějaký jeho odkaz, památku na něj, popřípadě v čem?

BOŽINKA/BOŽÍNKA

Téma: Posledním místem exkurze bude prostředí usedlosti Božinka/Božínka, v jejíž souvislosti se žáci dozvědí o významném českém cestovateli, botanikovi, fotografovi, spisovateli a etnografovi Albertu Vojtěchu Fričovi a jeho snahách o pozitivní přístup tehdejší společnosti k odlišným kulturám prostřednictvím práce s textem. Stručně se také seznámí s postoji tehdejší společnosti k příslušníkům odlišných kultur a zamyslí se nad způsoby setkávání s odlišnými kulturami dnes a nad tím, jaký to pro nás může mít přínos. Pomocí stručného výkladu budou žáci rovněž obeznámeni s vývojem této usedlosti, s jejím účelem, významnými majiteli i důvodem dnešní neexistence, opět na základě informací zpracovaných v teoretické části této práce.

Úvodní otázky: Pedagog u zahájení výkladu o této usedlosti použije výukovou metodu brainstormingu, kdy žákům položí otázku: *Co vás napadne, když se řekne kultura?(co je to kultura?)*. Časová dotace by se opět měla pohybovat okolo pár minut.

Informace o kulturní a sociální antropologii a osobnosti A. V. Friče: Po brainstormingu vyučující naváže stručným výkladem o samotné usedlosti a její historii a zaměří se na vyprávění o osobnosti Alberta Vojtěcha Friče a žáci se dozvědí její spojitost právě s Božinkou/Božínkou. Frič měl již od mládí velký zájem o poznání malých národů, jejich kultury- lidového umění, folkloru a způsobu života vůbec, a proto se již v 19 letech vydal na svou první cestu do Ameriky. Do roku 1929 podnikl výprav deset a v podstatě tak strávil více jak deset let v divočině. Frič ovšem necestoval jen za dobrodružstvím, nýbrž při svých cestách shromažďoval veliké množství etnografického materiálu, například sbírkové předměty, fotografie, jejichž některé exempláře z oblastí řek Orinoko a Amazonka jsou uschovány v Náprstkově muzeu v Praze¹⁵⁹, zapsané báje, záznamy o každodenním způsobu života domorodců i jejich zvyků. Dále také sestavil 36 slovníků indiánských jazyků a nářečí a významně přispěl ke geografickým výzkumům neprobádaných území. Fričovou snahou bylo získat „materiál z první ruky“ a představit tak odlišné kultury jako něco unikátního a ne primitivního, což byla ovšem praxe tehdejší doby. V 19. století a ještě i na

---

¹⁵⁹ Podsbírka mimoevropské etnografie. *Náprstkovo muzeum: Oddělení mimoevropské etnografie* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.nm.cz/Naprstkovo-muzeum/Oddeleni-NpM/Oddeleni-mimoevropske-etnografie/>

počátku století dvacátého západní kultura pohlížela na ostatní kultury kriticky, nadřazeně a hodnotila je na základě vlastních měřítek a označovala je za špatné. Zde si žáci přečtou krátký úryvek z knihy *Indiánská knížka*, kterou napsal vnuk Friče, Rodolfo, jehož babička byla indiánkou kmene Čamokoko v Paraguay a z jejichž lásky k A. V. Fričovi se narodila dcera. V úvodu této knihy je představeno úsilí Friče o pozitivní nazírání na odlišné kultury, ke kterému se svými cestami snažil přispět. Zajímavostí je, že ze své třetí výpravy po Jižní Americe s sebou do Prahy Frič přivezl indiána Čerwiuše, který pocházel z kmene, jenž celý trpěl záhadnou nemocí, o které Frič zjistil, že ji způsobují tropické škrkavky, a když se opět k tomuto kmeni vrátil, tak jim dal léky, které chorobu vyléčily. V této části bude výklad opět přerušen úkolem žáků: *Představ si, že jsi Čerwiušem- domorodým obyvatelem národa, který žije v Americe, a ocitl ses poprvé v tehdejších, Fričových, Košířích- Jak na tebe působí? Co tě zaujme? Z čeho máš strach? Co se ti líbí?*

V pracovních listech budou mít žáci fotografii podoby Božinky/Božinky, tak jak vypadala, když v ní žil právě Frič, tedy budou na první pohled patrné i jeho rozsáhlé skleníky, v jejichž souvislosti je nutné, aby pedagog zmínil i Fričův přírodovědecký přínos v oblasti studia kaktusů a sukulentů, které nejen objevil a přivezl do Evropy, ale které ve svých sklenících v Božince/Božince i pěstoval a vytvořil tak jednu z největších světových sbírek kaktusů.¹⁶⁰

Úkoly: Úkolem žáků u poslední usedlosti bude rovněž nejdříve doplnit na základě stručného výkladu nejzákladnější informace vztahující se k stavbě usedlosti a její historii spolu s údaji o nejvýznamnějším majiteli. Poté žáci budou pracovat s textem z knihy *Indiánská knížka*, kde se pokusí interpretovat vlastními slovy snahy A. V. Friče v rámci jeho výprav do Ameriky za domorodci a také se zamyslí nad tím, čím by se na základě textu mohla zabývat společenská věda- kulturní a sociální antropologie. Následně se dle informací z výkladu zkusí vžít do role Čerwiuše, který je poprvé v Praze, v současných Košířích a zamyslí se nad tím, jak na něj může tento region působit: *Představ si, že jsi Čerwiušem- domorodým obyvatelem národa, který žije v Americe a ocitl ses poprvé v tehdejších, Fričových, Košířích- Jak na tebe působí? Co tě zaujme? Z čeho máš strach? Co se ti líbí?* Dále při práci s pracovními listy budou žáci hledat

---

¹⁶⁰ Frič, R. F.-Frič, A. V. *Indiánská knížka*.

odpovědi na následující otázky: *Čím si myslíš, že Fričův výzkum obohatil tehdejší, ale i dnešní společnost? Rozhodni, zda byla usedlost Božinka/Božínka památkově chráněna?* Dále budou žáci opět pracovat s úryvkem z knihy *Indiánská knížka*, avšak tentokrát s jinou částí, a budou odpovídat na otázky, které se budou k textu vztahovat a které budou zároveň celé téma úsilí Friče v rámci kulturní a sociální antropologie shrnovat a taktéž navazovat k následující aktivitě: *Co se snaží Frič slovy v úryvku říci? Zkus vysvětlit užití pojmy: fakirismus, telepatie, hypnóza.* Domácí úkol se bude týkat instituce Náprstkovo muzeum, o níž budou muset žáci zjistit podstatné informace- co je to za instituci, kde ji najdeš, čím se zabývá, co v ní najdeme a zároveň odpoví na otázku: *Proč jsou Fričovy snímky z cest uschovány právě v tomto muzeu?*

Aktivita: Aktivita vážící se k Božince/Božínce bude na téma odlišných kultur a žáci zamyslí a společně ve skupinkách prodiskutují, jakým způsobem se dnes můžeme setkat s odlišnou kulturou, a poté vymyslí alespoň 3 konkrétní příklady těchto setkání. Dále budou společně hledat odpovědi na otázku, čím pro nás může být střet s odlišnou kulturou obohacující a opět napíší alespoň 3 konkrétní příklady. Poslední otázka v rámci této aktivity bude adresována jednotlivým žákům, kteří se zamyslí, zda se někdy osobně setkali s odlišnou kulturou a jejími projevy a uvedou konkrétní situaci.

Časová dotace této aktivity by měla být přibližně 15 minut.

Ukázka pracovního listu:

BOŽINKA/BOŽÍNKA

ÚKOLY:

1.) Na základě výkladu doplň do textu chybějící informace: Označení Božinka/Božínka získala usedlost pravděpodobně v 17. století, kdy jí koupil stavitel pocházející z Itálie..... Pozemku se začalo

říkat ..... z něj vzniklo počestlé Božinka/Božínka. Proslavení usedlost čekalo až ve 20. století s jejím novým majitelem, který ji kompletně přestavěl na novorenesanční vilu se ....., ve kterých pěstoval....., zejména..... Tímto slavný majitelem nebyl nikdo jiný než .....

2.) Tematické úkoly k výkladu:

a) Přečti si následující úryvek z knihy *Indiánská knížka* a pokus se interpretovat Fričovy snahy v rámci jeho výprav do Ameriky za domorodci a zamysli se nad tím, čím by se na základě textu mohla zabývat společenská věda- kulturní a sociální antropologie.

V roce 1903 odjížděl dvacetiletý mládenec z dobré pražské rodiny, trochu černá ovce — zběhlý student a svéhlavý syn, Vojta (neboli španělsky Alberto) Frič už podruhé do Jižní Ameriky. První cesta (1901—1902) byla spíše přírodovědná, tato měla být etnografická. Po návštěvě Brazílie totiž dospěl k závěru, že více než hledání kaktusů (kvůli kterým se za oceán původně vypravil a které snad ještě nějaký čas v přírodě přežijí) budou „pro vědu a lidstvo“ užitečnější jeho poznatky o nejakutněji ohroženém druhu — divokých vnitrozemních indiánech z Gran Chaka a Mato Grossa. V pase si přeškrtl název své vlasti *Österreich-Ungarn* a nadepsal *Bohemia*. Doufal, že svými objevy přispěje k tomu, aby právě česká věda sehrála významnou roli na poli nově se rodícího oboru, kterému se dnes říká kulturní a sociální antropologie.

b) Představ si, že jsi Čerwuišem- domorodým obyvatelem národa, který žije v Americe, a ocitl ses poprvé v tehdejších, Fričových, Košířích- Jak na tebe působí? Co tě zaujme? Z čeho máš strach? Co se ti líbí?

3.) Čím si myslíš, že Fričův výzkum obohatil tehdejší, ale i dnešní společnost?

4.) Rozhodni, zda usedlost Božinka/Božínka památkově chráněna?

ANO   NE

5.) Přečti si následující úryvek, který je z knihy *Indiánská knížka*, jež představuje setkání V. A. Friče se svým vnukem R. F. Fričem, a odpověz na následující otázky.

Naučil jsem se jejich jazyk (i když s mluvnickými chybami), a tak doufám, že jsem je zapsal dost přesně, ačkoliv jsem to dělal jenom ze sportu. Víím, že si tím uškodím: vědci od zelených stolů nemají taková pozorování rádi. Mnohé jejich studie popírají jakoukoliv symboliku v myšlení a kultuře přírodních národů a vykládají legendy doslovně. Prohlašují, že surový primitivní divoch přece není schopen představit si v červeném peří plameňáků ráj spatřený v ranních červáncích. Indiánskou víru i tradiční kult kritizují a zesměšňují, jejich tabu považují za legrační pověry. Z našeho pohledu je na domorodých bájích a rituálech opravdu hodně směšného, ale oni mají zároveň takové vědomosti, o nichž nemá naše věda zatím ani ponětí (fakírismus, telepatie, hypnóza). Považuji za nutné upozornit i na to, že mnohdy běloši starobylé indiánské legendy úmyslně zamotají a jejich smysl účelově překroutí — z nepochopení, z důvodu ideologie nebo z nedostatečné znalosti jazyka, takže se nakonec nedá rozeznat, co je opravdu původní a co uměle naočkovaného domorodci přijali za své.

a) Co se těmito slovy snaží Frič říci?

b) Zkus vysvětlit pojmy:

fakírismus

telepatie

hypnóza

DÚ: Seznam se s Náprstkovým muzeem: Co je to za instituci, kde ji najdeš, čím se zabývá, co je jejím obsahem. Proč jsou některé Fričovy snímky z cest uschovány právě v tomto muzeu?

AKTIVITA:

1.) Jakým způsobem se dnes můžeme setkat s odlišnou kulturou? Napiš alespoň 3 konkrétní příklady.

2.) Čím pro nás může být střet s odlišnou kulturou obohacující? Napiš alespoň 3 konkrétní příklady.

3.) Zamysli se, zda si se někdy osobně setkal/a s odlišnou kulturou a jejími projevy. Uveď konkrétní situaci.

Ukončení exkurze po vybraných usedlostech

Místo, kde stávala usedlost Božinka/Božínka je poslední zastávkou při navrhované exkurzi po vybraných usedlostech Prahy 5. Po ukončení aktivity na téma odlišných kultur a chování k nim, se žáci spolu s vyučující odeberou zpátky do školy, kde proběhne stravování ve formě obědu. Předpokládaný návrat je po 13. hodině odpoledne.

Žáci si po skončení exkurze ponechají své pracovní listy u sebe, a to z následujících důvodů. Za prvé, aby si mohli doplnit informace, které si nestihli zaznamenat a které jim v jednotlivých úkolech chybí, dále aby mohli vypracovat některé úkoly, které jsou koncipovány tak, aby se k určitým tématům žáci museli vrátit i při domácí přípravě a dohledat potřebné informace a vyplnit tak pracovní listy a v neposlední řadě, aby jim pracovní listy mohly sloužit jako učební materiál. Zároveň budou pracovní listy nutnou součástí při závěrečné fázi exkurze, kdy ve škole proběhne vyhodnocení odpovědí, rekapitulace znalostí, diskuse nad tématy a prezentace práce jednotlivých skupin.

3.4.3 Závěrečná fáze exkurze

Poslední neboli závěrečná fáze exkurze se bude odehrávat již ve školním prostředí, tedy ve školní třídě, a to následující vyučovací hodinu vzdělávacího oboru, v rámci něhož byla exkurze provedena. Pro vyhodnocení samotné exkurze a jejího přínosu v rozvoji osobnosti žáků nejen v kognitivní oblasti, slouží kritéria hodnocení, která vyučující stanoví a která velmi úzce souvisí s formulací dílčích cílů této exkurze a s hodnocením výsledků výuky. Na základě formulace cílů výuky je potřeba na závěr zvážit, jakým způsobem proběhne ověření dosažení těchto cílů. Mezi základní typy hodnocení se řadí hodnocení žáka učitelem.

Konkrétní kritérium hodnocení učitelem bude tvořit zejména správnost odpovědí a vyplnění všech úkolů při skupinové, ale i samostatné domácí práci. Jelikož úkoly v pracovních listech tvoří i otevřené otázky nebo dokonce nedokončené věty, bude dalším kritériem hodnocení i kreativita odpovědí žáků. Při úkolech, které byly koncipovány tak, aby se k jejich vypracování žáci museli ještě vrátit při domácí přípravě, by měl vyučující hodnotit i kvalitu zdrojů, ze kterých žák při zpracování těchto úloh čerpal. Vyučující se v rámci shrnutí

exkurze společně s žáky k jednotlivým úkolům a aktivitám vrátí, prodiskutují je, uvedou správné odpovědi a u některých úkolů také možné varianty. Pracovní listy by měly tvořit i část závěrečného hodnocení žáka v daném vzdělávacím oboru

Pro reflexi i zhodnocení exkurze, je tedy nutné, aby si na hodinu žáci přinesli vyplněné pracovní listy, které byly součástí exkurze. Jelikož se předpokládá určitá časová prodleva, mezi exkurzí a následující vyučovací jednotkou, měli by tak mít žáci dostatek času na kontrolu a dopracování úkolů v pracovních listech, kdy některé z nich byly určeny právě pro domácí přípravu z toho důvodu, aby se žáci k některým tématům ještě vrátili, dohledali nové informace a zpracovali je. Rovněž si na závěrečnou reflexi žáci přinesou zhotovené snímky, které měli za úkol pořídit v rámci úkolů u usedlosti Kotlářka. Každý žák svou fotografii doplní stručným komentářem, ve kterém vysvětlí, co přesně se snažil snímkem zachytit a dále uvede, jaký objekt usedlosti vyfotografoval a jakou funkci mohl dříve plnit. Ze snímků se uspořádá výstavka na chodbě školy, která bude sloužit pro všechny žáky školy a zároveň bude probíhat i soutěž o tři nejzajímavější fotografie, do hlasování se bude moci zapojit každý žák školy.

Důležitou součástí hodnocení je i sebehodnocení žáka jako jedna z podstatných složek výuky, která doprovází učitelovo hodnocení a sama o sobě i patří k jednomu z cílů vzdělání. Každý žák proto bude mít prostor v rámci diskuse v této vyučovací hodině, aby zhodnotil svou vlastní práci a aktivitu v rámci celé skupiny. K tomu ovšem potřebuje zvládnout určitou reflexi, tedy musí se umět zamyslet nad tím, co dělá, proč to dělá a stanovit určité cíle, čeho by chtěl dosáhnout a co se mu podařilo. Žák se proto pokusí popsat své pocity ze spolupráce, zda mu něco činilo problém, nebo naopak co v rámci skupinové práce dobře fungovalo, jak probíhala komunikace mezi členy skupiny, zda se s ostatními spolužáky shodl, jak spolupráce probíhala, jestli měli například rozdělené úkoly atd.

Nedílnou součástí hodnocení by měla být i zpětná vazba o úspěšnosti exkurze ze strany žáků směrem k pedagogovi. Z toho důvodu žáci písemně, avšak anonymně, odpoví na následující otázky, které jim vyučující nadiktuje a jež budou mít žáci za úkol pravdivě doplnit dle svého vlastního názoru: *Co mi exkurze přinesla? S jakými novými pojmy, skutečnostmi jsem se v rámci exkurze setkal/a – Dozvěděl/a jsem se na exkurzi něco nového? Co se mi na exkurzi*

líbilo? Co se mi na exkurzi nelíbilo? Chybělo mi něco na exkurzi? Co mě na exkurzi zaujalo nebo naopak překvapilo? Chtěl/a bych se účastnit další exkurze?

Autentické odpovědi žáků by měly pomoci vyučujícímu i k jeho vlastní sebereflexi či autodiagnostice, kdy by měl zhodnotit a reflektovat oblasti svého pedagogického působení: didaktickou přípravu a realizaci výuky, vztahy s žáky a profesní identitu. Přičemž ve všech zmíněných oblastech je zapotřebí oddělit očekávání či představy a reálné chování.¹⁶¹

Možností, jak by žáci mohli reflektovat absolvovanou exkurzi je i zadání úvahy, například i formou domácího úkolu, na téma: „*Jak poznávám regionální historii*“. Tato úvaha však může pomoci mezipředmětových vztahů ve výuce probíhat i v hodinách věnované slohové výchově v rámci vzdělávacího oboru český jazyk a literatura.

---

¹⁶¹ Smetáčková, I. Sebereflexe učitele. In: Bendl, S.-Kucharská, A. (ed) a kol. *Kapitoly ze školní pedagogiky a školní psychologie*. kap. 8.3

4 Závěr

Zaměření a téma mé diplomové práce vychází jednak z mé přirozené náklonnosti k této městské části Praha 5, neboť jsem se zde narodila a vždy zde bydlela a jednak ze snahy o přiblížení tohoto regionu žákům 2. stupně základní školy v kontextu nejen samotné historie a vývoje, ale i ochrany památek a výchovy ke vztahu ke kulturně historickému dědictví, protože se domnívám, že každý žák by měl chápat kulturní, historické i společenské souvislosti regionu, kde žije, a ty pak umět zobecňovat a vhodně zařazovat do kontextu národního či celosvětového. Zároveň jsem přesvědčena, že výuka, jež je vztažena ke konkrétním osobnostem, místům či událostem je pro žáky přitažlivější a lépe zapamatovatelná v návaznosti na jejich další studium či školní výuku.

Kromě poznání regionální historie se práce dotýká i problematiky ochrany kulturních památek, která je dle mého názoru v rámci výchovně vzdělávacího procesu na základních školách opomíjena a nedostatečně zmiňována, avšak vzdělávací instituce nemohou zcela nahradit výchovu, která by měla podle mě probíhat i na úrovni samotné rodiny žáka, a to i v oblasti úcty a péče k našemu kulturnímu dědictví jako odkazu předešlých generací. Škola by pak tyto představy měla už jen pozitivně ovlivňovat a dále rozvíjet. Z toho důvodu jsem navrhla plán exkurze, při které se žáci seznámí s nemovitými kulturními památkami či historickými objekty, konkrétně s usedlostmi, které jsou pro tuto oblast typické a s jejichž názvy se všichni setkáváme i v současné době například díky označení zastávek, ulic či míst, avšak mnozí z nás vůbec netuší, že se jedná o pojmenování bývalé vinice či usedlosti.

Ve své práci jsem se snažila o přiblížení historie a vývoje až do dnešních dní jak Košíř, tak i jednotlivých vybraných usedlostí ve společenském i hospodářském kontextu. A v návaznosti na to pak mým cílem bylo uchopit toto téma takovým způsobem, aby se v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost přiblížilo žákům poznání regionální historie, a to přitažlivou, badatelskou a pokud možno i zábavnou formou, což věřím, že se mi povedlo.

Teoretická část této práce by měla posloužit bližší orientaci především v historii a vývoji oblasti Košíř se zaměřením na typické stavby tohoto regionu, kterými jsou právě usedlosti, jejichž jednotlivé, mnohdy nešťastné, osudy jsem

se snažila zachytit a popsat od jejich vzniku až do současnosti. Zároveň jsem si při studiu zdrojů všimla určitých nesrovnalostí ve faktografických údajích a informacích v historii jak Košíř, tak samotných usedlostí, například v rozdílných údajích, u různých autorů, týkajících se prvních zmínek o Košířích a dále kupříkladu také v materiálech věnujícím se novodobé historii usedlostí Šmukýrka a Turbová, na něž poukazuji v poznámkách pod čarou.

Praktická část je zaměřena didakticky a věnuje se návodu na pojetí exkurze, kde jsem zvažovala míru konkrétnosti a podrobnosti samotného textu v souvislosti s formulací přesných pokynů a doporučení pro vyučující, jež jsem se následně snažila spíše vynechat a více jsem se soustředila na konkrétní podobu úkolů a aktivit v rámci pracovních listů pro žáky. Dále jsem do textu praktické části po pečlivém uvážení zařadila i ukázky těchto pracovních listů, a to z důvodu lepší přehlednosti a systematiky celého didaktického úseku práce. Pracovní listy pro žáky 2. stupně základní školy jsem vytvořila v souladu s cíli dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a byla bych proto ráda, kdyby byly využity pro účely výchovy žáků nejen v rámci poznání regionální historie, ale také k výchově a úctě ke vztahu ke kulturně historickému dědictví v praxi.

5 Seznam použitých informačních zdrojů

Bárta, Drahomír. *Božinka* [online]. c2012. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://praha5.zeleni.cz/bozinka/>

Belica, Tomáš. *Velké plány investora padly. Usedlost Turbová teď chce raději prodat* [online]. c2016. [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: http://praha.idnes.cz/velke-plany-investora-padly-usedlost-turbova-ted-chce-radeji-prodat-1g2-/metro.aspx?c=A120726_112832_co-se-deje_bel

Božinka. *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. c2013. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0608/bozinka-sidlo-lovce-kaktusu>

Broncová-Klicperová, Dagmar a kol. *Praha 5 křížem krážem*. 1. vyd. Praha: MILPO, 2010. ISBN 978-80-87040-18-8.

Broncová, Dagmar. *Knihy o Praze 5*. 1. vyd. Praha: MILPO, 1996. ISBN 80-901749-6-5.

Černá, Monika. *Využití regionálních témat ve výuce dějepisu*. [online]. c2011. [cit. 2015-11-15]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/13175/vyuziti-regionalnich-temat-ve-vyuce-dejepisu.html/>

Další průřezová témata. *Týdeník Školství*. Praha: Dictum, 2007, **15**(19), s. 2.

Dlabola, Zdeněk. Projektové vyučování. *Rodina a škola*. Praha: Portál, 2007, **54**(3), s. 11-13.

Frič, Rodolfo Ferreira-Frič, Alberto Vojtěch. *Indiánská knížka*. 1. vyd. Praha: Titanic, spol. s r.o., 2012. ISBN 978-80-86652-51-1.

Glennová, Martina. *Generace Národního divadla*. [online]. [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=66

Havlůjová, Hana. Kulturně historické dědictví, výchova a koncept udržitelnosti. In: Foltýn, Dušan-Havlůjová, Hana. *Kulturní dědictví a udržitelný rozvoj místních komunit* [online]. Praha, 2012. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: http://www.historickededictvi.com/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/Monografie_final.pdf

Havlůjová, Hana-Foltýn, Dušan-Charvátová, Kateřina. Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví a vzdělávání pro udržitelný rozvoj v ČR. *Envigogika* [online]. 2012, 7(3) [cit. 2016-02-01]. ISSN 1802-3061. Dostupné z: <file:///C:/Users/Aspire/Downloads/78-320-2-PB.pdf>

Havlůjová, Hana-Najbert, Jaroslav a kol. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. 1. vyd. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-12-6.

Historie c. k. armády v napoleonské epoše [online]. c2011. Dostupné z: <http://www.primaplana.cz/news/tomas-famfule-svaliser-k-zivotopisu-mikolase-alse-/>

Holub, Jan Bonifác. *Odkryté poklady*. Praha: vl. n., 1893.

Hoffmann, Eduard. *Integrované terénní vyučování*. 1. vyd. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-054-9.

Jiroudková, Marta. *Usedlost Božínka* [online]. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/rservice.php?akce=tisk&cisloclanku=2007020027>

Jiří Trnka. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. c2008. [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=657>

Kavalírka. *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. c2013. [cit. 2015-12-8]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0609/kavalirka>

Koncepce památkové péče na léta 2011-2016 [online]. Praha: Odbor památkové péče Ministerstva kultury. [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/analyzy-koncepce-dokumenty/koncepce-pamatkove--pece-99649/>

Kotlářka (čp. 118). *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. c2013. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0712/kotlarka-c-p-118>

Laš'ovková, Barbora. *Pražské usedlosti*. 2. vyd. Praha: Libri, s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7277-346-6.

Maňák, Josef. *Aktivizující výukové metody* [online]. [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/o/14483/AKTIVIZUJICI-VYUKOVE-METODY.html/>

Mapy.cz [online]. [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <https://mapy.cz/letecka?x=14.4667000&y=50.0833020&z=11>

Mapy.cz [online]. [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <https://mapy.cz/19stoleti?x=14.4667000&y=50.0833020&z=11>

Marádová, Eva. Výuka jako interaktivní proces. In: Bendl, Stanislav-Kucharská, A. (ed) a kol. *Kapitoly ze školní pedagogiky a školní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008. kap. 7.1.3.2

Mayer, Josef. Košířská Šmukýřka. *Ochrana památek*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959. s. 122-123.

Městská část Praha 5. Stručná historie architektury [online]. Klub přátel starého Smíchova, c2010. [cit. 2015-12-22].

Dostupné z: <http://www.starismichov.cz/storage/Praha%205%20%20strucna%20historie%20architektury.pdf>

Metodika realizace environmentální výchovy v terénu [online]. [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://enviregion.pf.ujep.cz/exkurze/ucitele/data/metodika.pdf>

Mikeš, František-Řeřichová, Daniela. Bylo by dobré doplnit školní osnovy o výuku našeho kulturního dědictví. *Veřejná správa: týdeník vlády České republiky*. Praha: MV ČR, 2007, **18**(20), s. 8-10.

Mudrová, Ivana. *Prahou s otevřenýma očima*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-737-7.

Nahlížení do katastru nemovitostí. *Český úřad zeměměřičský a katastrální* [online]. c2016. [cit. 2015-12-5]. Dostupné z: <http://nahlizeni.dokn.cuzk.cz/>

Národní divadlo [online]. c2016. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/o-nas>

Němec, Jan-Soukup, Vladimír. *Výlety do okolí Prahy*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989.

Nové Košire. *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. c2013. [cit. 2015-11-25]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0803/nove-kosire>

O regionální výchově- kulturní dědictví regionu. *Společenskovední předměty*. Úvaly: Albra, 2001-2, **1**(4), s. 23-31

Pelzbauerová, Věra. *Dějiny částí Prahy jako dějiny farních obvodů*. 1. vyd. Praha: PBtisk, s.r.o., Příbram, 2008.

Petrovský, Vladimír-Tlach. St. *Náš obvod dříve a dnes*. periodikum neuvedeno. s. 16-17

Podsbírka mimoevropské etnografie. *Náprstkovo muzeum: Oddělení mimoevropské etnografie* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.nm.cz/Naprstkovo-muzeum/Oddeleni-NpM/Oddeleni-mimoevropske-etnografie/>

Poche, Emanuel. *Prahou krok za krokem*. 2. vyd. Praha: Panorama, 1985.

Právo emfyteutické. *Arts lexikon* [online]. c2015. [cit. 2015-11-9]. Dostupné z: http://artslexikon.cz/index.php/Pr%C3%A1vo_emfyteutick%C3%A9

Pronájem nemovitostí v Praze [online]. [cit. 2015-12-10].

Dostupné z: <http://www.praha-pronajmy.cz/>

Pyšná, Pavlína. *Mikoláš Aleš (1852-1913)* [online]. Inventář osobního fondu. Praha: Archiv národní galerie, 2004. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.mc-galerie.cz/admin/files/archiv/pdf/Ales-Mikolas.pdf>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2013. c2016. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

Regionální historie. *Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze- Katedra občanské výchovy a filosofie* [online]. c2009. [cit. 2015-10-28]. Dostupné z: <http://tarantula.ruk.cuni.cz/KOVF-343.html>

RS development [online]. c2009. [cit. 2015-11-29]. Dostupné z: <http://www.rsdevelopment.cz/>

Ruth, František. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních II. díl*. NLN, s.r.o., nakladatelství Lidové noviny, 1995, jako faksimile prvního vydání v nakladatelství Pavla Korbra v Praze, 1903.

Senior residence Klamovka [online]. [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <http://www.srklamovka.cz/>

Skalková, Jarmila. *Obecná didaktika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2007. ISBN 978-80247-1821-7.

Slavní bratři v triku oslaví šedesátku. *iDnes.cz/Zprávy/Kultura* [online]. [cit. 2016-03-29]. Dostupné z: http://kultura.zpravy.idnes.cz/slavni-bratri-v-triku-oslavi-sedesatku-d9n-/filmvideo.aspx?c=A050609_155243_filmvideo_gra

Smetáčková, Irena. Sebereflexe učitele. In: Bendl, Stanislav-Kucharská, A. (ed) a kol. *Kapitoly ze školní pedagogiky a školní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008. kap. 8.3

Staňková, Jaroslava-Hurin, Martin-Staněk, Jaroslav. *Pražské zámky, zámečky a usedlosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-200-1613-3.

Studio bratři v triku. *KRÁTKÝ FILM PRAHA A.S.* [online]. c2005. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.kratkyfilm.eu/bratrivtriku.html>

Svoboda, Em. Šmukýřka. In: *Ochrana památek*. Praha: 1953, **28**(5-6), s. 46-47.

Svobodová, Jiřina. *Exkurze ve výuce* [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10081/exkurze-ve-vyuce.html/>

Šmukýřka (Na Šmukýřce- Mezihoří). *Klub přátel starého Smíchova* [online]. c2016. [cit. 2015-12-05].

Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/view.php?cisloclanku=2008030029>

Šmukýřka (čp. 724). *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. c2013.

[cit. 2015-12-1]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0712/smukyrka-cp-724>

Šubert, Fr. Ad.-Borovský, F. A. *Čechy díl III.: Praha část II*. Praha: nakladatelství J. Otta, 1880.

Šumbera, Stanislav. *Usedlost ztracená v tajemné zahradě*. [online]. c2016. [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <http://www.dumazahrada.cz/stavba-rekonstrukce/architektura/21970-turbova/#.VsdCCvnhDIU>

Tišl, Petr. Exkurze- její postavení v ŠVP. *Biologie, chemie, zeměpis*. Praha: SPN, 2007. **16**(1), s. 31-35.

Trnka, Jiří. *Zahrada*. 1. vyd. Praha: STUDIO Trnka s. r. o., 2008. ISBN 978-80-87209-15-8.

Turbová (č.p. 1066). *Malé dějiny Smíchova a Košíř* [online]. c2013. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0707/turbova-c-p-1066>

Usedlost Božínska. *Klub přátel starého Smíchova* [online]. c2016. [2015-12-28]. Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/view.php?cisloclanku=2007020027>

Usedlosti a jejich lokace. *Praha.eu portál hlavního města Prahy: odbor památkové péče* [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: http://pamatky.praha.eu/jnp/cz/pamatkovy_fond/usedlosti_na_uzemi_hlavniho_mesta_prahy/index.html

Vališová, Alena.-Kasíková, Hana a kol. *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0.

Venkovská usedlost- předměstská, Kotlářka. *Národní památkový ústav* [online]. c2015. [cit. 2015-12-13]. Dostupné z: <http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=152378&oKodKr=11&oNazSidOb=Ko%B9%ED%F8e&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=21.12.2015&Limit=25>

Venkovská usedlost- předměstská, Šmukýřka. *Národní památkový ústav* [online]. c2015. [cit. 2015-12-6]. Dostupné z: <http://www.monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=152444&Limit=25>

Venkovská usedlost- předměstská, Turbová. *Národní památkový ústav* [online]. c2015. [cit. 2015-12-27].

Dostupné z:

<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=152422&oKodKr=11&Uz=B&PrirUbytOd=03.05.1958&PrirUbytDo=19.02.2016&Limit=25>

Veselý, Josef. *Prahou tisíciletou z dávna i dneška díl II*. Praha: Za Svobodu, 1926.

Veverka, Přemysl- Matějka, Ivan- Lukeš, Zdeněk- Vlčík, Pavel- Ebel, Martin. *Slavné stavby Prahy 5*. 1. vyd. Praha: Foibos, 2005. ISBN 80-903661-3-9.

Viniční usedlost Kotlářka [online]. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://www.usedlost-kotlarka.cz/>

Vlašský špitál. *Atlas Česka* [online]. c2016. [cit. 2016-12-29]. Dostupné z: <http://www.atlasceska.cz/praha/vlassky-spital/>

Vlček, Pavel a kol. *Umělecké památky Prahy: Velká Praha A/L*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2107-6.

Výlety do historie: Mikoláš Aleš- před sto lety zemřel nejčestější z malířů.

Vital časopis pro seniory [online]. Dostupné z:

<http://www.vitalplus.org/article.php?article=731>

Zahradníková, Jana. Průřezové téma Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. In: Parkan, F. a kol. *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2008. s. 8-11.

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (památkový zákon). In: *Sbírka zákonů*. 13. 4. 1987.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).
In: *Sbírka zákonů*. 11. 5. 2006.

Zelinka, Timoteus Čestmír. *Pražská předměstí: Život za pražskou hradební zdí*.
1. vyd. Praha: Orbis, 1955.

Zelinka, Timoteus Čestmír. Staré usedlosti na Smíchově. In: *Ochrana památek: Sborník Za starou Prahu na rok 1959*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959. s. 82- 92.

Zidek, Martin -Klusoň, Jiří. *Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem*. 1. vyd. Praha: ABF- nakladatelství ARCH, ABF – Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství, 2005. ISBN 80-86905-10-1. ISSN 1211-6386.

Další prameny

Téma: *Novodobé proměny Košíř*

Rozhovor poskytla pamětnice nar. roku 1934. Praha 10. 10. 2015

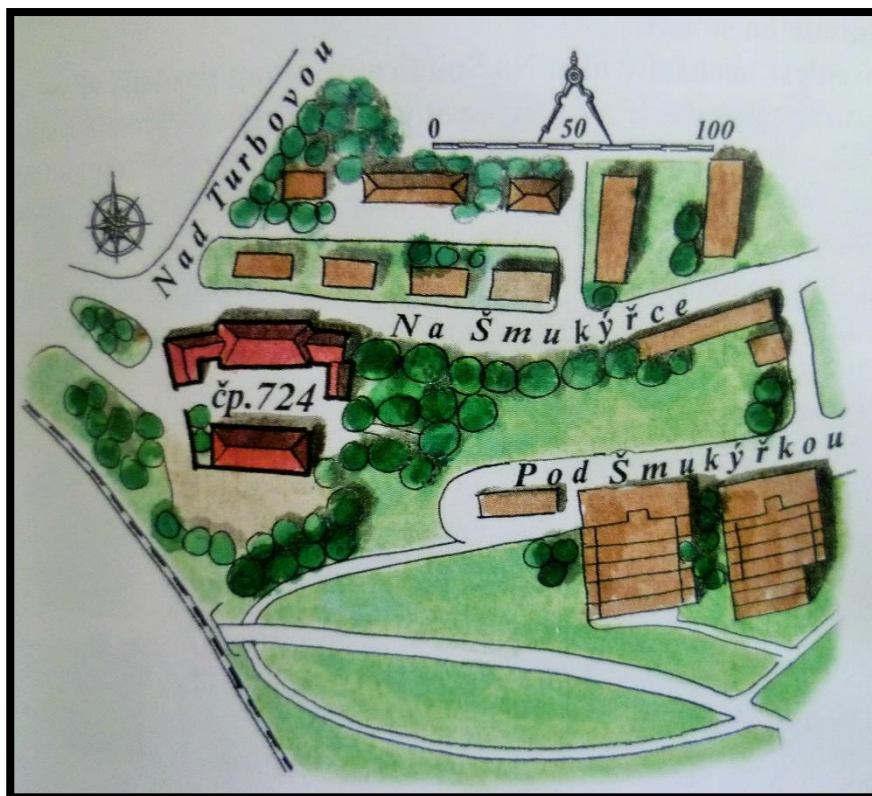

6 Seznam příloh

Příloha č. 1- obrazová příloha.....	106
I. usedlost Šmukýřka.....	106
II. usedlost Šmukýřka- ve 20. století.....	106
III. usedlost Šmukýřka- nyní.....	107
IV. usedlost Kavalírka.....	107
V. usedlost Kavalírka- v 70. letech 20. století.....	108
VI. usedlost Kavalírka- nyní.....	108
VII. usedlost Kotlářka.....	109
VIII. usedlost Kotlářka- v 19. století.....	109
IX. usedlost Kotlářka- nyní.....	110
X. usedlost Turbová.....	110
XI. usedlost Turbová- na počátku 20. století.....	111
XII. usedlost Turbová- nyní.....	111
XIII. usedlost Božinka/Božínka- v 1. polovině 20. století.....	112
XIV. usedlost Božinka/Božínka po jejím zbourání v roce 2005.....	112
Příloha č. 2- kapitola č. 1 z knihy (J. Trnka- <i>Zahrada</i>).....	113

Příloha č. 1- obrazová příloha

I. usedlost Šmukýřka (Staňková, Jaroslava-Hurin, Martin-Staněk, Jaroslav. *Pražské zámky, záměčky a usedlosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-200-1613-3.)

II. usedlost Šmukýřka- ve 20. století (Dostupné z:
<http://smichov.blog.cz/0712/smukyrka-cp-724>)

III. usedlost Šmukýřka- nyní (Dostupné z: <http://servis.praha-mesto.cz/parent6912/image.aspx?id=76886&typ=5&sh=-584912769&title=%20Usedlost%20%C5%A0muk%C3%BD%C5%99ka%20&il=1>)

IV. usedlost Kavalírka (Staňková, Jaroslava-Hurin, Martin-Staněk, Jaroslav. *Pražské zámky, zámečky a usedlosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-200-1613-3.)

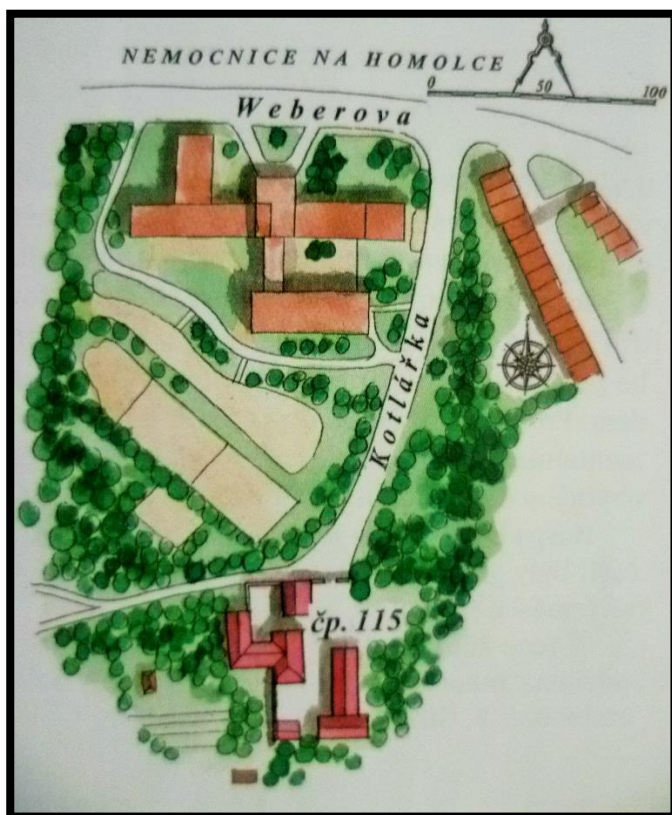
V. usedlost Kavalírka- v 70. letech 20. století ((Staňková, Jaroslava-Hurin, Martin-Staněk, Jaroslav. *Pražské zámky, zámečky a usedlosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-200-1613-3.)

VI. usedlost Kavalírka- nyní (Staňková, Jaroslava-Hurin, Martin-Staněk, Jaroslav. *Pražské zámky, zámečky a usedlosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-200-1613-3.)

VII. usedlost Kotlářka (Staňková, Jaroslava-Hurin, Martin-Staněk, Jaroslav. *Pražské zámky, záměčky a usedlosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-200-1613-3.)

VIII. usedlost Kotlářka- v 19. století (Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0712/kotlarka-c-p-118>)

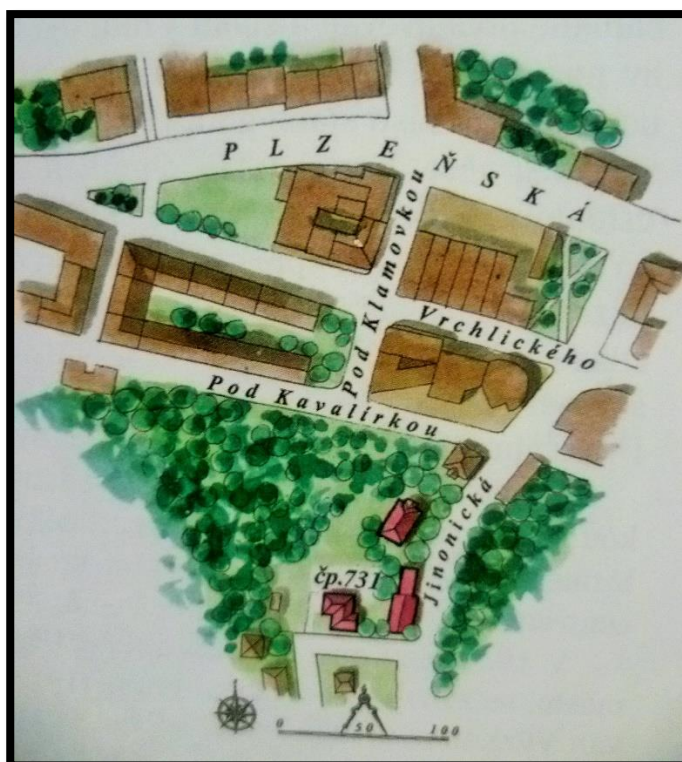

IX. usedlost Kotlářka- nyní (Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0712/kotlarka-c-p-118>)

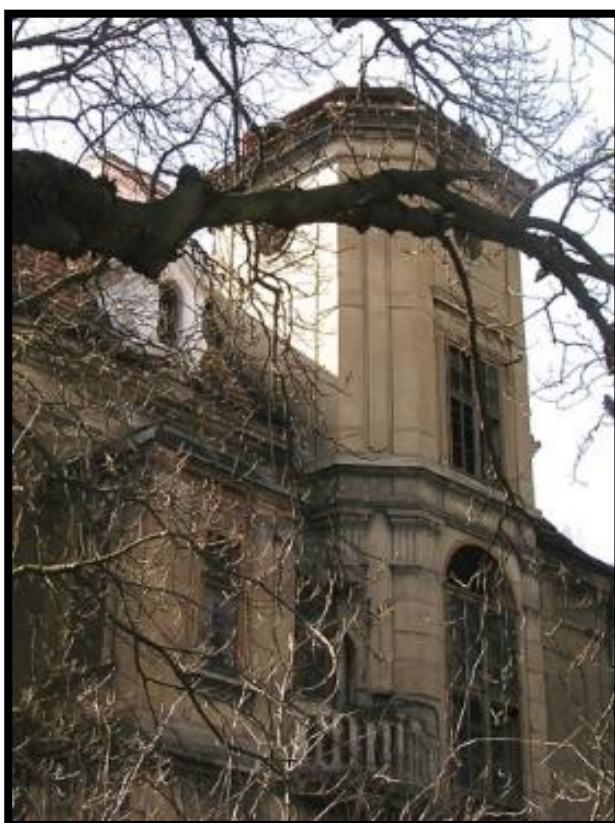
X. usedlost Turbová (Staňková, Jaroslava-Hurin, Martin-Staněk, Jaroslav. *Pražské zámky, zámečky a usedlosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-200-1613-3.)

XI. usedlost Turbová- na počátku 20. století (Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0707/turbova-c-p-1066>)

XII. usedlost Turbová- nyní (Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0707/turbova-c-p-1066>)

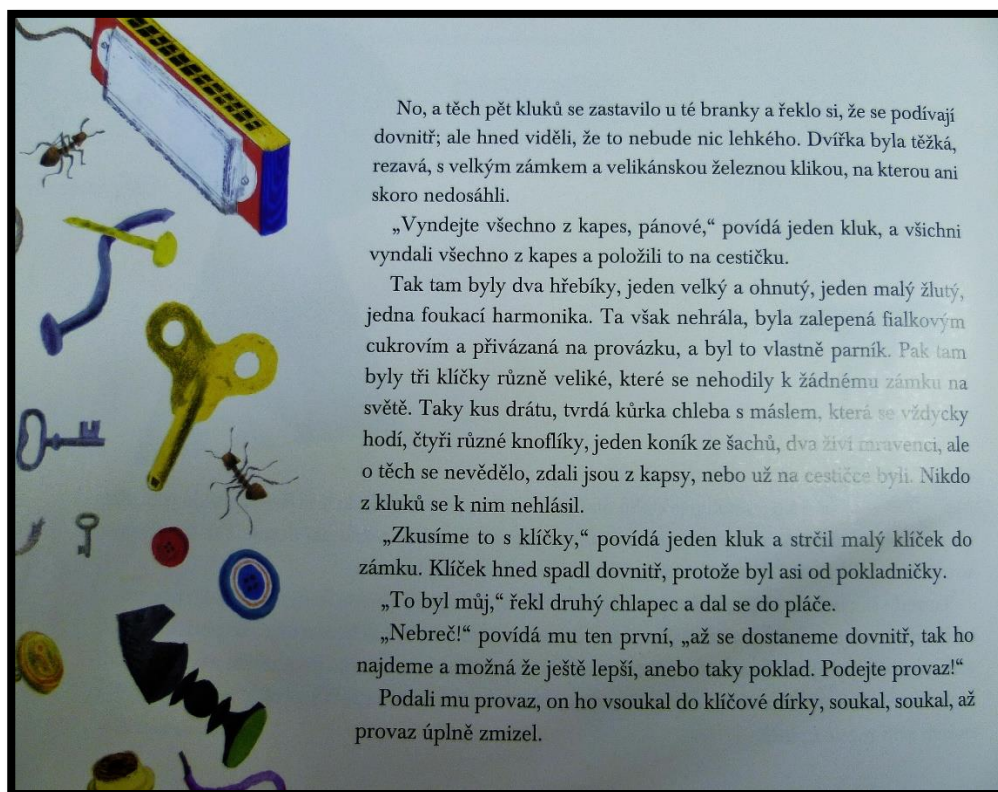
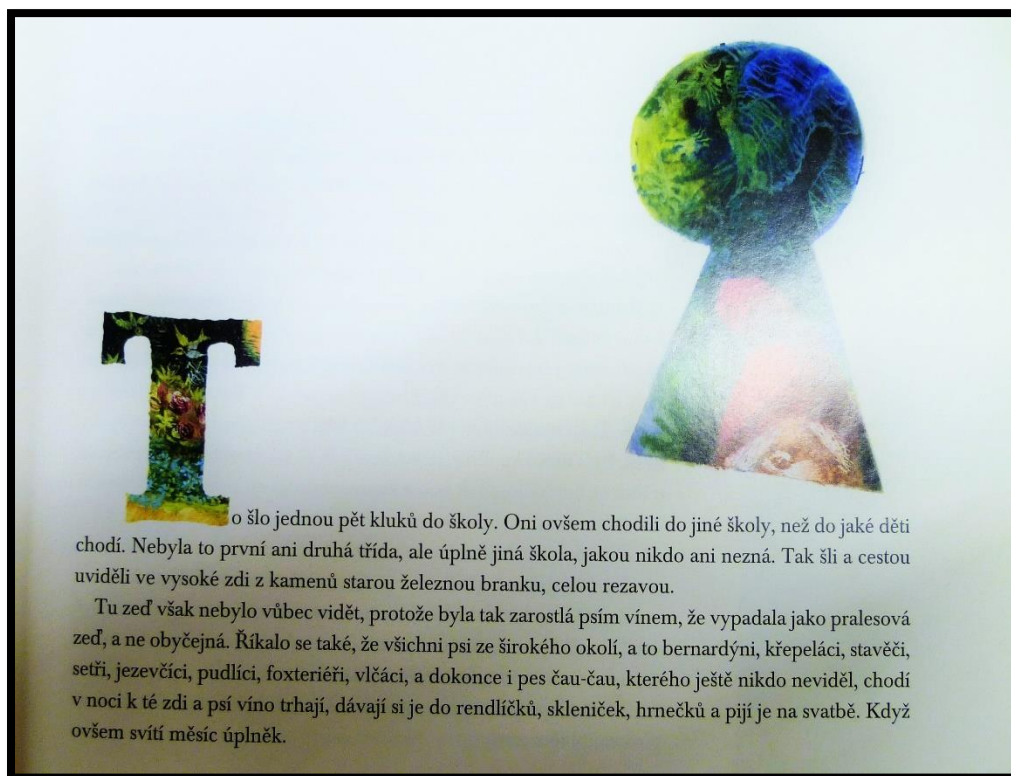
XIII. usedlost Božinka/Božíňka- v 1. polovině 20. století (Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0608/bozinka-sidlo-lovce-kaktusu>)

XIV. usedlost Božinka/Božíňka- po jejím zbourání v roce 2005 (Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0608/bozinka-sidlo-lovce-kaktusu>)

„Další věci podávejte!“ Podávali, až tam naházeli všechny věci, ale dveře nic. No není se co divit, ti kluci nebyli zámečníci, byli ještě malí a teprve se učili. Zato uměli dobře hrát kopanou.

No a tak došlo i na harmoniku. Když cpali do zámku harmoniku, nemohla se tam vejít.

„Tlačte všichni,“ velel jeden kluk. Ti ostatní tlačili a tlačili, a najednou se branka malinko pohnula, kluci se lekli a přestali tlačit. Nic. Bylo ticho.

Tak ten jeden do té branky strčil prstem, ale docela malinko a tak malým prstíčkem, že byl div, co se pak stalo.

Vrrrrzúúúúthrrúúúú udělala branka a pomalu se otevřela. Ona nebyla vůbec zamčená, ale nevypadala na to. Jak to má kluk vědět! Tak a zas ticho.

Uvnitř bylo vidět spoustu vysoké trávy, šla klukům až nad hlavu, a taky nějaké keře a dosti šero. Pod jedním keřem stál kamenný trpaslík a usmíval se. Měl čepici ještě trochu červenou, ale ostatní barvy už byly pryč, deště je vzaly. No prosím, ještě že trpaslík byl kamenný, toho se žádný kluk nemusí bát. Ale vtom aúúú, šuškr, prsk a kluci vyletěli z branky ven a třásli se. Pod keřem vedle trpaslíka byla roztrhaná žíněnka. Lezlo z ní seno a z toho sena se vynořil starý zlostný kocour. Byl dost vypelichaný, ale přesto hrozný, protože to byl zlomyslný

kocour samotář a občas sprostě nadával. Teď však nenadával, jen se drze chechtal a chechtal.

„To jsem vás vylekal, vy darebáci, checheche chichichi.“

„To je hloupost,“ řekli všichni kluci, „kdybychom byli o vás věděli, tak jsme se nelekli.“

„Ale vy jste o mně nevěděli, vy darebáci, checheche!“

„Nemluvíte rozumně,“ pravili kluci, „teď když o vás víme, tak se nelekáme, podívejte se na nás.“

„To není slušné, na někoho vyjuknout. Vy jste asi vůbec neslušný kocour, jste-li vůbec kocour, protože vypadáte spíše jako starý smeták.“

„Kdo je smeták, vy uličníci, darebáci, vy smetáčky, vy lopatky, kbelíčky, vy vysavači, vy, vy rohožky!“

„Tak to vidíte, už nadává, to je opravdu kocour. S vámi se bavit nebudeme,“ řekli vážně hoši a úprkem se vzdalili od branky, z níž bylo slyšet řev kocoura:

„Vy knedlíci, vy lívanci, vy rohlíci, vy brambory,“ až se vše ztrácelo v dále.

„Kde je můj klíček?“ plakal jeden kluk.

„Kde je můj provázek, moje knoflíky, moje harmonika-parník?“ plakali všichni kluci a přitom pořád utíkali.

„A kolik je hodin?“ plakal ten, co neměl vůbec nic.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, odbily hodiny na věži, asi ho slyšely.

„Už osm hodin,“ zaplakali všichni kluci a utíkali rychleji.

„To přijdeme pozdě do školy,“ plakali a plakali a utíkali a utíkali.

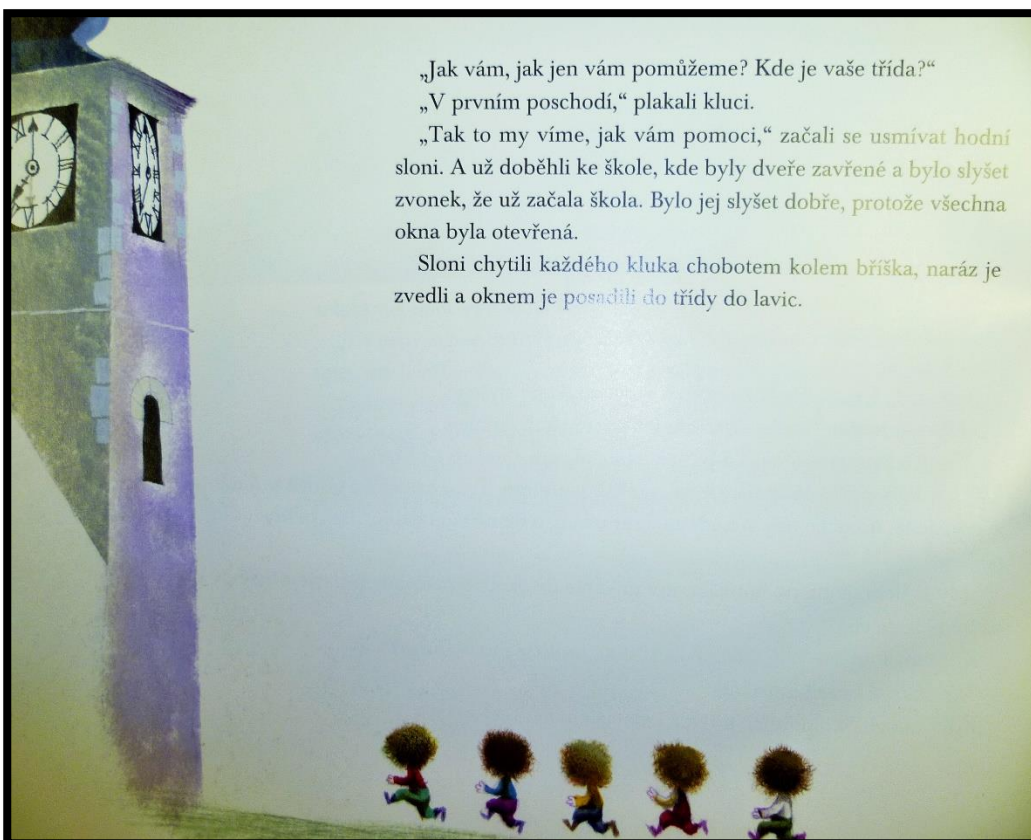
Když běželi přes Mostní náměstí, potkali pět slonů. Ti také utíkali a přidali se k nim. A říkali: „Vy si hrajete na honičku, my si budeme hrát s vámi a dáme vám babu.“ Byli to hraví slonové, ne nějakí divocí.

„My si nehrajeme na honičku, my utíkáme do školy a pláčeme, protože přijdeme pozdě a škola už bude zamčená.“

Když to sloni uslyšeli, začali také plakat, protože jim bylo kluků líto.

Tak všichni běželi a plakali.

Když utíkali Školní ulicí, povídá jeden slon:

„Jak vám, jak jen vám pomůžeme? Kde je vaše třída?“

„V prvním poschodí,“ plakali kluci.

„Tak to my víme, jak vám pomoci,“ začali se usmívat hodní sloni. A už doběhli ke škole, kde byly dveře zavřené a bylo slyšet zvonek, že už začala škola. Bylo jej slyšet dobře, protože všechna okna byla otevřená.

Sloni chytli každého kluka chobotem kolem bříška, naráz je zvedli a oknem je posadili do třídy do lavic.

Šlo to snadno, protože je posadili na prázdná místa. Ale protože nevěděli, kde kdo sedí, posadili je trochu přeházeně. Ten, co seděl ve druhé lavici, seděl v páté a naopak. Ostatní kluci se chtěli podívat, co se děje, ale už nemohli, protože sloni měli v okně jen choboty a byli strašně rychlí, tak ti kluci nevěděli, co se stalo, protože taky zároveň vešel pan učitel, položil na stůl knihu a kytičku petrklíčů, nasadil si brýle a řekl:

„Na konci hodiny mně vysvětlíte důvody svého přemístění,“ a dal petrklíče do kalamáře s inkoustem, protože si mezitím sundal brýle, aby viděl na kluky. Tak zas neviděl na stůl.

A to je celé o těch slonech. Teď bude, jak ti kluci šli na toho kocoura.

